

รายงานการวิจัยฉบับร่างสมบูรณ์

โครงการย่อยที่ ๕

การพัฒนาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชชา
บูรณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง
Development of a Network on Community Case Study of Land
Management using King's Philosophy Integrating to Learning for
Community Self-Reliance based on Sufficiency Agriculture

ภายใต้แผนงานวิจัย

การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชชาบูรณาการสู่การ
เรียนรู้ โคก หนอง นา R-Model ในการพึ่งตนเองของชุมชนตามวิถีเกษตรพอเพียง
Development of a Prototype Area on Land Management using King's
Philosophy towards Learning of Kok Nong Na R-Model for Community
Self-Reliance following Sufficiency Agriculture

โดย

ดร.บุญชिरา ภูชนะจิต

ดร.อภิวัฒน์ จำตา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800765084

รายงานการวิจัยฉบับร่างสมบูรณ์

โครงการย่อยที่ ๕

การพัฒนาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชชา
บูรณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง
Development of a Network on Community Case Study of Land
Management using King's Philosophy Integrating to Learning for
Community Self-Reliance based on Sufficiency Agriculture

ภายใต้แผนงานวิจัย

การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชชาบูรณาการสู่การ
เรียนรู้ โคก หนอง นา R-Model ในการพึ่งตนเองของชุมชนตามวิถีเกษตรพอเพียง
Development of a Prototype Area on Land Management using King's
Philosophy towards Learning of Kok Nong Na R-Model for Community
Self-Reliance following Sufficiency Agriculture

โดย

ดร.บุญชिरา ภูชนะจิต

ดร.อภิวัฒน์ จำตา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800765084

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Development of a Network on Community Case Study of Land Management using King's Philosophy Integrating to Learning for Community Self-Reliance based on Sufficiency Agriculture

Research Program

Development of a Prototype Area on Land Management using King's Philosophy towards Learning of Kok Nong Na R-Model for Community Self-Reliance following Sufficiency Agriculture

By

Dr. Bunchira Phuchanajita

Dr. Aphiwat Jata

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Ratchasima Campus

B.E. 2565

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800765084

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเกษตรแบบเดิม ที่น้ำเป็นปัจจัยการผลิตและใช้ปัจจัยการผลิตคือที่ดินเดิมปีละครั้ง รอ น้ำฝน หรือน้ำธรรมชาติ รวมไปถึงภัยพิบัติที่มาจากความเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและ ธรรมชาติ ดังปรากฏในรายงานการวิจัยเรื่อง “โครงการวิเคราะห์ความล่อแหลมและความเสี่ยงจากภัย พิบัติ/สภาวะความรุนแรง ของสภาพภูมิอากาศในพื้นที่วิกฤต” (อัศมน ลิมสกุล และคณะ, 2554)¹ ที่ ศึกษาเจาะจงไปที่จังหวัดพังงาและจังหวัดบุรีรัมย์ ที่สะท้อนผลการศึกษาว่าความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยาในองค์รวม น้ำ ดิน อากาศ ฝนตกไม่ตก รวมไปถึงในภาค การเกษตรก็ส่งผลทำให้ผลผลิตที่ได้มีเพียงแค่นั้นครั้งต่อปีเท่านั้น ผลคือช่วงเวลาที่เหลือเกินกว่าครึ่ง ปีเกษตรกรต้องปล่อยพื้นที่ว่างเปล่าไว้โดยที่ไม่มีการเพาะปลูกใดๆ เกิดขึ้นในพื้นที่นั้นเลย เป็นพื้นที่ ว่างเปล่าที่ไม่เกิดประโยชน์ในการเพาะปลูก ซึ่งอาจเรียกได้ว่าปัญหาการใช้หรือบริหารที่ดินไม่เกิด ประโยชน์² (รัฐพงษ์ จันทคณานุรักษ์ และคณะ, 2558) แม้ว่ารากฐานทางการเกษตรหรือการทำ กสิกรรมนั้นจะเป็นอาชีพหลักของคนไทยก็ตามแต่เมื่อเวลาผ่านไปการนำวิถีแบบเดิมมาปฏิบัติอาจไม่ สามารถทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นหรือพึ่งตนเองได้ ดังนั้น การประยุกต์แนวทางของศาสตร์ต่าง ๆ มาบูรณาการเพื่อพัฒนาพื้นที่ให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเกิดการเชื่อมโยงในเรื่องของการ บริหารจัดการทั้งเรื่องน้ำการบริหารจัดการเรื่องดินการบริหารจัดการเรื่องการเพาะปลูกที่มีการคัดสรร พืชที่เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการบริหารจัดการพื้นที่ รวมทั้งทำให้ เกษตรกรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมากกว่าที่เคยเป็นอยู่แบบดั้งเดิม แนวคิดในเรื่องของการพัฒนา พื้นที่จากปัจจัยการผลิตเดิมจึงเกิดขึ้น

จากข้อมูลเชิงประจักษ์ต่อสภาพปัญหาดังกล่าว การบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่ร่วมกับศาสตร์ ปันสุขตามแนวทางของศาสตร์พระราชาน่าด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางที่มีผู้ น้อมนำ มาทดลองมาปฏิบัติกันแล้วแต่ประสบความสำเร็จและสามารถพึ่งตนเองได้ตามวิถีชีวิตที่ พอเพียงการบูรณาการในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาว่าด้วยเรื่องของทางสายกลางความ พอประมาณในการที่จะเพาะปลูกพืชต่าง ๆ ให้สามารถมีอาหารสำหรับไว้รับประทานได้อย่างเพียงพอ ตลอดทั้งปีเป็นสิ่งที่ดีเพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ ดังปรากฏในผลการศึกษาในหลากหลายพื้นที่ให้ข้อมูลต่อแนว

¹ อัศมน ลิมสกุล และคณะ, (2554), “โครงการวิเคราะห์ความล่อแหลมและความเสี่ยงจากภัยพิบัติ/ สภาวะความรุนแรง ของสภาพภูมิอากาศในพื้นที่วิกฤต”. กรุงเทพฯ ฯ : กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

² รัฐพงษ์ จันทคณานุรักษ์ และคณะ, (2558), ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของเกษตรกรกับการพัฒนาการ เกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร ต่าบลลำนางรอง อำเภอนโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์. Veridian E- Journal, Silpakorn University Humanities, Social Sciences and arts ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. 8 (3): (กันยายน - ธันวาคม 2558), 314-328. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/43685>

ทางการแก้ไข รวมทั้งได้ผลเชิงประจักษ์เป็นแบบอย่างที่น่ามาปฏิบัติได้ เช่นในงานวิจัยเรื่อง บทบาทของเทศบาลตำบลในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนของเทศบาลตำบล ในเขตอำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ (พระดณัยภพ ชูติธมโม และคณะ, 2563)³ วิจัยเรื่อง รูปแบบการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองตามหลักสัมมาอาชีวะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง (จินาภรณ์ ผันสว่าง และคณะ, 2563)⁴ วิจัยเรื่อง บ้านภูชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง: สู่การปฏิบัติ⁵ (ทวีศักดิ์ ชัยปัตถา และคณะ, 2552) ในงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม โดยการประยุกต์ใช้หลักเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกร ชุมชนบ้านคูขาด ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์⁶ (อุทิศ คำหอม และคณะ, 2562) ประกอบกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัส โควิด-19 ซึ่งปัจจุบันได้ส่งผลกระทบต่อไปในสภาพกว้างของประชาชนในทุกสาขาอาชีพ ความไม่มั่นคงในอาชีพ ตกงาน ไร้งานทำ ไม่มีรายได้ และอาหาร การผลิตอาหารเพื่อการบริโภค รวมทั้งการอพยพของแรงงานกลับไปสู่ภาคการเกษตรหรือภูมิลำเนาเดิมปัจจัยการผลิตในที่ดินเดิมจึงเกิดขึ้นมาพร้อมกับสถานการณ์ดังกล่าว ทางรอดจะนำไปสู่การมีชีวิตรูปแบบพึ่งพาตนเองได้ ใช้ปัจจัยการผลิตเดิมให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดจึงจะเป็นหนทางที่ทำให้คนส่วนใหญ่ในปัจจุบันหันมาเรียนรู้ที่จะปรับตัว โดยการจัดการพื้นที่ดินปัจจัยการผลิตเดิมที่มีอยู่ ให้เป็นพื้นที่ที่สามารถสร้างการผลิต ทั้งอาชีพ รายได้ และอาหาร ทำให้เกิดประโยชน์ได้หลากหลายมากยิ่งขึ้น การนำศาสตร์พระราชานำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สู่การปฏิบัติภายใต้ชุดปฏิบัติการโคกหนองนา การทำธนาคารน้ำใต้ดินทั้งระบบปิดและเปิด เพื่อสร้างระบบนิเวศทางน้ำ ที่เป็นปัจจัยการผลิตสำคัญ แนวคิดในเรื่องของคันทองคำที่มีอยู่ให้นำมาหลอมรวมประยุกต์ร่วมกันเป้าหมายเพื่อพัฒนาที่ดินปัจจัยการผลิตเดิม ให้กลายเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าอย่างยิ่งสำหรับเกษตรกรที่ต้องการมีชีวิตความเป็นอยู่แบบพอมีพอกินและพอเพียง

ในข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์มิใช่ว่าเกษตรกรทุกคนจะสามารถจัดการกับพื้นที่ของตนเองได้ตามที่ต้องการจะทำด้วยเงื่อนไขหลายประการ เช่น ประสบการณ์ในการบริหารจัดการ งบประมาณ แหล่งทุน และองค์ความรู้ และที่สำคัญคือขาดโอกาสในการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการบริหารจัดการพื้นที่ในรูปแบบของโคกหนองนาตามที่

³ พระดณัยภพ ชูติธมโม นพฤทธิ์ จิตรสายธาร จิรายุ ททรัพย์สิน. (2563).บทบาทของเทศบาลตำบลในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนของเทศบาลตำบล ในเขตอำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*. 4 (1) : มกราคม-เมษายน 2563,143-156. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JLGISRRU/article/view/240809/164248>

⁴ จินาภรณ์ ผันสว่าง และคณะ (2563) รูปแบบการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองตามหลักสัมมาอาชีวะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง.*วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*. 9 (1): มกราคม-มิถุนายน 2563, <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJMBU/article/view/242226>

⁵ ทวีศักดิ์ ชัยปัตถา และคณะ (2552) บ้านภูชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง : สู่การปฏิบัติ. *วารสารการบริหารและพัฒนา*. 1 (1): มกราคม - เมษายน 2552, https://so02.tci-thaijo.org/index.php/admin_develop_journal/article/view/12288

⁶ อุทิศ ทาหอม และคณะ. (2562).*การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม โดยการประยุกต์ใช้หลักเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกร ชุมชนบ้านคูขาด ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์* วารสารพัฒนาสังคม. ที่ 21 ฉบับที่ 2 / 2562,1-27. http://ssed.nida.ac.th/images/jsd/Y21_2/1_Utit.pdf

เกษตรกรหลายกลุ่มได้เริ่มดำเนินการแล้ว บางกลุ่มประสบความสำเร็จเนื่องจากมีภาคีเครือข่ายได้ให้ความช่วยเหลือดู มืองค์ความรู้อย่างเพียงพอ และบางกลุ่มไม่ประสบความสำเร็จอาจเนื่องด้วยขาดประสบการณ์ ขาดความรู้ความเข้าใจเชิงปฏิบัติ และขาดเครือข่ายในการช่วยเหลือให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง ดังปรากฏในงานวิจัยเรื่อง แบบจำลองทัศนศึกษาเสมือนจริงสามมิติ โคนงนาโมเดลสำหรับพื้นที่ราบลุ่ม⁷ (ระวินันท์ ยิ้มแก้ว และ กุลชัย กุลตวนิช, 2562) วิจัยเรื่อง กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์เพื่อสื่อสารแนวคิดศาสตร์พระราชา ของโครงการพลังคนสร้างสรรค์โลก รวมพลังตามรอยพ่อของแผ่นดิน⁸ (อภิสร่า กฤตาวาณิชย์, 2019) ภัยพิบัติกับการจัดการของเกษตรกรไทย⁹ (นภสร สร้อยยอดทอง, วันวิสา แซ่มซ้อย, โชติ บดีรัฐ, 2563) วิจัยเรื่อง ศาสตร์พระราชา: เกษตรทฤษฎีใหม่ในรูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล”¹⁰ (สากล พรหมสถิต มารีชา ศรีชะแก้ว สถาพร วิชัยรัมย์, 2563) เป็นต้น ด้วยเหตุผลนี้เองจึงเป็นประเด็นที่ทำให้คณะผู้วิจัยสนใจในการที่จะศึกษาและพัฒนาต้นแบบการจัดการพื้นที่ปัจจัยการผลิตเพิ่มเติมเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงโดยการผลักดันและจัดกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชน การเรียนรู้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของฐานคิดวิถีปฏิบัติของคนในชุมชน การมีต้นแบบที่ดีก็จะเป็นจุดเริ่มต้นในการที่จะเป็นการสร้างความมั่นใจ แรงบันดาลใจ รวมทั้งมีความรู้ที่จะทำให้เกิดพลังในความรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่เคยถือปฏิบัติสืบทอดกันมาให้กลายเป็นพื้นที่ทองคำมีค่าดังทอง เป็นปัจจัยการผลิต รวมทั้งเป็นทั้งอาชีพรายได้ ในรูปแบบของโคกหนองนาหรือรูปแบบของการบริหารจัดการตามแนววิถีเกษตรพอเพียงตามแต่ความถนัดของเกษตรกรนั้น ๆ จากแนวคิดนี้จึงทำให้คณะผู้วิจัยให้ความสนใจในการทำวิจัยเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเห็นผลเป็นรูปธรรมในการบริหารจัดการพื้นที่ที่มีอยู่เดิม ประกอบด้วย การสังเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้วิถีพุทธตามแนวทางศาสตร์พระราชาสู่การเรียนรู้เกษตรพอเพียง การศึกษาแนวทางการขับเคลื่อนศาสตร์พระราชาตามนโยบายรัฐสู่โคกหนองนาและการเรียนรู้เกษตรพอเพียง การทดลองการบริหารจัดการพื้นที่วิถีเกษตรพอเพียงด้วยศาสตร์พระราชาบูรณาการสู่กระบวนการเรียนรู้ และการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้: ขยายผล Network สู่แบ่งปันความรู้และพัฒนาให้เป็นเครือข่ายเพื่อส่งต่อความรู้ในการพัฒนาต่อไป

⁷ ระวินันท์ ยิ้มแก้ว และ กุลชัย กุลตวนิช. (2562). แบบจำลองทัศนศึกษาเสมือนจริงสามมิติ โคนงนาโมเดลสำหรับพื้นที่ราบลุ่ม .วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต. 14 (1) มกราคม – มิถุนายน 2562, 66-78 <http://www3.rbac.ac.th/rbacjournal/papersubmission/paperjournal/CT61070187.pdf>

⁸ อภิสร่า กฤตาวาณิชย์ (2019). กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์เพื่อสื่อสารแนวคิดศาสตร์พระราชา ของโครงการพลังคนสร้างสรรค์โลก รวมพลังตามรอยพ่อของแผ่นดิน. *วารสาร CRRU Journal of Communication*. 2 (2),21-46. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/CRRUJC/article/view/226328>

⁹ นภสร สร้อยยอดทอง, วันวิสา แซ่มซ้อย, โชติ บดีรัฐ. (2563) ภัยพิบัติกับการจัดการของเกษตรกรไทย . *วารสารศูนย์พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่*. 5 (4), 173-184. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/article/view/243195>

¹⁰ สากล พรหมสถิต มารีชา ศรีชะแก้ว สถาพร วิชัยรัมย์ (2563) *ศาสตร์พระราชา : เกษตรทฤษฎีใหม่ในรูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล”*. *วารสารสหวิทยาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*. 4 (2),31-40. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/journalfms-thaijo/article/view/249256/168185>

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชชาบูรณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง
2. เพื่อพัฒนาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชชาบูรณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการขับเคลื่อนเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชชาบูรณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ตามกระบวนการ PAOR โดยแบ่งขั้นตอนการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นการวางแผน (Plan: P) เพื่อถอดบทเรียนต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียงที่มีแนวปฏิบัติที่ดี ขั้นปฏิบัติ (Act: A) ในการพัฒนาต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง ขั้นสังเกต (Observe: O) ที่เกิดขึ้นจากการติดตามผลงานจากขั้นปฏิบัติ และขั้นสะท้อนผล (Reflect: R) ที่เกิดขึ้นหลังจากการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย กระบวนการเรียนรู้ ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง การบริหารจัดการพื้นที่เกษตร การบริหารจัดการพื้นที่ตามรูปแบบ โคก หนอง นา และโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้

ขอบเขตด้านพื้นที่ ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดพื้นที่ในการวิจัยจำนวน 3 พื้นที่ ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้โคกหนองนาโมเดล หลวงพ่อแดง นนทิว อ.ท่าตูม (จังหวัดสุรินทร์) ศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โคกหนองนา R-Model (จังหวัดบุรีรัมย์) และศูนย์การเรียนรู้โคกหนองนาโมเดล โดยพระปลัดสรวิชัย อภิพลโณ (ดวงชัย), ผศ.ดร. (จังหวัดศรีสะเกษ)

ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นักวิชาการด้านการเกษตร เกษตรกรต้นแบบ ผู้นำชุมชน และนักวิชาการด้านการศึกษา จำนวน 10-12 คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจง และกลุ่มเป้าหมายในการจัดกิจกรรมเชิงพื้นที่ ประกอบด้วย วิชาการด้านการเกษตร เกษตรกรต้นแบบ ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ จำนวน 20-30 คน

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การเรียนรู้เกษตรพอเพียง หมายถึง การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่มีขั้นการวางแผนเพื่อถอดบทเรียนต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียงที่มีแนวปฏิบัติที่ดี ขั้นปฏิบัติในการพัฒนาต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง ขั้นสังเกตที่เกิดขึ้นจากการติดตามผลงานจากขั้นปฏิบัติ และขั้นสะท้อนผลที่เกิดขึ้นหลังจากการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่เกษตร

ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง หมายถึง การออกแบบพื้นที่เกษตรของชุมชนในเขตเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยเน้นการออกแบบพื้นที่ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ และรูปแบบ โคกหนองนาโมเดล เพื่อให้เกิดการพัฒนาในพื้นที่ให้ดำเนินไปตามวิถีเกษตรพอเพียง

ศาสตร์พระราชิตามนโยบายรัฐสู่โคกหนองนา หมายถึง การออกแบบพื้นที่เกษตรโดยใช้การวิจัยเป็นฐานตามแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ การบริหารจัดการพื้นที่ตามรูปแบบโคก หนอง นา การบริหารจัดการพื้นที่ของกรณีศึกษาต้นแบบ: ศาสตร์ปิ่นสุโขก หนอง นา R-โมเดล

การขับเคลื่อนศาสตร์พระราชิต หมายถึง การถอดบทเรียนที่เกิดจากการจัดการพื้นที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย การบริหารจัดการพื้นที่ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยการวิเคราะห์ห้องปฏิบัติการของการบริหารจัดการพื้นที่แล้วพัฒนาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การขยายเครือข่ายของการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรที่เป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชน

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.5.1 ทำให้ได้สารสนเทศเกี่ยวกับเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชิตบูรณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง

1.5.2 ทำให้ได้เครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชิตบูรณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง

1.5.3 ทำให้ได้แนวทางการขับเคลื่อนเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชิตบูรณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชานุณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง เพื่อพัฒนาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชานุณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง และเพื่อนำเสนอแนวทางการขับเคลื่อนเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชานุณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง แสดงรายละเอียดผลการศึกษานี้ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้ดังนี้

2.1 การบริหารจัดการพื้นที่วิถีเกษตรพอเพียง

2.1.1 การบริหารจัดการพื้นที่ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่

การจัดสรรพื้นที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน

ให้แบ่งพื้นที่ ออกเป็น 4 ส่วน ตามอัตราส่วน 30:30:30:10 หมายถึง พื้นที่ส่วนที่หนึ่ง ประมาณ 30% ให้ขุดสระเก็บกักน้ำ เพื่อใช้เก็บกักน้ำฝนในฤดูฝนและ ใช้เสริมการปลูกพืชในฤดูแล้ง ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์น้ำและพืชน้ำต่าง ๆ พื้นที่ส่วนที่สอง ประมาณ 30% ให้ปลูกข้าวในฤดูฝน เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน สำหรับครอบครัวให้เพียงพอตลอดปี เพื่อตัดค่าใช้จ่ายและสามารถพึ่งตนเองได้ พื้นที่ส่วนที่สาม ประมาณ 30% ให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ พืชสมุนไพร ฯลฯ เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน หากเหลือบริโภคก็นำไปจำหน่าย และพื้นที่ส่วนที่สี่ ประมาณ 10% เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์และโรงเรียนอื่น ๆ

หลักการและแนวทางสำคัญ

1. เป็นระบบการผลิตแบบพอเพียง ที่เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับที่ประหยัด ก่อน ทั้งนี้ชุมชนต้องมีความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทำนองเดียวกับการ "ลงแขก" แบบดั้งเดิม เพื่อลดค่าใช้จ่าย

2. เนื่องจากข้าวเป็นปัจจัยหลักที่ทุกครัวเรือนจะต้องบริโภค ดังนั้น จึงประมาณว่าครอบครัวหนึ่งทำนา 5 ไร่ จะทำให้มีข้าวพอกินตลอดปี โดยไม่ต้องซื้อหาในราคาแพง เพื่อยึดหลักพึ่งตนเองได้อย่างมีอิสรภาพ

3. ต้องมีน้ำเพื่อการเพาะปลูกสำรองไว้ใช้ในฤดูแล้ง หรือระยะฝนทิ้งช่วงได้อย่างพอเพียง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกันที่ดินส่วนหนึ่งไว้ขุดสระน้ำ โดยมีหลักว่าต้องมีน้ำเพียงพอที่จะทำการเพาะปลูกได้ตลอดปี ทั้งนี้ได้พระราชทานพระราชดำริเป็นแนวทางว่า ต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตร ต่อการเพาะปลูก 1 ไร่ โดยประมาณ ฉะนั้น เมื่อทำนา 5 ไร่ ทำพืชไร่หรือไม้ผลอีก 5 ไร่ (รวมเป็น 10 ไร่) จะต้องมีน้ำ 10,000 ลูกบาศก์เมตรต่อปี ดังนั้น หากมีพื้นที่ 15 ไร่ จึงมีสูตรคร่าว ๆ ว่า แต่ละแปลงประกอบด้วย ที่สำหรับทำนา 5 ไร่ ที่สำหรับปลูกพืชไร่พืชสวน 5 ไร่ สระน้ำ 3 ไร่ ลึก 4 เมตร จุประมาณ 19,000 ลูกบาศก์เมตร ซึ่งเป็น ปริมาณน้ำที่เพียงพอที่จะสำรองไว้ใช้ยามฤดูแล้ง และพื้นที่สำหรับปลูกที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ 2 ไร่ รวมทั้งหมด 15 ไร่

4. การจัดแบ่งแปลงที่ดินเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงคำนวณและคำนึงจากอัตราถือครองที่ดินถัวเฉลี่ย คร่าวเรือนละ 15 ไร่ อย่างไรก็ตาม หากเกษตรกรมีพื้นที่ถือครองน้อยกว่าหรือมากกว่านี้ ก็สามารถใช้อัตราส่วน 30:30:30:10 ไปเป็นเกณฑ์ปรับใช้ได้ กล่าวคือ

30% ส่วนแรก ชุดสระน้ำ (สามารถเลี้ยงปลา ปลูกพืชน้ำ เช่น ผักบุ้ง ผักกะเฉด ฯลฯ ได้ด้วย)

30% ส่วนที่สอง ทำนา

30% ส่วนที่สาม ปลูกพืชไร่ พืชสวน (ไม้ผล ไม้ยืนต้น ไม้ใช้สอย ไม้สร้างบ้าน พืชไร่ พืชผัก สมุนไพร เป็นต้น)

10% สุดท้าย เป็นที่อยู่อาศัยและอื่นๆ (ถนน คันดิน กองฟาง ลานตาก กองปุ๋ยหมัก โรงเรือน โรงเพาะเห็ด คอกสัตว์ ไม้ดอกไม้ประดับ พืชผักสวนครัวหลังบ้าน เป็นต้น)

อย่างไรก็ตาม อัตราส่วนดังกล่าวเป็นสูตรหรือหลักการโดยประมาณเท่านั้น สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมโดยขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่ ปริมาณน้ำฝนและสภาพแวดล้อม เช่น ในกรณีภาคใต้ที่มีฝนตกชุกกว่าภาคอื่น หรือหากพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำมาเติมสระได้ต่อเนื่อง ก็อาจลดขนาดของบ่อหรือสระน้ำให้เล็กลง เพื่อเก็บพื้นที่ไว้ใช้ประโยชน์อื่นต่อไปได้

ภาพที่ 2.1 เกษตรทฤษฎีใหม่¹¹

¹¹เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรแห่งราชา, ได้รับเมื่อ 8 สิงหาคม 2564, จาก <https://www.facebook.com/vandagem/photos/a.179959952059991/1450272731695367/>

2.2 การบริหารจัดการพื้นที่ตามรูปแบบ โคก หนอง นา

โคก-หนอง-นา โมเดล คือ การจัดการพื้นที่ซึ่งเหมาะกับพื้นที่การเกษตร ซึ่งเป็นผสมผสานเกษตรทฤษฎีใหม่ เข้ากับภูมิปัญญาพื้นบ้านที่อยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติในพื้นที่นั้นๆ โคก-หนอง-นา โมเดล เป็นการที่ให้ธรรมชาติจัดการตัวมันเองโดยมี มนุษย์เป็นส่วนส่งเสริมให้มันสำเร็จเร็วขึ้นอย่างเป็นระบบ

1. **โคก:** ดินที่ขุดทำหนองน้ำนั้นให้นำมาทำโคก บนโคกปลูก "ป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง" ตามแนวทางพระราชดำริ **ปลูกพืช** ผัก สวนครัว เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ทำให้พออยู่ พอกิน พอใช้ พอร่มเย็น เป็นเศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน ก่อนเข้าสู่ขั้นก้าวหน้า คือ ทำบุญ ทำทาน เก็บรักษา ค้าขาย และเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย และปลูกที่อยู่อาศัยให้สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ และภูมิอากาศ

2. **หนอง:** ขุดหนองเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ยามหน้าแล้งหรือจำเป็น และเป็นที่ยังน้ำยามน้ำท่วม (หลุมขนมครก) ขุด "คลองไส้ไก่" หรือคลองระบายน้ำรอบพื้นที่ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยขุดให้คดเคี้ยวไปตามพื้นที่เพื่อให้น้ำกระจายเต็มพื้นที่เพิ่มความชุ่มชื้น ลดพลังงานในการรดน้ำต้นไม้ ทำฝายทดน้ำ เพื่อเก็บน้ำเข้าไว้ในพื้นที่ให้มากที่สุด โดยเฉพาะเมื่อพื้นที่โดยรอบไม่มีการกักเก็บน้ำ น้ำจะหลากลงมายังหนองน้ำ และคลองไส้ไก่ ให้ทำฝายทดน้ำเก็บไว้ใช้ยามหน้าแล้ง และพัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่ ทั้งการขุดลอก หนอง คู คลอง เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ยามหน้าแล้ง และเพิ่มการระบายน้ำยามน้ำหลาก

3. **นา:** พื้นที่นาให้ปลูกข้าวอินทรีย์พื้นบ้าน โดยเริ่มจากการฟื้นฟูดิน ด้วยการทำเกษตรอินทรีย์ยั่งยืน คั้นชีวิตเล็ก ๆ หรือจุลินทรีย์กลับคืนแผ่นดินใช้การควบคุมปริมาณน้ำในนาเพื่อคุมหญ้า ทำให้ปลอดสารเคมีได้ ปลอดภัยทั้งคนปลูก คนกิน รวมทั้งการยกคันนาให้มีความสูงและกว้าง เพื่อใช้เป็นที่รับน้ำยามน้ำท่วม ปลูกพืชอาหารตามคันนา

“โคกหนองนาโมเดล” เป็นอีกหนึ่งปรัชญาในการออกแบบพื้นที่ทำเกษตรตามศาสตร์พระราชา ซึ่งสามารถสร้างประโยชน์จากแนวคิดได้อย่างเห็นผล ซึ่งอาจารย์ยักษ์ ได้อธิบายหลักของแนวคิดนี้ไว้ในหนังสือ Garden & Farm Vol.12 อยู่อย่างเพียงพอด้วยเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับให้คนที่อยากเริ่มทำเกษตรได้ศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1. บริหารจัดการพื้นที่

การบริหารพื้นที่เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดที่รู้จักกันในชื่อว่า “โคก หนอง นาโมเดล” ซึ่งเป็นการออกแบบพื้นที่ตามศาสตร์พระราชา ที่สามารถนำมาปรับใช้ได้ทั้งพื้นที่เล็กหรือใหญ่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงศึกษาข้อมูลและทรงพบว่า เกษตรกรไทยส่วนใหญ่ครอบครองพื้นที่โดยเฉลี่ยครอบครัวละ 10 – 15 ไร่ จึงทรงแนะนำให้จัดสรรโดยมีเป้าหมายว่า ต้องทำให้เรามีข้าวปลาอาหารพอกินตลอดปี เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายและมีรายได้เหลือพอสำหรับจับจ่ายใช้สอยในเรื่องจำเป็น โดยใช้อัตราส่วน 30 : 30 : 30 : 10 เป็นเกณฑ์ปรับใช้ ตัวอย่างเช่นพื้นที่ส่วนแรก 30 เปอร์เซ็นต์ใช้สำหรับขุดสระน้ำ เพื่อเลี้ยงปลา ปลูกพืชน้ำที่กินหรือใช้ประโยชน์อื่น ๆ ได้ รอบ ๆ ขอบสระปลูกไม้ต้นที่ไมใช้น้ำมาก และสร้างเล้าไก่บนสระ

พื้นที่ส่วนที่สอง 30 เปอร์เซ็นต์ใช้สำหรับทำนา พื้นที่ส่วนที่สาม 30 เปอร์เซ็นต์ใช้ปลูกไม้ผล ไม้ต้น หรือไม้ที่ใช้สอยในครัวเรือน ใช้สร้างบ้านเรือน ทำอุปกรณ์การเกษตร หรือใช้เป็นฟืน พื้นที่ที่

เหลืออีก 10 เปอร์เซ็นต์เป็นที่อยู่อาศัย ทางเดินคันดิน กองฟาง ลานตาก กองปุ๋ย หมัก โรงเรือน โรงเพาะเห็ด คอกสัตว์ หรือปลูกผักสวนครัว สมุนไพร และไม้ดอกไม้ประดับ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม อัตราส่วนดังกล่าวเป็นสูตรหรือหลักการโดยประมาณ สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่ ปริมาณน้ำฝน และสภาพแวดล้อม เช่น ในภาคใต้ที่มีฝนตกชุก หรือพื้นที่ที่อยู่ใกล้เขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำ อาจลดขนาดบ่อหรือสระน้ำให้เล็กลง และปรับพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์อื่น ตัวอย่างการปรับพื้นที่ ที่อาจารย์ยักษ์แนะนำไว้ในหนังสือกิจกรรมธรรมชาติแบบคนจน มีดังนี้

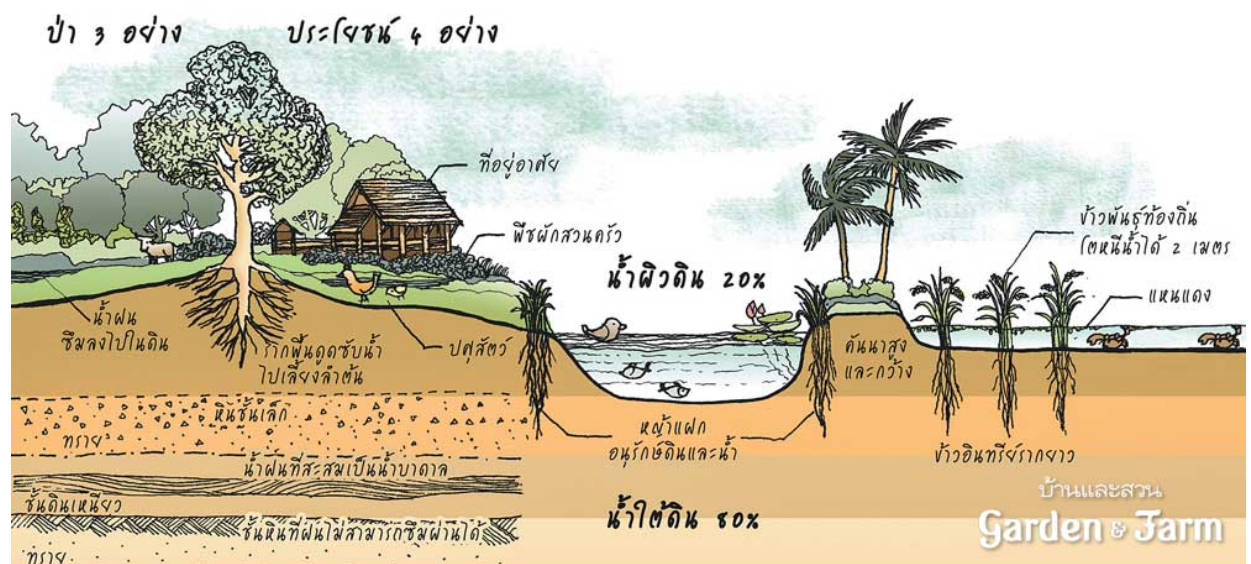
พื้นที่ 15 ไร่ที่มีฝนตกปานกลาง

บ้านนายแสนยา พื้นที่ 15 ไร่ จังหวัดน่าน มีฝนตกปานกลาง ห่างไกลระบบชลประทาน เขาจัดสรรพื้นที่เฉลี่ยประมาณ 5 ไร่สำหรับทำนา เขาสามารถผลิตข้าวได้เพียงพอทั้งครอบครัวทั้งปี เหลือจึงขายโดยการรวมกลุ่มสหกรณ์ พื้นที่ 4 ไร่ขุดสระน้ำลึก 4 เมตร เพื่อให้มีน้ำเพียงพอต่อการใช้ทั้งปี และเลี้ยงปลา ปลูกผักบุ้ง ผักกระเฉด เพื่อใช้เป็นอาหาร พื้นที่ 4 ไร่บนพื้นที่ตามคันนา พื้นที่ที่เหลือและบริเวณโดยรอบที่ดินใช้ปลูกไม้ผล ไม้ต้น ไม้ใช้สอยอื่น ๆ และสมุนไพร ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง เพื่อทำฟืน ทำบ้าน และอีก 2 ไร่ใช้สร้างบ้าน โรงเรือนโรงเห็ด ผักสวนครัว ไม้ดอกไม้ประดับ สร้างรายได้เสริม

พื้นที่ 15 ไร่ที่มีฝนตกชุก

บ้านนายเหมือง พื้นที่ 15 ไร่ มีฝนตกตลอดปี เขาจัดสรรพื้นที่ 5 ไร่ใช้ทำนาผลิตข้าวพอกินทั้งครอบครัวตลอดปี พื้นที่ 3 ไร่ขุดสระลึก 4 เมตร มีน้ำเพียงพอในการใช้ตลอดทั้งปี พื้นที่ 5 ไร่ตามคันนาและรอบพื้นที่ใช้ปลูกไม้ผล ปลูกไม้ต้น ไม้ใช้สอย สมุนไพร ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง เพื่อทำฟืน ก่อสร้างบ้านเรือน อีก 2 ไร่ ใช้สร้างบ้าน โรงเรือน โรงเห็ด ผักสวนครัว ไม้ดอกไม้ประดับ สร้างรายได้เสริม

โคกหนองนาโมเดล

ภาพที่ 2.2 โคกหนองนา โมเดล¹²

2. บริหารจัดการน้ำ

ทำอย่างไรให้มีน้ำเพียงพอต่อการเพาะปลูกและใช้ในชีวิตประจำวันตลอดปีและมีสำรองไว้ใช้ในฤดูแล้งหรือระยะฝนทิ้งช่วง ซึ่งตามหลักเกษตรทฤษฎีใหม่เน้นการคำนวณปริมาณน้ำด้วยหลักวิชาการ น้ำฝนที่ตกลงในแต่ละพื้นที่ ถ้าเป็นบริเวณที่ฝนตกน้อยพื้นที่ค่อนข้างแล้ง น้ำฝนชั้นต่ำมีปริมาณปีละ 800 มิลลิเมตร หมายถึง เมื่อฝนตกลงมาถ้าไม่ซึมและระเหยสู่อากาศ ปริมาณน้ำจะสูงจากพื้นดินประมาณ 80 เซนติเมตร ส่วนพื้นที่ที่มีฝนตกชุก ถ้าไม่ซึมและระเหยก็จะมีปริมาณน้ำฝน 1,800 – 2,000 มิลลิเมตรต่อปี หรือสูงจากพื้นดิน 1.80 – 2 เมตร

ทั้งนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีพระราชดำริเป็นแนวทางว่า ในพื้นที่ 15 ไร่ เพาะปลูก 1 ไร่ ต้องมีน้ำสำหรับใช้ในการเกษตรไม่ต่ำกว่า 1,000 ลูกบาศก์เมตรดังนั้น เมื่อทำนา 5 ไร่ ปลูกพืชไร่หรือไม้ผลอีก 5 ไร่ รวมเป็น 10 ไร่ ต้องมีน้ำใช้ไม่ต่ำกว่า 10,000 ลูกบาศก์เมตร ในแต่ละปี อาจารย์ยักษ์บอกวิธีขุดสระเพื่อเก็บน้ำไว้ใช้โดยสรุปว่า

หากขุดสระลึก 4 เมตรบนเนื้อที่ 3 ไร่ สามารถเก็บน้ำได้เต็มสระ 19,000 ลูกบาศก์เมตร ถ้าน้ำไม่ระเหยจะพอใช้ทั้งปี หากขุดสระลึก 4 เมตรบนเนื้อที่ 3 ไร่ สามารถเก็บน้ำได้เต็มสระ 19,000 ลูกบาศก์เมตร ถ้าน้ำระเหยวันละ 1 ชั่วโมง แต่ละปีฝนไม่ตก 300 วัน น้ำลดลงไป 300 เซนติเมตร เท่ากับ 3 เมตร เหลือปริมาณ 1/4 ของบ่อ หรือเก็บน้ำได้ 4,750 ลูกบาศก์เมตร พอใช้แค่ทำนา 4.75 ไร่

อย่างไรก็ตาม ขนาดบ่อเก็บน้ำจะเล็กหรือใหญ่ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศและสภาพแวดล้อม ดังนี้

1. ถ้าเป็นพื้นที่การเกษตรที่อาศัยน้ำฝน บ่อต้องลึกเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำระเหยได้มากเกินไป
2. ถ้าพื้นที่การเกษตรอยู่ในเขตชลประทาน ควรขุดบ่อน้ำให้ลึกอย่างน้อย 3 เมตร ส่วนความกว้างยาวขึ้นกับความเหมาะสมของพื้นที่และการใช้น้ำ
3. เกษตรกรควรทำนาในหน้าฝน และเมื่อถึงฤดูแล้งหรือฝนทิ้งช่วง ให้เกษตรกรใช้น้ำที่เก็บนั้นให้เกิดประโยชน์ทางการเกษตรอย่างสูงสุด โดยพิจารณาปลูกพืชให้เหมาะสมกับฤดูกาล เพื่อให้มีผลผลิตอื่นไว้บริโภคและสามารถนำไปขายได้ตลอดปี
4. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเรียกการขุดบ่อเก็บน้ำเพื่อให้มีน้ำใช้ในพื้นที่ตลอดปีว่า “regulator” ซึ่งหมายถึง การควบคุมให้มีน้ำหมุนเวียนไว้ใช้ทำการเกษตรตลอดเวลา โดยเฉพาะในหน้าแล้งและตอนฝนทิ้งช่วง แต่ไม่ได้หมายความว่าเกษตรกรจะสามารถปลูกข้าวนาปรังได้หากน้ำในสระเก็บน้ำมีเพียงพอ

¹² โคกหนองนา โมเดล ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกพืช 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง (baanlaesuan.com) ได้รับเมื่อ 8 สิงหาคม 2564, จาก <https://www.baanlaesuan.com/224839/garden-farm/farm-guru/kok-nhong-na-model>

3. ปลูกข้าวในนาและพืชผักสมุนไพรบนคันนา

ข้าวเป็นอาหารหลักที่คนไทยบริโภค ถ้าแต่ละครอบครัวทำนา 5 ไร่ก็จะมีข้าวพอกินตลอดปี โดยไม่ต้องซื้อหาในราคาแพง และพึ่งตนเองได้อย่างมีอิสระภาพ อาจารย์ยักษ์เล่าถึงเทคนิคการปลูกข้าวอินทรีย์สำหรับเลี้ยงครอบครัวว่า “เราควรยกคันนาให้สูงและกว้าง บางคนไม่เข้าใจว่ายกคันนาสูงแล้วจะปลูกข้าวพันธุ์อะไรในน้ำลึกมากขนาดนั้น แต่เมื่อเราทดลองทำก็รู้ว่า ข้าวทุกพันธุ์สามารถปลูกในน่าน้ำลึกได้ ขอเพียงเรารู้จักพันธุ์ข้าวให้จริง ข้าวที่ปลูกในดินที่บมไว้อย่างดีจะมีรากยาวพอที่จะหาอาหารเลี้ยงตัวและทะเลิ่งต้นขึ้นสูงหนีน้ำได้ “นอกจากได้ข้าว เรายังได้ผลผลิตอื่นจากนาข้าวก็คือ ปู ปลา กุ้ง กบ เขียด ทำเป็นอาหารที่หลากหลาย ส่วนบนคันนาก็ปลูกพืช ผัก กล้วย อ้อย พริก สร้างรายได้อีกทางหนึ่ง”

4. ป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง บันไดสู่ 4 พ

การปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง คือ การปลูกพืชที่นำมาใช้เป็นอาหาร เป็นที่อยู่อาศัย ทำเครื่องใช้ไม้สอยและเป็นร่มเงา ประกอบด้วยพรรณไม้หลากหลายชนิดสามารถจำแนกตามความสูงเป็น 5 ระดับ คือ

1. ไม้สูง เป็นไม้เรือนยอดสูงและมีอายุยืน เช่น ตะเคียน ยางนา เต็ง รัง เป็นต้น
2. ไม้กลาง เป็นไม้ต้นที่สูงไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นไม้ผลที่เก็บกินได้ เช่น มะม่วง ขนุน มังคุด กระท้อน ไข่ สะตอ เป็นต้น
3. ไม้เตี้ย เป็นไม้พุ่มเตี้ยที่อยู่ใต้ไม้สูงและไม้กลาง เช่น พริก มะเขือ กะเพรา ผักหวานบ้าน ตั้ว เหยียง เป็นต้น
4. ไม้เลื้อยดิน เป็นไม้เลื้อยชนิดต่าง ๆ เช่น พริกไทย รางจืด เป็นต้น
5. ไม้หัวใต้ดิน เช่น ขิง ข่า มันมือเสือ บุก กวาวเครือ เป็นต้น

วิธีปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง

1. นำไม้เบิกนำที่โตเร็ว เช่น สะเดา มะรุ้ม แค ไม้ผล กล้วย อ้อย และพืชผักอายุสั้นมาปลูกก่อน เพื่อสร้างแหล่งอาหารให้ครอบครัว
2. หลังจากนั้น 1 – 2 ปี เริ่มปลูกไม้ที่ช้าก่อสร้างที่อยู่อาศัย เมื่อเติบโตจนให้ร่มเงากับพื้นที่จึงเริ่มปลูกพืชสมุนไพร
3. สำหรับพื้นที่ทำนา ควรมีขนาดเหมาะสมและปลูกข้าวได้เพียงพอสำหรับบริโภคในครัวเรือนโดยไม่ต้องซื้อ
4. ขุดบ่อน้ำและร่องน้ำเล็กให้เชื่อมต่อกับบ่อขนาดใหญ่ เพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นกับพื้นดินและต้นไม้ ทั้งยังใช้เลี้ยงปลาไว้เป็นอาหาร
5. ปลูกต้นไม้ให้หลากหลายที่ใช้ประโยชน์ได้ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว

หลังจากปลูกป่า 3 อย่างสำเร็จแล้ว ก็จะสามารถนำพืชเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ 4 ประการ คือ หนึ่ง ใช้เป็นอาหารเครื่องต้มสมุนไพร และเป็นขนม สอง ใช้ทำที่อยู่อาศัยใช้ทำพื้นบ้าน ฝาบ้าน เสาเรือน สาม ปลูกไว้ใช้สอยอื่นๆ เช่น ทำฟืน เเผาถ่าน ทำปุ๋ย สารไล่แมลง ทำเครื่องมือเครื่องใช้หัตถกรรม ใช้ทำสีย้อม และน้ำยาซักล้าง และสุดท้ายคือให้ร่มเงาและความร่มเย็นแก่บ้านและสภาพแวดล้อมประโยชน์ทั้งสี่ประการนี้จะนำพาเรามาสู่ “4 พ” เป็นพื้นฐาน นั่นคือ **พอกิน พออยู่ พอใช้ พอร่มเย็น** สำหรับแนวทางในการปลูกที่เรียกว่า “การปลูกแบบวนเกษตร” ที่เป็นการ

ปลูกไม้หลายๆ ชนิดผสมผสานกับพืช เกษตรหรือพืชสมุนไพร ข้อดีคือได้รับผลตอบแทน ในระยะสั้น จากพืชเกษตรและพืชสมุนไพร และ ผลตอบแทนจากไม้เศรษฐกิจในระยะปานกลาง และระยะยาว ทั้งนี้ ต้องมีการจัดการอย่างดีเพื่อให้ได้รับผลผลิตสม่ำเสมอทั้งจากพืชเกษตรและไม้เศรษฐกิจ¹³

2.3 การบริหารจัดการพื้นที่ของกรณีศึกษาต้นแบบ: ศาสตร์ป็นสุข โคน หนอง นา R-โมเดล

การพัฒนาพื้นที่ทางการเกษตรเดิมที่แต่เดิมเป็นที่นา และทำได้เพียงปีละหนึ่งครั้ง รอคอยน้ำฝนเป็นหลัก มาสู่เกษตรแบบทางเลือกโดยแบ่งส่วนจากที่นาเดิมจำนวน 3 ไร่ นำมาสู่การบริหารจัดการโดยมีเป้าหมายเป็นแหล่งผลิตอาหารภายใต้สถานการณ์โควิด การบริหารจัดการน้ำ ศูนย์การเรียนรู้เกษตรทางเลือกที่ไม่ใช่ทำนาข้าวในแบบเกษตรอุตสาหกรรม แต่ให้เป็นแหล่งผลิตอาหารภายใต้แนวคิดสร้างห่วงโซ่อุปทานทางด้านอาหาร ไม่มีงานแต่มีอาหาร ก็สามารถอยู่ได้ ซึ่งสามารถนำเสนอแนวทางวิธีการเป็น R-Model ภายใต้กรอบการวิจัยสู่การลงมือปฏิบัติในกรอบ Research-Based Farming สามารถอธิบายเป็นแนวทางและวิธีการได้ คือ

1. การปรับที่ดินที่เป็นพื้นที่นาเดิมให้เป็นพื้นที่รองรับวิถีเกษตรพอเพียงในองค์รวม จะประกอบด้วย

(1) พื้นที่สำหรับทำสระเก็บน้ำซึ่งรวมจำนวน 40 % ของพื้นที่ทั้งหมดเป็นการขุดเล่นระดับเพื่อกักเก็บน้ำใน 3 ระยะในฤดูฝน ฤดูหนาว และฤดูร้อน ซึ่งจะแบ่งเป็น 3 ระดับรองรับการระเหิดระเหยของน้ำ

(2) พื้นที่สำหรับการปลูกโรงเรือนประมาณ 5 % อันประกอบด้วย

(2.1) โรงเรือนเพื่อการพักอยู่อาศัย

(2.2) โรงเรือนเพื่อการปศุสัตว์ เช่น ไก่ เป็ด

(2.3) โรงเรือนเพื่อสร้างเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่จะเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านเกษตรพอเพียง ที่ว่าด้วยเรื่องของพันธุ์ข้าว พันธุ์ไม้ พันธุ์ปลา และการเป็นที่พบปะเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีเกษตรในการบริหารพื้นที่เกษตร การบริหารน้ำ รวมทั้งประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนสำหรับประชาคมและชุมชน

(2.4) โรงเรือนเพื่อการเพาะพันธุ์กล้าไม้ โรงเรือนสาธิตเกี่ยวกับพันธุ์ไม้ พันธุ์ปลา พันธุ์ข้าว และอื่น เป็นต้น

(3) ที่ดินสำหรับการปลูกพืช ประมาณร้อยละ 20 ปลูกต้นไม้ยืนเนื้อแข็งยืนต้นเพื่อสร้างภูมิทัศน์และความร่มรื่น พันธุ์ไม้ชนิดต่าง ๆ ทั้งไม้ยืนต้น ไม้เนื้อแข็ง ไม้ผล ไม้ประดับ และพืชผลทางการเกษตร ตามวงรอบของอายุในแต่ละชนิดให้ครบวงจร

(4) พื้นที่สำหรับการทำนาอันเป็นที่หลักประมาณ ร้อยละ 20 ที่จะปลูกพันธุ์ข้าวในแบบเกษตรอินทรีย์ที่เน้นการทดลองพันธุ์ข้าวเพื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์ เป็นต้น

¹³ กรมป่าไม้, (2562), คู่มือสำหรับประชาชน การปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ, กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด พรี่-วัน, หน้า 22.

ตารางที่ 2.1 การจัดสัดส่วนการบริหารพื้นที่ทางเกษตรแบบพอเพียงเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดที่จะเป็นแหล่งสร้างห่วงโซ่อุปทานหรือแหล่งการเรียนรู้การผลิตอาหารในสถานการณ์โควิด

พื้นที่	การดำเนินการ	ขนาดที่ดิน
1	พื้นที่น้ำ/กักเก็บน้ำ	40 %
2	พื้นที่เพาะปลูกไม้	20 %
3	พื้นที่นาข้าว	20 %
4	พืชผลทางการเกษตร	10 %
5	โรงเรียนเพื่อการปศุสัตว์	5 %
6	โรงเรียนผัก/ ศูนย์การเรียนรู้	5 %
	หมุนเวียนตลอดทั้งปี 3 ไร่	100 %

2. จากการบริหารพื้นที่ในองค์รวมตามตารางที่ 1 การปรับภูมิทัศน์สร้างระบบนิเวศศูนย์เกษตรแบบพอเพียงในองค์รวม สามารถจำแนกรายลงรายละเอียดได้ ดังนี้

(1) **ปรับพื้นที่เดิมให้เป็นสระน้ำ** ที่สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้ตลอดทั้งปี ถ้าน้ำเต็มจะอยู่ที่ระดับ 1,200 ลูกบาศก์เมตร โดยการขุดสระเป็น 3 ระดับ จุดลึก 1 เมตรจากหน้าดิน ลึก 1.5 เมตรจากหน้าดินชั้นที่ 1 และลึก 3 เมตร จากหน้าดินในชั้นที่ 2 เพื่อรองรับการกักเก็บน้ำและการระเหิดของน้ำในช่วงฤดูแล้ง และคาดว่าจะมีน้ำเพียงพอตลอดการใช้งานกับพืชผลทางการเกษตรตลอดทั้งปี

(2) **การปลูกพันธุ์ไม้ยืนต้นและไม่ใช้ดิน** เพื่อเป็นแหล่งนิเวศสำหรับไม้ใหญ่คลุมดิน และเป็นพืชทดลอง เพื่อการใช้ไม้ในเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งใช้เวลา 2-20 ปี เช่น ไม้ไผ่ สักทอง พุง ยางนา มะฮอกกานี ชมพูพันธุ์ทิพย์ เป็นต้น

(3) **การปลูกข้าวพืชเกษตรหลักในพื้นที่** เป็นการทดลองปลูกข้าว 3-5 เดือน ได้ผลผลิต

(4) **การปลูกพืชระยะสั้นเพื่อการยังชีพ** เป็นการทดลองปลูกผักพืช เกษตรระยะสั้นเพื่อเป็นแหล่งอาหารใช้กินในครัวเรือน 1 อาทิตย์ – 3 เดือน สามารถเก็บพืชผลทางการเกษตรเพื่อการบริโภคได้ พืช ผักชนิดต่าง ๆ เช่น แตงโม เมล่อน มะเขือ ถั่วพुरू แตงกวา มะเขือเทศ พริก พักทอง พัก ถั่วฝักยาว ผักหวาน เป็นต้น

(5) **การปลูกไม้ผลเพื่อการบริโภคและพาณิชย์** อันหมายถึงผลไม้ที่สามารถให้ผลผลิตใน 3 ระยะด้วยกัน 1-3 เดือน 3-6 เดือน และ 6 เดือน – 1 ปี โดยจะเป็นผลไม้ที่เป็นที่นิยมในการบริโภคในพื้นที่ ในท้องตลาด รวมทั้งสอดคล้องกับสภาพดินในพื้นที่เพราะปลูกด้วย เช่น มะพร้าว ทุเรียน มะม่วง ขน 6 เดือน -2 ปีสามารถเก็บผลผลิตของพืชผลทางการเกษตรนี้ได้

(6) **การทำโรงเรียนเพื่อการเลี้ยงสัตว์ปศุสัตว์** เช่น ปลาในบ่อน้ำ ที่ขุดไว้ ซึ่งได้พันธุ์ปลานิล ปลาดุก ปลาสรวย เป็นต้น และการเลี้ยงไก่ และเป็ดเพื่อเนื้อและไข่ อันเป็นแหล่งโปรตีนที่สำคัญ เป็นต้น

(7) **การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรและแหล่งโบราณคดีทางประวัติศาสตร์** อันหมายถึง ที่ตั้งของของส่วนเกษตรแห่งนี้ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านดอนไม้ไฟ ต.ตาเป็ก อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์ ในอนาคตจะพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาพันธุ์พืช พันธุ์ข้าว และต้นแบบของการผลิต

แหล่งอาหาร รวมทั้งจะจุดเชื่อมโยงกับแหล่งโบราณคดีทางประวัติศาสตร์ อาทิ ปราสาทหินพนมรุ้ง (9 กม./12 นาที) ปราสาทเมืองต่ำ (18 กม./18 นาที) และถ้ำหินงูเขาไฟดับสนิทแล้วเขาอังคารอายุกว่า 3 พันปี (14 กม./20 นาที) เป็นต้น

ดังนั้น ทั้งหมดที่กำหนดไว้ จึงเป็นแนวทาง เป็นการเรียนรู้และเป็นความหวัด ที่ได้ดำเนินการแล้ว โดยมีผลระยะสั้นตั้งแต่ 1-3 เดือน สามารถผลิตอาหาร เช่น ไข่ไก่ ไข่เป็ด และผักปลอดสารพิษที่สามารถบริโภคในครัวเรือนได้ และสามารถผลิตส่วนเกินให้เป็นสินค้าภายในชุมชน บ้านดอนไม้ไฟได้ด้วย ดังนั้นจึงเป็นความคาดหวังของการเริ่มต้นที่จะส่งผลเป็นทั้งแหล่งผลิตอาหาร เป็นห่วงโซ่ของแหล่งผลิตอาหารภายใต้สถานการณ์โควิด และที่สำคัญทำให้เกิดการเรียนรู้นำร่อง กลายเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อรองรับการปรับตัวภายใต้เกษตรแบบพึ่งพามีใช้เกษตรอุตสาหกรรมดังที่เกิดขึ้นในช่วงก่อนหน้านี้ภายในประเทศไทยที่ผู้ผลิตข้าวแต่ไม่ได้กินข้าวที่ตัวเองผลิตเป็นต้น

แนวคิดภายใต้ความเป็นเจ้าของที่ดินขนาด 3 ไร่ จะทำอย่างไรจึงจะทำให้เกิดประโยชน์ ภายใต้สถานการณ์โควิด 19 ตลอดระยะเวลากว่า 1 ปีที่ผ่านมา การพัฒนาที่ดินจำนวน ขนาด 3 ไร่ (1200 ตารางวา=4800 ตารางเมตร) เท่า ๆ กับสนามเทนนิส 18 สนามโดยประมาณ (ขนาดมาตรฐาน 23.8 x 11 ม (261 ตรม)x6=1566 ตรม.) ได้สร้างฐานการผลิตอาหาร มีความคาดหวังที่จะผลิตและสามารถดูแลสมาชิกได้ 10-100 คนตามขนาดของการผลิต เท่ากับว่าประเทศไทยมีพื้นที่ ประมาณ 321 ล้านไร่ หรือประมาณ 513,000 ตารางกิโลเมตร มีพื้นที่เพาะปลูกทางการเกษตร ประมาณ 43% (138 ล้านไร่) ทั่วประเทศ มอญหนึ่งสามารถผลิตข้าว และผลิตผลทางการเกษตร ส่งออกได้เป็นอันดับต้นๆ ของโลก จากข้อมูลที่พบ ประเทศไทยจะผลิตข้าวเป็นอันดับ 6 ของโลก (เวียดนามอันดับ 5) แต่ไทยส่งออกข้าวเยอะเป็นอันดับ 2 ของโลก ด้วยมูลค่า 4,400 ล้านเหรียญสหรัฐฯ หรือคิดเป็น 21.9% ของมูลค่าการส่งออกข้าวทั่วโลก (อินเดีย อันดับ 1 26.7%) (The Academy, 2018) หรือข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ให้ข้อมูลผลได้ของการส่งออกผลไม้และผลิตผลิตภัณฑ์ตลอดทั้งปี พ.ศ.2562 มีรายได้กว่า 60,870,766,433 บาท ข้อมูลนี้ย่อมเป็นเครื่องชี้แนวคิดในเรื่องยุทธศาสตร์จุดแข็งแหล่งผลิตอาหารที่เป็นความโดดเด่นของไทย เป็น Hub ในการเป็นแหล่งผลิตอาหารของโลก ผ่านยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่โดดเด่นและความเข้มแข็งในวิถีเกษตรที่มีมาแต่อดีต ตามที่เคยรณรงค์ส่งเสริมกันมา “ครัวไทยสู่ครัวโลก” (ปณิตาภา สวนแก้ว, 2014: 47-58) แปลว่าทุกอย่างทำได้ เป็นไปได้ และยังส่งเสริมกันได้กับอนาคตทางการเกษตร

ภาพที่ 2.3 การบริหารจัดการพื้นที่ 3 ไร่ เพื่อรองรับการเป็นแหล่งผลิตอาหารและการเรียนรู้ในวิถีเกษตรแบบพอเพียง ศูนย์การเรียนรู้ หมู่ 11 บ้านดอนไม้ไฟ ต.ตาเป็ก อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์ (ภาพ: คณะผู้วิจัย)

ความเชื่อมโยงเชิงศาสตร์ของสวนเกษตรที่สร้างขึ้น จะเห็นความสัมพันธ์กับศาสตร์ต่าง ๆ ที่เนื่องจากแปลงเกษตรสวนผักทั้งในเชิง (ก) เศรษฐศาสตร์ ที่หมายถึง การผลิตอาหารเพื่อการบริโภค และการประหยัดออม พึ่งตนเองไม่ต้องไปซื้อจากภายนอก (ข) โภชนาการ อันหมายถึง การผลิตอาหารที่ควบคุมการผลิตได้ ทั้งในส่วนของอนามัย และความต้องการตามฐานของการบริโภค ชนิดของผัก ผลไม้ พืช ผักที่ต้องการกิน อยากกินและบริโภค รวมทั้งปริมาณที่ต้องการอยากได้มากปลูกมาก ผลิตมาก เป็นต้น (ค) ความสัมพันธ์เชิงสังคม หรือสังคมวิทยา เป็นศาสตร์ที่เชื่อมโยงปฏิสัมพันธ์ สามัคคีกันทำ สามัคคีกันกิน และแบ่งปันตามสัดส่วนของผลได้ที่เหมาะสม (ง) มานุษยวิทยาเชิงสังคม การทำกิจกรรมร่วมกัน การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรม (จ) การศึกษาเชิงเชื่อมโยงเชิงศาสตร์ พันธุ์ข้าว พันธุ์ไม้ยืนต้น ผลไม้ ชนิดของดิน การจัดการน้ำ บริหารการใช้น้ำ การปลูกพืชเชิงพาณิชย์ ดิน-ปุ๋ย ที่จะปลูกมีดินเป็นอย่างไร ดินถมพลิกหน้าดิน มีความเป็นกรดสูง ไม่มีสารอาหาร ถูกกดอันจนแน่น หาสีทดแทน หรือดินจากแหล่งอื่นมาทดแทน ทั้งดิน ปุ๋ยคอก มาเป็นฐานการผลิต (เทียบได้กับการปลูกพืชในที่คลุมหญ้าในเมื่องหนาว เช่น ยุโรป/หรือการใช้ระบบคลุมดินในโรงเรือน และระบบอุ้มดินในอิสราเอล เป็นต้น) (ฉ) ความรู้เรื่องการบริหารจัดการน้ำ การขุดร่องน้ำลึก เพื่อกักเก็บน้ำจากน้ำฝน ปลูกต้นไม้ใหญ่เพื่อให้ลดการระเหยของน้ำ สร้างระบบซับน้ำ ตามธรรมชาติ รวมทั้งแนวทางที่จะมีการสร้างเครื่องผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ ภายใต้แนวคิดพลังงานธรรมชาติ พลังงานบริสุทธิ์ พลังงานทดแทน จะถูกนำกลับมาให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและเป็นประโยชน์ (ช) การถ่ายทอดความรู้จากแปลงเกษตรสาธิต และการผลิตอาหารเพื่อยังชีพในสถานการณ์ไม่ปกติดัง Covid 19 ที่กำลังเกิดขึ้นนี้ จึงเป็นประเด็นหนึ่งแปลงสาธิตที่จะเป็นต้นแบบเป็น

แรงบันดาลใจเล็ก ๆ ให้กับสมาชิกอื่นทั้งใกล้ไกลได้ด้วย การลงมือทำ เรียนรู้ และถ่ายทอดให้เป็นผลเชิงประจักษ์ได้ในระดับหนึ่ง นับแต่จุดเริ่มของปัญหาที่พุทธศาสนาเรียกว่าทุกข์ จากนั้นสิ่งที่เป็นปัญหาว่าด้วยเรื่องอาหารและการผลิตได้กลายเป็นการแสวงหาทางออกพัฒนาเป็นปัญญา (สมุทัย) เมื่อได้รับความรู้มาได้มีการเรียนรู้แบ่งปัน (มรรค) นำไปสู่การสร้างประดิษฐ์กรรมกรรมแบบพอเพียงที่เกิดขึ้นได้ (นิโรธ) การผลิตเพื่อการบริโภคลดปัจจัยเสี่ยงได้แหล่งอาหาร แหล่งโปรตีนไว้บริโภคยังชีพดับทุกข์เป็นความหวังได้ ได้ความรู้ จัดการแบ่งปัน เพื่อให้สมาชิกอื่นได้ดับทุกข์ คลายความสงสัยของผู้มีที่ดินและอยากทำการเกษตรแบบผสมผสานได้ (นิโรธ) ดังนั้นความเชื่อมโยงเชิงศาสตร์ จึงเป็นสิ่งที่เนื่องด้วยแนวทางที่กำลังเริ่มต้นเพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งผลิตอาหารเพื่อการยังชีพ เกษตรแบบพอเพียง และศูนย์การเรียนรู้เพื่อความเป็นต้นแบบในการเป็นห่วงโซ่อุปทานขนาดเล็กในการผลิตอาหารเพื่อการยังชีพต่อไป

2.4 เครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียง

ประเวศ วะสี¹⁴ ได้กล่าวถึงแนวคิดเครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียง ในหัวข้อ เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจชุมชน ว่าเป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้มีพระราชดำรัสถึงเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 ว่ามีความเหมือนกัน

เศรษฐกิจพื้นฐาน หมายถึงเศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐานของตนเองให้เข้มแข็ง ทั้งทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ พื้นฐานของสังคมก็คือชุมชน เพราะฉะนั้นเศรษฐกิจพื้นฐานกับเศรษฐกิจชุมชน คืออย่างเดียวกัน

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงพอเพียงสำหรับทุกคน มีธรรมชาติพอเพียง มีความรักพอเพียง มีปัญหาพอเพียง เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล เรียกว่าเศรษฐกิจสมดุล เมื่อสมดุลก็เป็นปกติสบาย ไม่เจ็บไข้ ไม่วิกฤต เศรษฐกิจพื้นฐานกับเศรษฐกิจชุมชนล้วนมุ่งไปสู่เศรษฐกิจสมดุลทั้งสิ้น จึงเป็นเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อสำคัญ เมื่อพูดถึงเศรษฐกิจพื้นฐาน จึงไม่มองเศรษฐกิจแบบแยกส่วน แต่เป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนความเข้มแข็งของสังคมหรือชุมชน อาศัยการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม อย่างเป็นบูรณาการ

ลักษณะสำคัญของเศรษฐกิจพื้นฐานมีลักษณะ 5 ประการคือ 1) เป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล ไม่ใช่เศรษฐกิจที่สร้างความร่ำรวยให้คนกลุ่มน้อย แต่ที่ต้นทุนส่วนใหญ่ให้ยากจน เพราะช่องว่างทางเศรษฐกิจนำไปสู่ปัญหาสังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่ความไม่มั่นคง เศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวลเป็นการสร้างทุนทางสังคม และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทุกชนิด 2) มีความเข้มแข็งของชุมชนเป็นฐาน 3) มีความเป็นบูรณาการ คือไม่ใช่เรื่องทางเศรษฐกิจโดด ๆ แต่เชื่อมโยงกับสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป 4) อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง เช่น

¹⁴ ประเวศ วะสี, (2544), ยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, หน้า 43-44.

การเกษตร หัตถกรรมไทย อุตสาหกรรมการเกษตร สมุนไพร อาหารไทย การท่องเที่ยว เหล่านี้ล้วนอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมไทย 5) การจัดการและนวัตกรรมต่างๆ เพื่อเพิ่มความก้าวหน้าให้แก่เรื่องพื้นฐาน ทำให้มีพลวัต ไม่หยุดนิ่ง

ในแต่ละจังหวัด ควรมีการสำรวจและทำผัง (mapping) ให้ทราบว่า มีชุมชนและเครือข่ายของชุมชนที่ทำหน้าที่เข้มแข็งอยู่แล้วอย่างไรบ้าง ในเรื่องอะไร เพื่อจะได้สนับสนุนได้ถูกต้อง และเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชาวบ้านในที่อื่นๆ เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งขยายตัวขึ้น หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น พัฒนาการตำบล เกษตรตำบล ครู องค์กรพัฒนาเอกชน มหาวิทยาลัยราชภัฏสถานศึกษาต่างๆ ควรร่วมมือกันทำการสำรวจให้ได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้จริง เพื่อทุกฝ่าย ทุกภาคส่วนจะได้ใช้ร่วมกัน จากนั้นควรส่งเสริมการขยายตัวของเครือข่ายชุมชน ส่งเสริมให้หมู่บ้านอื่นเรียนรู้จากเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง การส่งเสริมนี้จะทำโดยหน่วยงานใดก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นกระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) องค์กรทางศาสนา วัด พระสงฆ์ องค์กรทางธุรกิจเอกชน แหล่งเรียนรู้ต่างๆ¹⁵ การพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ การดำเนินงานต้องมีลักษณะของการสร้างเครือข่าย (Net Work) การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กระบวนการสร้างการเรียนรู้ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุดคือการศึกษาดูงานชุมชนที่เป็นต้นแบบและมีการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองอย่างเข้มแข็ง มีการจัดเวทีประชาคม การร่วมกันสรุปบทเรียน การจัดเก็บข้อมูลชุมชนอย่างเป็นระบบภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน นำไปสู่การวิเคราะห์ชุมชนเพื่อจัดทำแผนพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองสำหรับปัจจัยร่วมที่มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่การมีคณะกรรมการบริหารหรือผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งมีวิสัยทัศน์ในการมุ่งพัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการต้องให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ในการดำเนินการชุมชนในทุกขั้นตอน การดำเนินงานต้องเป็นไปในลักษณะแบบบูรณาการหรือมีลักษณะแบบองค์รวม (Holistic) มีการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่มีส่วนช่วยตั้งแต่ขั้นก่อตั้งตลอดจนการพัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็งทุกกระยะ¹⁶

จากบทความของ พิมลพรรณ บุญยะเสนา และ วรลักษณ์ หิมะกลัส¹⁷ เรื่อง “กิจกรรมและเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรมผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนและเพื่อพัฒนาศักยภาพและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของชุมชน โดยใช้พื้นที่ชุมชนบ้านปาง ตำบลอินทขิล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่เป็นพื้นที่ศึกษา และใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ผลการศึกษาพบว่าชุมชนบ้านปาง 3 มีทั้งทุนวัตถุ ทุนมนุษย์ทุนสังคม และทุนสิ่งแวดล้อมซึ่งจัดได้ว่าเป็นปัจจัยหลักของการพัฒนาอย่างยั่งยืนสำหรับกลุ่มในชุมชนได้มีการดำเนิน

¹⁵ ประเวศ วะสี, (2544), หน้า 52.

¹⁶ นงคราญ ไชยเมือง และคณะ,(2566), การพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนบ้านสันกลาง ตำบลจำปาหวาย อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา, [ออนไลน์]
https://agkb.lib.ku.ac.th/ku/search_detail/download_digital_file/13432/90278 (31 ตุลาคม 2566).

¹⁷ พิมลพรรณ บุญยะเสนา วรลักษณ์ หิมะกลัส. (2018). กิจกรรมและเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารศรีนครินทร์วิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์). 10 (19),127-139

กิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นไปตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าที่เน้นความพอเพียงในระดับกลุ่มหรือองค์กร ซึ่งในการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมการสร้างเครือข่ายทางชุมชนนักพัฒนาในพื้นที่และคณะนักวิจัยได้กำหนดหนทางเป้าหมายให้เกิดเครือข่ายในด้านเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการผลิตและการตลาดสินค้า OTOP และด้านสถาบันการเงินชุมชน ด้วยการจัดกิจกรรมศึกษาดูงานและดำเนินการกระบวนการฝึกวิเคราะห์และจัดทำแผนธุรกิจเสนอคณะวิจัยเพื่อจัดอบรมพัฒนาอาชีพหรือโครงการกิจกรรมพัฒนาชุมชน ภายหลังจากฝึกอบรมได้มีการจัดทำแผนธุรกิจเพื่อการดำเนินการทดลองการผลิตและทดลองตลาดภายในชุมชนจนเป็นที่น่าพอใจ จึงได้จัดจำหน่ายส่งให้ชุมชนเครือข่าย ดังนั้นผลการทดสอบเพื่อยกระดับเบื้องต้น พบว่า การยกระดับเศรษฐกิจพอเพียงสู่ระดับที่สามเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ที่เน้นความพอเพียงในระดับเครือข่ายมีความเป็นไปได้สูง

บทความของประกอบ มีโคตรกอบ และคณะ¹⁸ เรื่อง “การสร้างเครือข่ายการพึ่งตนเองของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบและขบวนการสร้างเครือข่ายการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) ศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายการพึ่งตนเองของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการสร้างเครือข่ายการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรรู้จักทำการเกษตรในแนวทางเกษตรพึ่งตนเอง ผูกพันกับวิถีชีวิต สัมพันธ์กับการใช้ชีวิต การกำหนดเป้าหมายจึงเป็นการคิดถึงชีวิต วิเคราะห์ชีวิตให้เป็นที่ไปตามที่ต้องการ การทำการเกษตรเพื่อการพึ่งตนเอง เริ่มต้นเน้นการผลิตที่ตอบสนองของชีวิตให้พออยู่พอกินขยายไปสู่การแบ่งปัน เพื่อสร้างระบบภูมิคุ้มกันและเครือข่ายของระบบสังคมในรูปแบบการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แล้วจึงนำไปขยายเพื่อนำเงินไปแลกเปลี่ยนเป็นสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ไม่สามารถผลิตเองได้ทั้งนี้โดยผ่านการประสานสัมพันธ์กันระหว่างกิจกรรมการพึ่งตนเองของเกษตรกรประกอบด้วย การพึ่งตนเองด้านจิตใจ การพึ่งตนเองด้านสังคม การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ การพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยีและการพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จนทำให้เกิดเครือข่ายการพึ่งตนเองของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือขึ้นภายใต้รูปแบบการพึ่งตนเอง เป็นการเชื่อมโยงในลักษณะของเครือข่ายเกษตรกรพึ่งตนเอง 5 ด้าน คือด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านเทคโนโลยี และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พัฒนาไปสู่ระดับของการลงมือทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน ประกอบด้วย รูปแบบและกระบวนการ ได้แก่ 1) มีการรับรู้มุมมองที่เหมือนกัน 2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน 3) มีความสนใจหรือผลประโยชน์ 4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย 5) มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน 6) การเกื้อหนุนพึ่งพากัน 7) การมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยน จนทำให้เกิดเครือข่ายการพึ่งตนเองของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขึ้นผ่านการประสานสัมพันธ์กันระหว่างกิจกรรมการพึ่งตนเองของเกษตรกรภายในเครือข่าย

¹⁸ ประกอบ มีโคตรกอบ และคณะ, “การสร้างเครือข่ายการพึ่งตนเองของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, วารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม, ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2564) : 17-26.

สอดคล้องกับข้อมูลของกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ว่า¹⁹ ภาคส่วนในสังคมหรือภาคีในงานส่งเสริมการเกษตร (Associate in Extension Work) หมายถึง กลุ่ม องค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กร พัฒนาเอกชน รวมถึงภาคประชาสังคมที่มีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุน การดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรให้ บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

เครือข่ายในงานส่งเสริมการเกษตร (Network in Extension Work) หมายถึง รูปแบบของความสัมพันธ์หรือความเชื่อมโยงกันระหว่างกลุ่มเกษตรกร องค์กรเกษตรกร หรือชุมชนเกษตรกรเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือ พึ่งพาซึ่งกันและกัน ส่งเสริมสร้างพลังในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหา ร่วมกัน โดยแต่ละกลุ่มที่เชื่อมโยงกันจะมีความเป็นอิสระต่อกัน

ภาคีในงานส่งเสริมการเกษตร ถือเป็นกลไกและพลังสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงาน ส่งเสริมการเกษตรเฉพาะด้านที่มีความเฉพาะเจาะจงให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เช่น ด้านการศึกษาวิจัยเชิงพื้นที่ ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเกษตร และด้านการพัฒนาบุคลากรผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-Learning) เป็นต้นเครือข่ายในงานส่งเสริมการเกษตร ถือเป็นกลไกประสานผลประโยชน์ และช่วยเหลือเกื้อกูลกันของเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร และองค์กรต่าง ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคม เนื่องจากเครือข่ายมีบทบาทสำคัญ ดังนี้

1. เป็นช่องทางที่สำคัญในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันละกัน
2. เป็นแหล่งรวบรวม เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และรับการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ
3. เป็นเวทีของการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างองค์กรที่รวมกันเป็นเครือข่าย
4. ทำให้เกิดการเสริมพลังในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการเสริมสร้างจุดแข็งให้กับองค์กรที่รวมกันเป็นเครือข่าย

ประเภทของเครือข่ายในการส่งเสริมการเกษตร

1. ภาคีในงานส่งเสริมการเกษตร แบ่งตามลักษณะหรือรูปแบบ การดำเนินงานของภาคี มี 4 ประเภท ได้แก่ 1.1) ภาคีภาครัฐ (Public Sector) คือ ภาคีที่มีลักษณะ หรืออยู่ในรูปแบบขององค์กร หรือหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงรัฐวิสาหกิจ และองค์การมหาชนที่มีภารกิจดำเนินงานด้านส่งเสริมการเกษตร และที่เกี่ยวข้อง หรือดำเนินภารกิจอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น หน่วยงานในสังกัด กระทรวง เกษตรและสหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และสถาบันการศึกษาของรัฐ เป็นต้น 1.2) ภาคีภาคเอกชน (Private Sector) คือ ภาคีที่มีลักษณะหรืออยู่ในรูปแบบบริษัท ห้าง ร้านต่าง ๆ ที่มีการดำเนินงานด้านส่งเสริมการเกษตร และที่เกี่ยวข้อง หรือประกอบธุรกิจอื่นใดที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น กลุ่มธุรกิจ เครือเจริญโภคภัณฑ์ บริษัท สยามรัฐ จำกัด และมูลนิธิสำนึกบ้านเกิด เป็นต้น 1.3) 1.3) ภาคีองค์กรพัฒนาเอกชน (Non-Governmental Organization) คือ ภาคีภาคเอกชนประเภทหนึ่งที่ได้ดำเนินงานในลักษณะไม่แสวงหาผลกำไร แต่ดำเนินงานในเชิงสาธารณประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ

¹⁹ กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, (2565), การพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีและเครือข่ายในงานส่งเสริมการเกษตร เอกสารแนะนำที่ 4/2565, กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, หน้า 2-6.

ด้านการศึกษา และด้านการพัฒนาศักยภาพ เป็นต้น ภาคีองค์กรพัฒนาเอกชนที่สำคัญได้แก่ มูลนิธิหมอชาวบ้าน มูลนิธิส่งเสริมยุวเกษตรกรไทย และสมาคม พัฒนาประชากร และชุมชน เป็นต้น 1.4 ภาคีภาคประชาสังคม (Civil Society or Third Sector) คือ ภาคีภาคที่ไม่ใช่รัฐบาล และธุรกิจ หากแต่เป็นภาคีภาคอิสระ (Independent Sector) หรือภาคีภาคประชาชน

2. เครือข่ายในกิจกรรมงานส่งเสริมการเกษตร แบ่งตามระดับขอบเขตพื้นที่มี 4 แบบ ได้แก่ 2.1) เครือข่ายระดับหมู่บ้าน เป็นการสร้างเครือข่ายของกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้านเพื่อความสะดวกในการประสานงานและการจัดสรรทรัพยากรในพื้นที่ เช่น เครือข่ายอาสาสมัครเกษตรกร (อกช.) และเครือข่ายอาสาสมัครเกษตรกรหมู่บ้าน (อกม.) เป็นต้น 2.2) เครือข่ายระดับตำบลเป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่มที่ทำกิจกรรมเหมือนกันระหว่างหมู่บ้านเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างอำนาจต่อรองทางด้านการตลาด เช่น เครือข่ายศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล (ศบกต.) เป็นต้น 2.3) เครือข่ายระดับอำเภอและจังหวัด เป็นการเชื่อมโยงกลุ่มกิจกรรม ทั้งระดับอำเภอและจังหวัดได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และร่วมหาแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันเช่น คณะกรรมการเครือข่ายศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ระดับจังหวัด และคณะกรรมการเครือข่ายแปลงใหญ่ระดับจังหวัด เป็นต้น 2.4) เครือข่ายระดับเขตและระดับประเทศ เป็นการเชื่อมโยงกลุ่มกิจกรรมทั้งระดับเขตส่งเสริมการเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตร และระดับประเทศได้แลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ และร่วมหาแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น คณะกรรมการเครือข่ายศูนย์เรียนรู้ การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ระดับเขต และระดับประเทศ และคณะกรรมการเครือข่ายแปลงใหญ่ระดับเขต และระดับประเทศ เป็นต้น

ประโยชน์ของเครือข่ายในการส่งเสริมการเกษตร

1. กลุ่ม องค์กรเกษตรกร และวิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย มีการขับเคลื่อนการทำงานร่วมกัน องค์กรที่เคยเป็นคู่แข่งกันหันหน้าเข้าหากัน ผนวกความร่วมมือ จนเป็นพันธมิตรที่เอื้อประโยชน์ต่อกันในทางธุรกิจ โดยยึดจุดหมายร่วมกันและจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน

2. สร้างพลังอำนาจต่อรองระหว่างเครือข่ายกับกลุ่มภายนอก
3. เกิดกระบวนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
4. เพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหาที่ตรงจุดและทันต่อสถานการณ์
5. เกิดการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างเหมาะสมและยั่งยืน
6. ช่วยให้เกิดการสร้างสรรค์ชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน

กระบวนการและแนวทางการสร้างเครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียง

1. กระบวนการในการส่งเสริมการเกษตร เนื่องจากงานส่งเสริมการเกษตรจะเกี่ยวข้องกับวิชาการหลายสาขาเพื่อให้เกิดการทำงานอย่างบูรณาการทั้งทิศทางเนื้อหาสาระ และรูปแบบในการดำเนินงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และมีการเชื่อมโยงระหว่างงานวิจัยกับงานส่งเสริมอย่างใกล้ชิด กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ควรมีการจัดตั้งอนุกรรมการส่งเสริมการเกษตรภายใต้คณะกรรมการนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรที่มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

เป็นประธาน โดยคณะอนุกรรมการ ชุดนี้ควรมีปลัดกระทรวงเกษตรฯ เป็นประธาน และอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นอนุกรรมการและเลขานุการ โดยมีผู้แทนจากทุกส่วนราชการในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และผู้แทนสถาบันการศึกษาที่มีการเรียนการสอนด้านการเกษตรร่วมเป็นกรรมการ

1.1) พัฒนาศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล (ศบกต.) เนื่องจากแนวคิดและแนวทางการดำเนินงานในรูปของ ศบกต. เป็นเรื่องที่ดีและยังเหมาะสมกับสถานการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบัน จึงควรดำรงไว้ แต่จะต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลให้เข้มแข็งเพื่อเป็นกลไกบูรณาการการส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพโดย ก) ปรับปรุงคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ โดยให้มีปราชญ์ชาวบ้านและตัวแทนเกษตรกร อาสาสมัครของหน่วยงานต่างๆ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมเป็นกรรมการด้วย ข) บรมให้ความรู้แก่คณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ค) จัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์สำหรับสืบค้นและวิเคราะห์ข้อมูล ชุดวิเคราะห์ดินและชุดวิเคราะห์สารพิษตกค้างในผลิตภัณฑ์การเกษตร เป็นต้น ง) ร่วมมือกับอบต. จัดทำทะเบียนเกษตรกรและปรับปรุงให้ทันสมัยอยู่เสมอ โดยจำแนกมาจากทะเบียนเกษตรกรที่กรมส่งเสริมการเกษตรได้ทำไว้แล้วเพื่อคัดเลือกเกษตรกรที่จะเป็นเป้าหมายการพัฒนาเฉพาะเรื่อง จ) จัดให้มีกลไกเชื่อมโยงกับศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดตั้งไว้แล้วเพื่อสนับสนุนซึ่งกันและกัน ฉ) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ต้องมีนโยบายและแนวทางปฏิบัติอย่างชัดเจนเพื่อให้ทุกส่วนราชการในสังกัดให้ความร่วมมือในการใช้ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลเป็นกลไกการปฏิบัติงานในพื้นที่อย่างจริงจัง ช) นำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในงานส่งเสริมการเกษตรปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศเจริญรุดหน้าไปมากและมีราคาถูก ควรนำมาใช้ในการเผยแพร่ข้อมูล และถ่ายทอดความรู้ด้านเทคโนโลยีการเกษตรต่างๆ รวมทั้งการเรียนรู้ผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-learning) และการประชุมทางไกล (Tele-conference) ซึ่งจะเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติงานภาคสนาม และแก้ไขปัญหาด้านแคลนเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรได้ด้วย

ฅ) การจัดตั้งกลุ่มและสร้างเครือข่ายรวมกลุ่มที่มีการจัดตั้งไว้แล้วในลักษณะเป็นเครือข่าย (Network) เพื่อช่วยเหลือและ สนับสนุนซึ่งกันและกัน ทั้งการผลิตและการตลาด รวมทั้งเพื่อความสะดวกในการถ่ายทอดความรู้และเชื่อมโยงการตลาดกับภาคเอกชน

2.ประเด็นสำคัญในการส่งเสริมการเกษตร

นอกจากเทคโนโลยีการผลิตแล้ว ประเด็นสำคัญที่นักส่งเสริมการเกษตรจะต้องนำไปส่งเสริมถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกร ได้แก่ 2.1) ความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งต้องให้ความรู้ ความเข้าใจถึงแก่นแท้ปรัชญานี้อย่างลึกซึ้ง เพื่อให้เกษตรกรนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและประกอบอาชีพโดยต้องทำความเข้าใจกับเกษตรกรว่า เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่การทำเกษตรแบบเกษตรทฤษฎีใหม่เท่านั้น ต้องปฏิบัติตนให้พอเพียงตามปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงด้วย คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน ภายใต้เงื่อนไขความรอบรู้คู่คุณธรรม ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้กับทุกอาชีพ ทุกระดับ ตั้งแต่ตนเอง ครอบครัว ชุมชน องค์กร เช่นกลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์ และระดับประเทศ²⁰ เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของ

²⁰ อภิชาติ พงษ์ศรีหตุลชัย, (2552), เส้นทางการพัฒนางานส่งเสริมการเกษตรในอนาคต, ใน **เส้นทางการพัฒนางานส่งเสริมการเกษตรไทย**, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, (ม.ป.ท).

ประชาชน ในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหาร ประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวตามทันต่อโลกยุค โลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องที่ จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกัน ในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้ง ภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งใน การนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้อง เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความ อดทนความเพียร มีสติ ปัญญาและ ความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลก ภายนอกได้อย่างดี²¹ 2.2) ความรู้เรื่องการบริหารจัดการผลผลิต การตลาด รวมทั้งนโยบายและ มาตรการที่สำคัญซึ่งอาจจะมีผลกระทบต่อการตัดสินใจในการผลิตหรือการตลาดของเกษตรกร 2.3) ความรู้เกี่ยวกับกฏกติกาการค้าระหว่างประเทศ โดยเฉพาะ มาตรฐานสินค้าเกษตรและ มาตราการ กีดกันทางการค้าในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้เกษตรกรสามารถปรับตัวได้ทันต่อเหตุการณ์ 2.4) ความรู้ เกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศโลก และมาตรการลดผลกระทบเพื่อให้ เกษตรกรนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง 2.5) ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อาจยังไม่ได้รับการเผยแพร่ ถ้า พิจารณาแล้วว่าเหมาะสมควรนำมาเผยแพร่ได้

การที่จะให้เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรกลุ่มเล็กๆ ทำการผลิตเพื่อเป็นการค้าเพียงกลุ่มใด กลุ่มหนึ่งโอกาสที่จะประสบผลสำเร็จคงเป็นไปได้ยาก ควรมีการสร้างเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน²²

2. การสร้างเครือข่ายคือการตั้งและพัฒนาเครือข่าย มีขั้นตอนการทำงานกับเกษตรกรโดย กระบวนการกลุ่ม เพื่อบรรลุเป้าหมายการสร้างเครือข่าย การบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตร พอเพียง มี 6 ขั้นตอน คือ

- ขั้นที่ 1 การศึกษาวิเคราะห์ชุมชน
- ขั้นที่ 2 การเตรียมกลุ่ม
- ขั้นที่ 3 การเรียนรู้ของกลุ่ม
- ขั้นที่ 4 การทำกิจกรรมของกลุ่ม
- ขั้นที่ 5 การขยายกิจกรรมของกลุ่ม
- ขั้นที่ 6 การสร้างเครือข่ายของกลุ่ม²³

²¹ เกศินี ปายะนันท์, (2552), เส้นทางการพัฒนางานส่งเสริมการเกษตรไทยในอนาคต, ใน **เส้นทางการ พัฒนางานส่งเสริมการเกษตรไทย**, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, (ม.ป.ท).

²² อภิชาติ พงษ์ศรีหุดลชัย, (2552), เส้นทางการพัฒนางานส่งเสริมการเกษตรในอนาคต, ใน **เส้นทางการ พัฒนางานส่งเสริมการเกษตรไทย**, กรุงเทพมหานครมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, (ม.ป.ท).

²³ โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนา ไทย-เนเธอร์แลนด์, (2536), **คู่มือการทำงาน กับเกษตรกรรายย่อยโดยกระบวนการกลุ่ม**, กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมการเกษตร, หน้า 11-19.

ขั้นที่ 1 การศึกษาวิเคราะห์ชุมชน

นักวิจัยหรือนักพัฒนาซึ่งเป็นคนภายนอกชุมชน จำเป็นต้องมีความเข้าใจสภาพชุมชนและเกษตรกรโดยศึกษาวิเคราะห์ชุมชนอย่างเป็นระบบเพื่อทำงานกับเกษตรกรอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนหรือการแสวงหาความรู้อย่างเป็นระบบจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ นักวิจัยหรือนักพัฒนามีความเข้าใจเกษตรกรและสภาพชุมชนซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของกระบวนการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนจึงมีความสำคัญ คือ 1) เข้าใจวิถีการดำเนินชีวิตและระบบความคิดของชุมชน และยังทำให้เราปรับระบบความคิดของตัวเองด้วย ซึ่งทำให้เราสามารถรับรู้เรื่องราวของชุมชนได้ดียิ่งขึ้น 2) เข้าใจพัฒนาการของชุมชน เข้าใจความเป็นมาหรือประวัติของหมู่บ้าน เป็นข้อมูลในการทำงาน ทำให้เรากระจ่างถึงสาเหตุเรื่องราวบางอย่างที่หากมองผิวเผินจะเข้าใจได้ยาก 3) ทำให้เรามองเห็นช่องทางในการดำเนินงาน 4) ค้นพบปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน²⁴

แนวคิดการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน

แนวคิดการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนมีแนวคิดดังนี้ 1) การศึกษาชุมชนตามแนวเศรษฐศาสตร์การเมือง การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนตามแนวคิดนี้เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างอำนาจเศรษฐกิจความสัมพันธ์ในทางการผลิตที่มีต่อสังคม ชุมชน โดยจะต้องคำนึงถึงความยุติธรรม ความเสมอภาคในสังคม บนพื้นฐานแห่งความเท่าเทียม ไม่เหลื่อมล้ำในด้านการผลิต เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาความยากจนและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน 2) การศึกษาชุมชนตามแนววัฒนธรรมชุมชน การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนตามแนวคิดนี้จะเริ่มต้นที่มีจิตสำนึกว่า ชุมชนมีวิถีชีวิต และวงจรการผลิตซ้ำของตนเอง การศึกษาประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมชุมชนจะช่วยให้เข้าใจโครงสร้าง ความ เป็นอยู่ และสถานะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อจะได้ปรับเปลี่ยนแนวความคิดในการศึกษาและ ลงมือปฏิบัติงานในชุมชน เพื่อสร้างความมั่นคงและพลังของชุมชนในการพัฒนาต่อไป

การศึกษาวิเคราะห์ชุมชน มีนัยของความหมาย การให้ความสำคัญ และการยอมรับในประเด็นต่างๆ อยู่หลายประการ ไม่ใช่เป็นเพียงการศึกษาเพื่อให้รู้ข้อมูลของชุมชนเท่านั้น ที่สำคัญเช่น 1) การทำความรู้จัก การที่คนภายในหรือภายนอก ทำความรู้จักหรือทำความเข้าใจกับชุมชน ไม่ว่าจะ เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ใดก็ตาม หรือด้วยกลุ่มใดก็ตาม เช่น เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ศึกษาวิเคราะห์ชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้ เป็นต้น 2) การยอมรับ ในสิ่งที่ชุมชนเป็น และมีความแตกต่างจากชุมชนอื่น เมื่อผู้เข้าไปศึกษาวิเคราะห์ชุมชนทำความรู้จักชุมชนที่ ศึกษาแล้วต้องยอมรับว่าชุมชนแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง และปัญหาต่างๆ เพื่อให้เข้าใจลักษณะของแต่ละชุมชนตามบริบทที่เป็นอยู่จึงไม่ควรมียอคติหรือพยายามศึกษาหรือเห็นภาพข้อมูลเฉพาะในสิ่งที่ตนเองอยากเห็นหรือสนใจเท่านั้น

เมื่อผู้ที่ศึกษาชุมชนยอมรับในสิ่งที่ชุมชนเป็นอยู่ การเรียนรู้เรื่องราวของชุมชนนั้น ๆ เพื่อให้เกิด ความเข้าใจง่ายขึ้นการศึกษาชุมชนที่มีประสิทธิภาพอย่างน้อย ควรนำมาซึ่งความรู้เรื่องพื้นที่

²⁴ เรวดี ไชยพาน, (2528), เริ่มต้นที่ตนเอง : ประสบการณ์การฝึกอบรมผู้ปฏิบัติงานพัฒนาภาคสนาม, เอกสารโรเนียว.

สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน 4) การทำความเข้าใจ การเรียนรู้ในด้านต่างๆ จะช่วยสร้างความเข้าใจเรื่องราวของคนในชุมชนว่ามีแบบแผนในการดำรงชีวิต และการตัดสินใจเรื่องต่างๆ อย่างไร เพื่อให้สามารถระบุปัญหา และกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเรื่องอื่นๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการทำกิจกรรมชุมชนอย่างสอดคล้องและลงตัว 5) การอธิบายอย่างเป็นระบบการศึกษาชุมชน คือการอธิบายถึงสภาพโดยรวมของชุมชนว่าเป็นอย่างไร อธิบายระบบทั้งหลายของชุมชนอย่างเป็นองค์รวมและเป็นบูรณาการ การอธิบายจากองค์ประกอบของชุมชน มาสู่ภาพรวมในความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างองค์ประกอบต่างๆ เช่น เงื่อนไขด้านทรัพยากรป่าไม้ และสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อรูปแบบการผลิต หรือการทำมาหากิน รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก การจัดระเบียบสังคม โครงสร้างอำนาจในชุมชนที่มีผลต่อการจัดทรัพยากรป่าไม้ หรือปัจจัยและอิทธิพลจากอิทธิพลจากภายนอกที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่กำหนดทิศทางและรูปแบบความสัมพันธ์ ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยทำให้มองเห็นถึงการเปลี่ยนแปลง และปัญหาของชุมชนที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง 6) การตีความความหมายที่ซ่อนอยู่ นอกจากการศึกษาชุมชนจะมองสภาพภายนอกที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปแล้ว แต่สิ่งที่อยู่ภายในชุมชนไม่ใช่มีแต่เฉพาะสิ่งที่เห็นรูปธรรมที่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า พฤติกรรมหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนล้วนแล้วแต่มีนัยที่แอบแฝงอยู่แทบทั้งสิ้นโดยเฉพาะในเชิงโครงสร้างความสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งข้อมูลที่ได้มาจึงจำเป็นต้องมีการตีความหมายของความสัมพันธ์ที่ซ่อนอยู่ 7) การวิเคราะห์ เป็นกระบวนการหรือขั้นตอนหนึ่งของการศึกษาชุมชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ อธิบายถึงความสัมพันธ์ในภาพรวมรวมทั้งบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อธิบายถึงปัจจัยและสาเหตุทั้งภายในและภายนอก ที่ทำให้ชุมชนเป็นแบบนี้ อาจจะดูการปรับตัว ความเคลื่อนไหวของชุมชนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบันว่ามีปัญหาอะไรบ้าง ชุมชนมีกระบวนการแก้ปัญหาของตนเองอย่างไรบ้าง และน่าจะมีทิศทางอย่างไร 8) การประเมินผล เมื่อผ่านกระบวนการวิเคราะห์ในภาพรวม รวมถึงการมองเห็นปัญหา ตลอดจนกระบวนการใช้ภูมิปัญญาของชุมชนในการแก้ปัญหาต่างๆ อย่างราบรื่น และกระบวนการแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ทำให้ชุมชนเป็นอย่างไร ประสบผลสำเร็จหรือไม่ อย่างไร ที่ผ่านมาชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้เรื่องใดบ้าง²⁵

วิธีการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน

ข้อสรุปจากการงานภาคสนามได้วิธีการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนออกเป็น 2 ลักษณะ คือ²⁶ 1) การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบไม่อยู่ประจำในชุมชน วิธีการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบนี้มักเป็นการสำรวจศึกษาระยะสั้นเพื่อศึกษาบางเรื่องบางแง่มุมของชุมชน ซึ่งมักเป็นการวิจัยและและคำนึงถึงประโยชน์ของคนภายนอกเป็นหลักมากกว่าการคำนึงถึงประโยชน์ที่ชุมชนควรได้รับอย่างเดียวน ชุมชนที่ถูกศึกษาบ่อยๆ ชาวบ้านจะมีความเบื่อหน่าย และบางครั้งจะปฏิเสธให้ความร่วมมือกับคณะวิจัย

²⁵ รัชณี โปธิแทน, (ม.ป.ป.), การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน, เอกสารประกอบการสอน วิชาวนศาสตร์ชุมชนเบื้องต้น (01307311) สาขาวนศาสตร์ชุมชน ภาควิชาการจัดการป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, เอกสารอัดสำเนา, หน้า 2-3.

²⁶ เรวดี ไชยพาน, (2528), เริ่มต้นที่คุณเอง : ประสบการณ์การฝึกอบรมผู้ปฏิบัติงานพัฒนาภาคสนาม, เอกสารโรเนียว.

หรือให้ข้อมูลไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริง เมื่อนักวิจัยนำข้อมูลนั้นๆ กลับมาวิเคราะห์ก็อาจมีความผิดพลาดหรือเข้าใจผิดพลาดได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อต้องใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน ควรมีวิธีการดังนี้

- 1.1) การเข้าไปแนะนำตนเองและวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน โดยเข้าพบพูดคุยกับผู้นำชุมชนหรือบุคคลสำคัญของชุมชน จะทำให้การศึกษาระบุชุมชนได้รับความร่วมมือ
- 1.2) การใช้แบบสอบถามหรือแบบสัมภาษณ์ ควรมีเทคนิคการสอบถามที่จะทำให้ผู้ถูกถามเกิดความภูมิใจและสบายใจในการเล่าเรื่องต่างๆ
- 1.3) ควรมุ่งเน้นบุคคลสำคัญในชุมชนหรือผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้รู้ คณะกรรมการชุมชน เป็นต้น ข้อมูลที่ได้มาก็จะมีความลึกพอสมควร
- 1.4) ศึกษาข้อมูลให้ครอบคลุมให้ครอบคลุมจากผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน เช่น ครู เกษตรตำบล หรือข้าราชการอื่นๆ เป็นต้นจะทำให้ได้ข้อมูลกว้างขึ้น
- 1.5) แม้จะเป็นการศึกษาช่วงเวลาสั้นๆ แต่ควรทำหลายๆ ครั้ง และมีความต่อเนื่อง ก็จะได้รับข้อมูลรอบคอบจากชุมชนจนได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง
- 1.6) การจัดการประชุมสัมมนาเพื่อให้ชาวบ้านตรวจสอบข้อมูลและผลการวิเคราะห์ของผู้ศึกษา จะทำให้เกิดการปรับปรุงแก้ไข และมีความถูกต้องมากขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการศึกษา และชุมชนมีโอกาสดูตรวจสอบข้อสรุปด้วย

2) การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบอยู่ประจำในชุมชน วิธีการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบอยู่ประจำในชุมชนเป็นวิธีการศึกษาที่ทุ่มเทตัวเองสู่ชุมชนและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มักมีจุดมุ่งหมายเพื่อเข้าร่วมแก้ไขปัญหภายในชุมชน ใช้เวลาอยู่ร่วมกับชุมชนเป็นเวลานานประมาณ 3-10 ปี เป็นวิธีการศึกษาที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน เป็นการสรุปข้อมูลจากการดำเนินงานทุกขั้นตอน เป็นการสะสมข้อมูลและประสบการณ์การทำงานภายในชุมชนที่จะนำไปสู่ความเข้าใจชุมชนอย่างลึกซึ้ง วิธีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลแบบนี้ อาจแยกได้เป็น 2 วิธีการ คือ ก) การศึกษาชุมชนโดยอาศัยกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และ ข) การศึกษาชุมชนโดยอาศัยกิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรม โดยมี 5 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นสำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชน 2) ขั้นการวางโครงการและแผนงาน 3) ขั้นการดำเนินงานในชุมชน 4) ขั้นการสรุปประเมินผล 5) ขั้นการขยายผลการดำเนินงาน

ขั้นที่ 2 การเตรียมกลุ่ม

การเตรียมกลุ่มเป็นการทำงานเชื่อมต่อการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน และถือเป็นงานวางพื้นฐานของกลุ่ม ซึ่งจำเป็นต้องให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะถ้าหากฐานไม่แข็งแรงจะทำให้กลุ่มซึ่งเปรียบเสมือนบ้านไม่แข็งแรงทนทาน โดยทั่วไป ขั้นตอนการเตรียมกลุ่มมักใช้เวลานานพอสมควรและยากที่จะระบุเวลาที่แน่นอน แต่อาจประเมินได้จากเกษตรกรหรือนักวิจัยหรือนักพัฒนาเองถึงความเพียงพอต่อความเข้าใจปัญหา สาเหตุของปัญหา และความต้องการของการแก้ปัญหา

จุดประสงค์ของการเตรียมกลุ่ม คือ 1) เป็นการสร้างความคุ้นเคย ความไว้วางใจ ระหว่างเกษตรกรกับนักวิจัยหรือนักพัฒนา 2) เป็นการยืนยันการค้นหาเกษตรเป้าหมาย พร้อมทั้งปัญหาและความต้องการของการแก้ปัญหาของกลุ่มเป้าหมายได้ถูกต้องหรือไม่ 3) เกษตรกรเป้าหมายวิเคราะห์ถึงปัญหา สาเหตุของปัญหา เกิดการต้องการแก้ไขปัญหา และทางแก้ไขปัญหานั้น

1. กระบวนการเตรียมกลุ่ม เช่น ก) การพบผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา พระสงฆ์ ประชาชนชาวบ้าน เป็นต้น ข) การสร้างความไว้วางใจ โดยการพูดคุยกับเกษตรกรเป้าหมายเป็นรายครัวเรือน และพยายามเข้าไปเยี่ยมเยียนพูดคุยทุกครัวเรือน ควรพบปะพูดคุยบ่อยๆ ทั้งเป็นการส่วนตัวและที่บ้าน หรือพูดคุยเป็นกลุ่มย่อย 2-3 คน ในละแวกบ้านของเกษตรกรเป้าหมาย เพื่อให้เกิดความเป็นกันเอง

และกลุ่มเป้าหมายมีความกระตือรือร้นที่จะให้คำตอบ ค) การหาปัญหา นักวิจัยหรือนักพัฒนาควรนำผลการวิเคราะห์ศึกษาปัญหาเป็นข้อมูลในการเจาะลึกถึงแก่นปัญหา อาจเริ่มจากคำถามทั่วไป เช่นถามเกี่ยวกับการทำมาหากิน การเรียน ทำงานของลูกหลาน ราคาผลผลิต เป็นต้น ง) การหาสาเหตุของปัญหา อาจใช้การบันทึกหรือบันทึกภาพให้ต่อเนื่องจากการหาปัญหาและกระตุ้นให้ผู้ร่วมงานวาดภาพ หรือการบันทึกด้วยตัวเอง จ) การหาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยพูดคุยกับเกษตรกรเป้าหมายว่าหากแก้ไขปัญหานั้นๆ ได้ จะมีผลอย่างไรบ้าง รวมถึงจะแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง ฉ) แนวทางการแก้ไขปัญหาโดยการรวมกลุ่ม นักวิจัยหรือนักพัฒนาพูดคุยกับเกษตรกรเป้าหมายให้เห็นความสำคัญขอประโยชน์ของการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา ช) การจัดกลุ่มความต้องการแก้ไขปัญหานักวิจัยหรือนักพัฒนาจัดทำข้อสรุปความต้องการแก้ไขปัญหานั้นๆ ซึ่งสามารถทำได้ไม่เกินกำลังความสามารถและความตั้งใจของเกษตรกรเป้าหมาย นำข้อสรุปที่ได้มาจัดกลุ่มความต้องการที่เหมือนกันและคล้ายกันและแบ่งกลุ่มตามความเหมือนและความต่างนั้น ซ) ผลที่จะเกิดขึ้น คือเกษตรกรเป้าหมายมีความไว้วางใจและคุ้นเคยกับนักวิจัยหรือนักพัฒนา และตระหนักถึงปัญหา และหาวิธีแก้ไข

ขั้นที่ 3 การเรียนรู้ของกลุ่ม

การเรียนรู้ของกลุ่ม มีจุดประสงค์ คือให้เกษตรกรเป้าหมายตระหนักถึงการหาความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ทั้งความรู้ด้านการจัดการ เทคโนโลยีการผลิต และมีความพร้อมในการทำกิจกรรม โดยมีกระบวนการเรียนรู้ คือ การทบทวนความรู้การทำกิจกรรม โดยจัดประชุมเกษตรกรเป้าหมายที่มีความต้องการเหมือนกัน และการเสริมความรู้ โดยใช้สื่อ คลิปวิดีโอ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือการเชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ หรือการศึกษาดูงาน การทดลองปฏิบัติ ผลที่คาดว่าจะได้รับคือการสามารถลงมือทำเองได้ในขั้น “ทำเป็น”

ขั้นที่ 4 การทำกิจกรรมของกลุ่ม

การทำกิจกรรมกลุ่ม โดยกิจกรรมเริ่มต้นควรมีวัตถุประสงค์เดียว การทำงานร่วมกันในเบื้องต้นเป็นงานที่ไม่ซับซ้อนเกินไป เช่น กิจกรรมที่สมาชิกสามารถทำด้วยกันได้ตลอด เช่น ธนาคารข้าว ร้านค้าชุมชน หรือการรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มเลี้ยงไก่ สมาชิกเป็นผู้เลี้ยงไก่ตามครัวเรือน เป็นต้น เพื่อเพิ่มประสบการณ์ในการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีกระบวนการส่งเสริมการทำกิจกรรมกลุ่มเพื่อวัตถุประสงค์คือ กิจกรรมนี้ทำแล้วได้อะไร เป็นต้น การวางแผนกิจกรรม เช่น กิจกรรมนี้ใช้อุปกรณ์อะไรบ้าง ใช้งบประมาณหรือไม่ ใช้งบเท่าไร นักวิจัยจึงควรกำหนดบทบาทและหน้าที่ของผู้เข้าร่วมโดยมีความชัดเจนและเป็นที่ยอมรับและมีส่วนร่วมของสมาชิก และเน้นการเสริมภาวะผู้นำ กระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มปรึกษาหารือกันเป็นประจำ หากมีปัญหาก็ต้องรีบแก้ปัญหานั้นทันทีเพื่อให้ทันสถานการณ์ นอกจากนี้ก็ควรต้องสร้างข้อตกลงหรือระเบียบของกลุ่มเพื่อประสิทธิภาพในการทำงาน และขั้นตอนสุดท้าย คือการสรุปการทำงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มต้น รายงานปัญหาอุปสรรค แนวทางแก้ไข แก้ไขได้อย่างไร และไม่ได้ได้อย่างไร

ขั้นที่ 5 การขยายกิจกรรมของกลุ่ม

เมื่อกลุ่มเกษตรกรเป้าหมายประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาย่อยๆ การทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเสร็จแล้ว ผู้นำและสมาชิกของกลุ่มมีประสบการณ์ในการทำกิจกรรม และตระหนักถึงประโยชน์และความสำคัญของกลุ่ม การขยายกิจกรรมเพื่อตอบสนองการแก้ไขปัญหานี้ หมายถึงการ

ขยายวัตถุประสงค์ เช่น หากเกษตรกรเป็นกลุ่มคนยากจนสามารถยกระดับจากทำไม่พอกินมาสู่ “พออยู่พอกิน” จะทำให้กลุ่มเกษตรกรเป้าหมายมีพลังและอาจกลายเป็นผู้นำกลุ่มได้ การขยายอาจเป็นไปได้ ในรูปของการขยายกิจกรรมแนวตั้ง เช่น หลังจากการแก้ปัญหาการขาดแคลนข้าวบริโภคแล้ว และขยายไปสู่กิจกรรมการรับซื้อข้าว ขยายข้าว การขยายกิจกรรมแนวนอน เช่น การขยายกิจกรรมกลุ่ม ออมทรัพย์ไปสู่กลุ่มเลี้ยงไก่ วัตถุประสงค์ให้ผู้เข้าร่วมเติบโต มีการพึ่งตนเองได้ และมีการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีกระบวนการส่งเสริมการขยายกลุ่ม เช่น 1) การทบทวนข้อสรุป เช่น กิจกรรมอะไรบ้างที่มีประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้ ปัญหาอะไรที่ยังแก้ไม่ได้ 2) การขยายมโนทัศน์ โดย 3 ขั้นตอน คือ ก) เชิญกลุ่มของเกษตรกรในที่ต่างๆ มาพูดคุยกับผู้นำและสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรเป้าหมายในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือประสบการณ์ที่กลุ่มนั้นได้ดำเนินการมา ข) นำเกษตรกรเป้าหมายศึกษาดูงานของกลุ่มเกษตรกรอื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จ ค) จัดเวทีสัมมนาในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งที่สมาชิกและผู้นำกำลังสนใจ เช่น การแลกเปลี่ยนเรื่องการทำกิจกรรมสับปะรดที่ครบวงจร กล่าวคือ การเพาะปลูก การขยายพันธุ์ การเก็บผลผลิต การแปรรูป การตลาด เป็นต้น 3) การพัฒนาภาวะผู้นำ ให้มีความสามารถในทางการเกษตรและถ่ายทอด และมีความสามารถในการบริหาร และอื่นๆ 4) การพัฒนาและขยายสมาชิก เพื่อความเติบโตของกลุ่มควบคู่กับการคัดเลือกสมาชิก 5) การเสริมการสื่อสาร เพื่อประชาสัมพันธ์กลุ่มและงานกลุ่ม 6) เสริมระบบการตรวจสอบ เพื่อคุณภาพของกลุ่ม ทั้งคนและงาน และทรัพยากรอื่นๆ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับคือ กิจกรรมขยายตัวและมีความยั่งยืน สมาชิกเข้าใจภารกิจของกลุ่ม มีผู้นำคนรุ่นใหม่เกิดขึ้น และมีการกระจายงาน มีระบบตรวจสอบเพื่อความมั่นใจของสมาชิกและชุมชน สังคม

ขั้นที่ 6 การสร้างเครือข่ายของกลุ่ม

เครือข่ายของกลุ่มคือ การรวมตัวกันของกลุ่มที่มีการประสานหรือทำงานอย่างต่อเนื่อง มีระยะเวลาานพอสมควร มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายร่วมกัน การรวมกลุ่มต้องมีเรื่องหรือสิ่งหรือจุดร่วมกัน การรวมกลุ่มเครือข่ายมีเป้าหมายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำกิจกรรมร่วมกัน และเป็นศูนย์กลางการประสานงานหรือบริหารจัดการเมื่อต้องทำงานหรือกิจกรรม ดังนั้น การสร้างเครือข่ายทั้งในระดับหมู่บ้าน หรือระหว่างหมู่บ้าน หรือชุมชนเพื่อเสริมสร้างพลังเกษตรกรในการแก้ปัญหาต่างๆ หรือทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกร และมุ่งสู่การเป็นองค์กรทางการเกษตรที่มีการพึ่งตนเองและพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีกระบวนการสร้างเครือข่ายดังนี้ 1) การรู้จักกลุ่มหรือขยายแนวคิดเรื่องกลุ่มนี้ กวีวิจัยหรือนักพัฒนาต้องสำรวจกลุ่มเกษตรกรที่มีอยู่แล้วว่าเป็นอย่างไร มีวัตถุประสงค์อะไร ดำเนินกิจกรรมอะไร และปัจจุบันกำลังสนใจทำอะไร 2) เริ่มต้นเครือข่ายโดยการประชุมพบปะกัน อาจจัดเวทีพูดคุยระหว่างกลุ่มต่างๆ เช่น จัดสัมมนา ศึกษาดูงานร่วมกัน หรืออาจจัดเวทีประชุมแลกเปลี่ยนกันเพื่อการสร้างเครือข่าย “รู้จักหัวใจ” 3) กำหนดวัตถุประสงค์และกำหนดแผนงานของเครือข่าย เช่น เราจะรวมกลุ่มกันทำอะไร เมื่อไร อย่างไร ที่ไหน จากนั้น ตั้งคณะกรรมการเครือข่ายชั่วคราวเพื่อการเริ่มต้นจัดตั้งเครือข่าย 4) การทดลองทำกิจกรรมร่วมกันของเครือข่าย มีขั้นตอนคือ หากเป็นงานใหม่หรือเรื่องใหม่ แต่ละคนไม่มีความชำนาญ เครือข่ายสามารถเรียนรู้ร่วมกัน ทดลองทำกิจกรรม และประชุมสรุปผลร่วมกัน 5) ความชัดเจนของงานที่ทำร่วมกันของเครือข่าย โดยประชุมสมาชิกเครือข่ายทั้งหมดเพื่อทำการคัดเลือกกรรมการ กำหนดภาระหน้าที่ให้ชัดเจน กำหนดเวลาประชุมให้ชัดเจน 6) การพัฒนาเป็นองค์กรเครือข่าย เช่น การจดทะเบียน 7) การกำหนดก้าวต่อไปของเครือข่าย เช่น

กำหนดความต้องการของเกษตรกร แผนการทำงาน ซึ่งเป็นก้าวต่อไป นักวิจัยหรือนักพัฒนามีบทบาทในการเป็นผู้ให้กำลังใจ ติดตาม ช่วยงานบางอย่างเท่าที่จำเป็น ผลที่ตามมา คือมีเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรที่มีวัตถุประสงค์ กิจกรรม กติกา และอื่นๆ ที่มีความชัดเจน²⁷

แนวทางการพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียง

การมีส่วนร่วมมีได้หลายระดับและหลายวิธีการ แต่การมีส่วนร่วมที่สำคัญที่จะขับเคลื่อนให้การพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียงบรรลุเป้าหมายได้อย่างแท้จริง มีแนวทางดังนี้ 1) ทบทวนรูปแบบ วิธีการ และแนวทางการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หรือการพัฒนาชุมชน เพื่อให้เข้าใจภาพของการทำงานส่งเสริมการเกษตร หรือการพัฒนาชุมชนที่ถูกต้องว่ามีลักษณะอย่างไร โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายการทำงานคือใคร หรือบุคคลหน่วยงานใดบ้างที่เกี่ยวข้องหรือร่วมทำงานดังกล่าว 2) ทบทวนความรู้เรื่องหลักการและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม เพื่อให้เข้าใจหลักการและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการทำงานส่งเสริมการเกษตร โดยเฉพาะหลักการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และวิธีการสร้างกลุ่มเป้าหมายให้มีความรู้สึกให้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีโอกาสที่จะเข้ามา ร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เพิ่มมากขึ้น รวมถึงศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในขั้นตอนการปฏิบัติตามแผนซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนที่มักจะได้รับความร่วมมือน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับขั้นตอนอื่น ๆ เนื่องจากข้อจำกัดต่างๆ ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม เช่น ข้อจำกัดเรื่องเวลา ความเป็นอิสระในการทำงาน ความรับผิดชอบ ศักยภาพในการทำงาน ฐานะทางปัญญาและอารมณ์ที่ต่างกัน เป็นต้น ซึ่งการฝึกอบรมให้กับบุคคลเป้าหมายก่อนที่จะเริ่มต้นทำกิจกรรมหรือโครงการ การบริหารจัดการที่ดีในแต่ละขั้นตอน และการมีผู้นำกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง และให้ความยุติธรรมเมื่อเกิดข้อขัดแย้งขึ้น การมีส่วนร่วมที่จะช่วยลดปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ขั้นตอนการประเมินผลและการนิเทศถือเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก เพราะช่วยตรวจสอบว่าการวางแผนและการทำกิจกรรมต่างๆ เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ซึ่งขั้นตอนนี้จะต้องวางแผนและออกแบบตัวชี้วัดที่มีประสิทธิภาพ มีการนิเทศงานเป็นระยะ และมีแนวทางการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นในทุกระดับอย่างชัดเจน 3) ทบทวนบทบาทหน้าที่ของภาคีและเครือข่ายในการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตร เพื่อให้เข้าใจ และทราบถึงบทบาทหน้าที่ที่ถูกต้องและเหมาะสม ของภาคีและเครือข่ายในงานส่งเสริมการเกษตรในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมส่งเสริมและแสดงบทบาทด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ส่งเสริมการเกษตรให้สอดคล้องกับระดับความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมตามที่กำหนดรวมถึงการพัฒนาและยกระดับการมีส่วนร่วมดังกล่าวต่อไปในอนาคต

ดังนั้น การพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียงเป็นการกำหนดจุดพื้นที่ที่ต้องการจะพัฒนา และประเด็นที่จะต้องส่งเสริมหรือพัฒนา โดยการเลือกจุดเน้นหนักซึ่งเปรียบเสมือน “ไข่แดง” ให้เป็นจุดที่ทำงานเชิงบูรณาการอย่างเข้มข้นทุกกิจกรรมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในลักษณะแปลงสาธิตแปลงใหญ่ แต่จะต่างจากเดิม ก็คือต้องมีการบูรณาการให้ครบถ้วนทุกกิจกรรมด้วย ส่วนพื้นที่รอบๆ ไข่แดง คือ “ไข่ขาว” จะเป็นจุดที่ยังไม่ต้องเน้นหนักหรือเลือกทำเฉพาะบางกิจกรรมโดยหวังว่าเมื่อพื้นที่ไข่แดงได้ผลชัดเจนแล้ว เกษตรกรพื้นที่ไข่ขาวน่าจะนำแบบอย่าง

²⁷ นันทิยา-ณรงค์ หุตาณวัตร, (2547), การพัฒนาองค์กรชุมชน, กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), หน้า 97-149.

ดีไปปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งจุด “ไขว้แดง” นี้จะคล้ายๆ กับจุดหรือพื้นที่สาธิตขนาดใหญ่ที่ตนเองซึ่งอาจเรียก
แนวทางการดำเนินการดำเนินเลือกจุดเน้นหนักซึ่งไม่ควรกว้างขวางมากเกินไป²⁸

ชุมชนต้นแบบทางการพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียง

ความสำคัญของต้นแบบความสำเร็จ (Best Practice) ด้านการดำเนินงานการมีส่วนร่วมของ
ภาคีเครือข่ายในงานส่งเสริมการเกษตรที่จะเป็นกลไกการทำงานในพื้นที่ที่จะช่วยขับเคลื่อนและ
เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ ศพก. และเครือข่ายในการขับเคลื่อนแนวทางการดำเนินงานส่งเสริม
การเกษตรดังกล่าวให้บรรลุเป้าหมาย ส่งผลให้ชุมชนเกษตร เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป และตาม
ข้อมูลกองวิจัยและพัฒนาางานส่งเสริม กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์²⁹ มี
ชุมชนต้นแบบที่จะขอกกล่าวเป็นตัวอย่างในที่นี้ ชุมชน คือ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนอง
ทราย ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวนจังหวัดกาญจนบุรี ทีมงานกองวิจัยฯ ได้ใช้ กระบวนการ
และเครื่องมือต่าง ๆ ในการสำรวจและถอดองค์ความรู้ ได้แก่ การประชุมหารือ การสนทนากลุ่ม การ
สัมภาษณ์ การศึกษาดูงานตามจุดเรียนรู้ต่างๆ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งผลการสำรวจและถอด
องค์ความรู้ดังกล่าว มีรายละเอียดโดยสรุปดังนี้

เดิมชุมชนหนองสาหร่าย เป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลอนเจดีย์ ต่อมาได้ ขอแยกออกมาเป็น
ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน โดยมีเหตุผลเนื่องจากตำบลอนเจดีย์เป็นตำบลใหญ่ ทำ
ให้การพัฒนาเป็นไปได้ทั่วถึง ถนนหนทาง การเดินทางไปมา สภาพพื้นที่ต้องอาศัยน้ำฝนตาม
ฤดูกาล หากหมดหน้าฝนจะเป็นพื้นที่แห้งแล้ง เกษตรกรทำนา ปลูกพืชไม้ได้ผล จึงแยกออกมาเป็น
ตำบลหนองสาหร่าย เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2535

ตำบลหนองสาหร่าย มีเนื้อที่ 15,247 ไร่ หรือประมาณ 26.95 ตารางกิโลเมตร เป็นที่ราบ
สภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย มีครัวเรือน 1,170 ครัวเรือน มีองค์ประกอบโครงสร้างท้องถิ่น 1 แห่ง มี
โครงการชลประทานครอบคลุม 9 หมู่บ้าน ประชาชนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือกลี
กรรมและเลี้ยงปศุสัตว์ รับราชการ ค่าขาย จักสาน และรับจ้างทั่วไป ปัญหาของชุมชนที่พบ คือ 1)
การพัฒนาอาชีพ ราคาผลผลิตตกต่ำ และรายได้ไม่แน่นอน 2) การจัดการทุนชุมชน ภาวะหนี้สินของ
ชุมชน 3) การแก้ไขปัญหาความยากจน 4) การบริหารจัดการของชุมชน 5) การจัดการความเสี่ยงด้าน
การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

²⁸ อภิชาติ พงษ์ศรีหตุลชัย, (2552), เส้นทางการพัฒนาางานส่งเสริมการเกษตรในอนาคต, ใน **เส้นทางการ
พัฒนาางานส่งเสริมการเกษตรไทย**, กรุงเทพมหานครมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, (ม.ป.ท).

²⁹ กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, (2565), **การพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีและ
เครือข่ายในงานส่งเสริมการเกษตร เอกสารแนะนำที่ 4/2565**, กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, หน้า 15-18.

ที่มา: อปท.นิวส์ ชมชนบ้านหนองทราย เที่ยวเล่นชิมช๊อบความพอเพียงสไตล์ท้องถิ่น, [ออนไลน์]
<https://www.opt-news.com/news/7154> (31 ตุลาคม 2566)

ชุมชนหนองทรายใช้แผนแม่บทชุมชน เป็นเครื่องมือหลักที่สำคัญ ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งในและนอกชุมชน “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเป็นเจ้าของ ร่วมรับผล ประโยชน์ และพึ่งตนเอง” มีการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาไว้ว่า “ชุมชนอยู่ดี มีสุข ชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนสามัคคี ชุมชนมีคุณธรรม และความดี ตามวิถีพอเพียง” ซึ่งในชุมชนมีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหนองทราย เป็นศูนย์เรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงและวิถีพอเพียงของ คนในชุมชน รวมถึงเป็นศูนย์สร้างเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนสนับสนุนและขับเคลื่อนการพัฒนาตำบลให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ให้เกิดผลเป็นรูปธรรมที่มั่นคงและยั่งยืน

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหนองทราย ตำบลหนองทราย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี เป็นศูนย์เครือข่ายของศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) อำเภอพนมทวน ตั้งอยู่ที่เลขที่ 5 บ้านหนองทราย หมู่ที่ 6 ปัจจุบัน (2565) มีนายแรม เชียงกา เป็นประธานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงฯ จุดเริ่มต้นของการสร้างและพัฒนาเครือข่าย เริ่มจากเมื่อประมาณปี 2545 นายแรม เชียงกา และสมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานการบริหารจัดการชุมชน ณ ชุมชนไม้เรียง และชุมชนศิรีวัง จังหวัดนครศรีธรรมราช หลังจากนั้น เกิดการทบทวนตัวตนของชุมชน โดยนายแรม เชียงกา ร่วมกับสมาชิกในชุมชนร่วมกันจัดเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่ทำให้ค้นพบปัญหาที่สำคัญ 7 ประเด็น ได้แก่ หนี้สิน รายได้ วัฒนธรรมประเพณี สุขภาพอนามัย การศึกษา การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเมืองและกลุ่มผู้นำจึงนำมาจัดทำเป็นแผนชีวิตแผนชุมชน แผนแม่บทชุมชน แผนพัฒนาท้องถิ่น และดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการ ดังนี้ 1) การทำบัญชีครัวเรือน 2) การแบ่งกลุ่มคนในการพัฒนาเป็น 3 กลุ่ม คือ ก) กลุ่ม 1 คิตรีเริ่มสร้างสรรค์ หัวใจใจสู้ (20%) ข) กลุ่ม 2 รอดูท่าที (57%) ค) กลุ่ม 3 ไม่เอาไหนเลย (23%) 3) มีปัญหาช่วยกันแก้ผ่านสภา 79 (สภาผู้นำชุมชนตำบลหนองทราย) สภา 79 คือ การร่วมกันคิดจากตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน อย่างน้อย

หมู่บ้านละ 9 คน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม. ตัวแทนกลุ่มอาชีพ ตัวแทนกองทุน สตรี ผู้สูงอายุ เยาวชน วัด โรงเรียน อนามัย และเทศบาล เป็นต้น รวมจำนวน 79 คน โดยใช้แนวทางของ รัฐธรรมนูญความสุขชุมชน กำหนดเกณฑ์ความดี 23 ข้อ 67 ตัวชี้วัด โดยมีธนาคารความดีเป็นที่รับ ฝากความดี เพื่อเป็นหลักประกันว่า ทำความดีต้องได้ดี ความดีต้องกินได้ สามารถใช้ความดีค้าประกัน การเข้าถึง

แหล่งทุนจากสถาบันการเงินชุมชนได้ เป็นตัวขับเคลื่อนให้ถึงเป้าหมายทุกคน มีความดี ทุกคนต้องมีความสุขไปด้วยกัน ซึ่งจากข้อมูลปัญหาต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ทำให้เกิดการวางแผนเพื่อแก้ไข ปัญหาของชุมชน โดย 9 หมู่บ้าน จัดแบ่งการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ไม่ซ้ำกัน แต่ละกิจกรรมเอื้อ ประโยชน์ต่อประชาชน และสิ่งแวดล้อม มีคณะทำงานที่ชัดเจน กิจกรรมที่ดำเนินการ มีดังนี้

หมู่ที่ 1 การทำปุ๋ยอัดเม็ด

หมู่ที่ 2 การผลิตน้ำดื่ม

หมู่ที่ 3 ธนาคารขยะ

หมู่ที่ 4 สถาบันการเงินชุมชน และกองทุนสวัสดิการชุมชน

หมู่ที่ 5 การทำน้ายาซักผ้า และน้ายาล้างจาน

หมู่ที่ 6 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตลาดข้าวและงานจักสาน(ผลิตภัณฑ์จักสานจาก พลาสติก และไม้กวาดทางมะพร้าว)

หมู่ที่ 7 การทำน้ำหมักชีวภาพ

หมู่ที่ 8 การทำเบเกอรี่

หมู่ที่ 9 โรงเรียนข้าวชุมชน

ใน 9 กิจกรรมนี้จะเชื่อมโยงกับ “แหล่งท่องเที่ยวชุมชน วิถีเกษตรบ้านหนองทราย” โดย นักท่องเที่ยวและผู้สนใจการท่องเที่ยวตามแนวทางนิเวศเกษตรหรือเชิงเกษตร สามารถที่จะแวะ เที่ยวชมกิจกรรมตามฐานการเรียนรู้ทั้ง 9 จุดนี้ โดยจะเริ่มต้นจากกิจกรรม และฐานเรียนรู้ของ วิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกรทำนาหนองทราย หมู่ที่ 6 เป็นจุดเริ่มต้น จนครบทั้ง 9 กิจกรรมและ ฐานเรียนรู้

นอกจากกลุ่มคนงาน และกลุ่มกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนแล้ว ประธานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจ พอเพียง ได้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มอาชีพที่สำคัญในชุมชน ซึ่งเป็นการวางรากฐานสำคัญประการหนึ่งในการ สร้างและพัฒนาภาคีเครือข่าย คือ กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ตำบลหนองทรายและกลุ่ม เกษตรกรทำนาตำบลหนองทราย รวมทั้งมีการตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการ ผลิตข้าว เชื่อมโยงการทำงานในรูปแบบแปลงใหญ่เพื่อลดต้นทุนการผลิต โดยการซื้อปัจจัยการผลิต ร่วมกัน มีการจัดตั้งโรงเรียนข้าวชุมชน เพื่อแปรรูปและจัดจำหน่าย มีตลาดกลางข้าวเพื่อสร้างอำนาจในการ ต่อรองราคา ก่อตั้งกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมหลากหลาย เป็นการสร้างอาชีพเสริม และสร้างรายได้เพิ่มให้แก่สมาชิก ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 3,622 คน จาก 814 ครัวเรือน และมีการ ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเกิดการออม เพื่อเป็นกองทุนหมุนเวียน และจัดสวัสดิการในชุมชนให้แก่ สมาชิก ปัจจุบันมีเงินออม และเงินค้ำหุ้น จากสมาชิกทั้งหมดประมาณ 25 ล้านบาท มีเงินทุน หมุนเวียนประมาณ 84 ล้านบาท

ภาพที่ ที่มา : การประชาสัมพันธ์ภูมิภาค, กปภ.สาขากาญจนบุรี ร่วมกิจกรรมโครงการศึกษาดูงาน, [ออนไลน์] <https://www.pwa.co.th/news/view/99561> (31 ตุลาคม 2566)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองทราย ตำบลหนองทราย อำเภอมโนรมย์ จังหวัดกาญจนบุรี (ศูนย์เครือข่ายของศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) มีการเชื่อมโยงการทำงานและบูรณาการการทำงานกับภาคีและเครือข่ายในทุกระดับ

ในด้านปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองทราย (ศูนย์เครือข่าย ศพก. อำเภอมโนรมย์ จังหวัดกาญจนบุรี) ในการพัฒนาสู่การเป็นต้นแบบความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของภาคีและเครือข่ายในงานส่งเสริมการเกษตรพบว่าปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ ที่สำคัญและน่าสนใจ ดังนี้

1. สภาพภูมิสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนหนองทรายซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหนองทราย อำเภอมโนรมย์ จังหวัดกาญจนบุรี มีภูมิสังคมเป็นสังคมเกษตรกรรม กล่าวคือ หมู่บ้านทั้งหมดในพื้นที่ทั้งหมด 1,640 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ ดินเป็นดินปนทราย โดยแบ่งเป็นพื้นที่ทำการเกษตรมากถึง 1,440 ไร่ และมีคลองส่งน้ำรอบหมู่บ้าน สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา รองลงมาได้แก่กำลังศึกษา และรับจ้างทั่วไป จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า หมู่บ้านหนองทรายมีภูมิสังคมเป็นสังคมเกษตร มีวิถีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายและผูกพันกับการทำเกษตร ดังนั้น การพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนจึงต้องเริ่มต้นพัฒนาจากภาคการเกษตรเป็นสำคัญ ซึ่งปัจจุบันแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเริ่มต้นจากการพัฒนาการเกษตร มีทางเลือกในการพัฒนาที่หลากหลาย และสามารถนำมาปรับใช้ในการพัฒนาให้เหมาะสมกับภูมิสังคมได้ เช่น เศรษฐกิจพอเพียง เกษตรยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และพุทธเกษตร เป็นต้น

2. ภาวะผู้นำและการมีวิสัยทัศน์ที่ดี ประธานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงฯ เป็นบุคคลที่มีความโดดเด่นในเรื่องของภาวะผู้นำ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ มีวิสัยทัศน์ที่ดี และเป็นนักพัฒนา ดังจะเห็นได้จากการนำแนวคิด “ทฤษฎีใหม่” “แผนแม่บทชุมชน” และ “ธรรมนูญความสุขชุมชน” มาปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนและวิถีสังคมเกษตรให้สามารถพึ่งตนเองได้ ลดการพึ่งพาจากภายนอก โดยเน้นการลงมือปฏิบัติจริง มีการแบ่งงานกันทำตามความสามารถ และนำหลักการมีส่วนร่วมมาปรับใช้ในทุกระดับขั้นตอนของการทำงานในชุมชน

3. การส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนและการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงฯ ส่งเสริมและกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนได้พัฒนาขีดความสามารถของตนเองในกระบวนการคิด การปฏิบัติจริง และสรุปผล เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชน รวมถึงการพัฒนาชุมชนในระยะยาวที่จะนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด โดยสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ทุกขั้นตอนและมีปฏิสัมพันธ์ในการเรียนรู้มีการใช้ทักษะกระบวนการคิด กระบวนการกลุ่มในการสร้างความรู้ด้วยตนเองและนำความรู้ที่ได้ไปใช้จริง

4. การเชื่อมโยงกลุ่มและเครือข่ายในทุกระดับ จากความสัมพันธ์และความผูกพันของระบบเครือข่ายในชุมชนถือเป็นจุดเด่นที่สำคัญของสังคมไทย และวิถีชุมชนเกษตร ส่งผลทำให้การรวมกลุ่ม

ของคนในชุมชนมีความเหนียวแน่น และเข้มแข็งมากขึ้น เช่น กลุ่มอาชีพต่างๆ กลุ่มจิตอาสา กลุ่มอาสาสมัคร สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นต้น และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงฯ เป็นตัวกลางในการขับเคลื่อนการเชื่อมโยงกลุ่มหรือเครือข่ายตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ไปจนถึงระดับประเทศ และนานาชาติโดยใช้กิจกรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของเกษตรกรและสมาชิกในแต่ละหมู่บ้านเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยง และทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การทำเกษตรผสมผสานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การทำน้ำดื่ม การทำน้ำยาซักผ้า การทำน้ำยาล้างจาน สถาบันการเงิน ชุมชน และกองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ช่วยให้เกษตรกร และสมาชิกในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เนื่องจากลดรายจ่าย ลดการพึ่งพาสินค้าและบริการที่ฟุ่มเฟือย ได้บริโภคอาหารปลอดภัย สุขภาพดีขึ้น ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

5. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและตอบโจทย์เกษตรกรและสมาชิกในชุมชน ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงฯ มีการพัฒนาจุดเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดเวลาเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่สังคมเกษตรเข้าสู่ยุคเกษตร 4.0 หรือ เกษตรอัจฉริยะ (Smart Farming) และเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ที่ตอบโจทย์ความต้องการของเกษตรกร และสมาชิกในชุมชนไม่ว่าจะเป็นจุดเรียนรู้ด้านพืช ประมง ปศุสัตว์ การแปรรูปและการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นต้น นอกจากนี้ แปลงเรียนรู้ของศูนย์เรียนรู้ฯ ยังทำหน้าที่เป็นแหล่งศึกษาวิจัย และปฏิบัติจริงของนิสิต นักศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ซึ่งนิสิต นักศึกษา สามารถนำความรู้จากห้องเรียนมาทดลอง ทดสอบจริงในแปลงเรียนรู้ พร้อมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเกษตรกรเจ้าของแปลงเรียนรู้และสมาชิกในชุมชน

6. การสนับสนุนของภาคีภาครัฐและสถาบันการศึกษาในด้านองค์ความรู้เทคโนโลยี และงบประมาณ ในการพัฒนากิจกรรมและฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมพัฒนาชุมชน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) มูลนิธิเสถียรโกเศศ - นาคะประทีป โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Program : UNDP) และสถาบันการศึกษาต่างๆ

กล่าวโดยสรุป ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหนองทราย ถือเป็นตัวกลางในการเชื่อมประสานภาคีเครือข่ายกลุ่มองค์กร และหน่วยงานของรัฐและภาคเอกชนทั้งระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด และภาคหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนภายนอกชุมชน เช่น สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมพัฒนาชุมชน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) มูลนิธิเสถียรโกเศศ-นาคะประทีป โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Program : UNDP) และความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาต่างๆ และเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของภาคีและเครือข่ายในงานส่งเสริมการเกษตรให้ประสบความสำเร็จ ชุมชนเข้มแข็งและบริหารจัดการตนเองได้ โดยมีผู้นำชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดัน และสนับสนุนการสร้างและพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงแบบพึ่งตนเอง

ในการนำเสนอกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงแบบพึ่งตนเองได้ศึกษาจากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

ศิริณา จิตต์จรัส³⁰ (2019) การส่งเสริมกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วม ของชุมชนบ้านยาง จังหวัดนครปฐม การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพและความต้องการของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของชุมชน 2) เพื่อศึกษาวิธีการและผลของการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้นำกลุ่มที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในชุมชนบ้านยาง จังหวัดนครปฐม จำนวน 15 คน และนักเรียนประถมศึกษา และอุดมศึกษา จำนวน 50 คน เลือกแบบเฉพาะเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก และความต้องการอยู่ในระดับมาก ส่วนกิจกรรมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ใช้หลักแนวคิดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ (learning.by.doing) ที่ประกอบด้วย ศาสตร์พระราชา ความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งมี 7 ฐานการเรียนรู้ ได้แก่ การทำนา (Rice Field) ทำขนมไทย (Thai Dessert) ผ้าผืนยิ้ม (Handkerchief Design) เรียนรู้ศาสตร์พระราชา (The King's Philosophy Learning) 5) ภูมิปัญญาเล่าเรื่องเมืองยาง (Story line and Wisdom) ออกกำลังกายพอเพียง (Exercise Activity) และกิจกรรมสร้างสรรค์ (D.I.Y) โดยผลของการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมโดยมีระดับความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมาก

ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด และสุวรรณี อ้อแสงชัย (2563)³¹ 54 ผู้นำหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง กับทัศนคติในการก้าวพ้นความยากจนสู่ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน ในบทความวิจัยเพื่อศึกษาทัศนคติต่อการมีหลักธรรมาภิบาลในการพัฒนาหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่ รวมถึงทัศนคติเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และศาสตร์พระราชาก็ทำให้ทุกคนก้าวพ้นความยากจนได้ เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กับผู้นำ 54 หมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงใน 5 จังหวัด ได้แก่ อุตรธานี หนองบัวลำภู หนองคาย บึงกาฬ และเลย ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำส่วนใหญ่ที่มีอาชีพภาคเกษตร มีทัศนคติต่อหลักธรรมาภิบาลความโปร่งใสมากที่สุดในการทำงานพัฒนาในชุมชน รวมทั้งการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ โดยให้แนวทาง งบประมาณ จำนวนคน ระยะเวลา ผลที่เกิดขึ้นได้ ส่วนการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนตามความเหมาะสมและเป็นประชาธิปไตยมีระดับมากที่สุด ทั้งนี้ผู้นำมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่ในด้านการร่วมคิดค้นหาปัญหา นำเสนอโครงการ กิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านต่อส่วนรวมมาก

³⁰ ศิริณา จิตต์จรัส การส่งเสริมกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วม ของชุมชนบ้านยาง จังหวัดนครปฐม. *วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน*. 25 (4): ตุลาคม-ธันวาคม 2562,67-79. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/CUTJ/article/view/162445>

³¹ ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด และ สุวรรณี อ้อแสงชัย. (2563). 54 ผู้นำหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง กับทัศนคติในการก้าวพ้นความยากจนสู่ระดับความพอเพียง : สบายดีอีสาน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. 8 (5) (กันยายน-ตุลาคม 2563),1802-1815. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/241457>

ที่สุด ทศนคติด้านเศรษฐกิจพอเพียงและศาสตร์พระราชารู้จักการปลูกผักสวนครัว ผลิตบายมุข ประกอบอาชีพที่สุจริต และยังมีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน เจ้าหน้าที่มา พัฒนาให้ความรู้ ธนาคารขยะ ป่าชุมชน รวมทั้งการช่วยเหลือคนยากจน นอกจากนี้ ยังพบอีกว่า หมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงต้องยึดหลักประชาธิปไตย มีความเชื่อมั่นในหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง ทุกคนรักและช่วยเหลือกันตลอด สร้างอาชีพเสริมแบบรวมกลุ่ม การแลกเปลี่ยน เรียนรู้การเลี้ยงสัตว์ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีกลุ่มพิทักษ์ป่า รูปแบบที่นำพาประชาชนพ้นจาก ความยากจนคือ สร้างความ เชื่อมั่นในตัวผู้นำที่เสียสละเวลาทำงานให้กับหมู่บ้านท้องถิ่น จนเกิดคำ ว่า “ผู้นำทำก่อนจึงทำตาม เพราะเชื่อมั่นคนทำที่สำเร็จ”

จินาภรณ์ ผันสว่าง และคณะ (2563)³² รูปแบบการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองตามหลัก สัมมาอาชีวะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง การวิจัยครั้งนี้มี วัตถุประสงค์เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองตามหลักสัมมาอาชีวะเพื่อ พัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางและเพื่อนำรูปแบบที่สร้างขึ้น ไป ทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายและจึงประเมินคุณภาพของรูปแบบโดยจัดให้มีการอบรมเกษตรกรเชิง ปฏิบัติการกับกลุ่มที่สนใจเข้าร่วมโครงการ จำนวน 40 คน จำแนกเป็นตัวแทนแต่ละจังหวัดในพื้นที่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ได้แก่ จังหวัดร้อยเอ็ด 10 คน จังหวัดมหาสารคาม 10 คน จังหวัดกาฬสินธุ์ 10 คน และจังหวัดขอนแก่น 10 คน จากนั้นนำผลการประเมินไปหาประสิทธิภาพ และพัฒนารูปแบบให้มีคุณภาพแล้วนำมาปรับปรุงให้สมบูรณ์ต่อไป

ผลการวิจัยพบว่า การสร้างและพัฒนารูปแบบการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองตามหลัก สัมมาอาชีวะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ประกอบด้วย 1) ด้านการดำเนินชีวิต 2) ด้านการ ประกอบอาชีพ 3) ด้านการประยุกต์ใช้และการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของเกษตรกรควรน้อมนำ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติโดยเน้น 5 คำหลัก คือ ศรัทธา กล้า หาญ เอกภาพ ความรู้ คุณธรรม ซึ่งการปรับประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติอย่างเป็น รูปธรรมในรูปแบบของบันได 9 ขั้น สู่คุณภาพชีวิตของเกษตรกรที่ยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจ พอเพียง ได้แก่ ขั้นที่ 1 พอกินขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมีขั้นที่ 5-6 บุญและทานขั้นที่ 7 เก็บ รักษาขั้นที่ 8 ชายและขั้นตอนที่ 9 สร้างเครือข่ายเกษตรกรและผลการทดลองใช้และหาประสิทธิภาพ ของรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองพบว่า รูปแบบการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองตามหลัก สัมมาอาชีวะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรสูงชันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สกวเดือน พิมพิศาล³³ (2558) การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนตาม หลักเศรษฐกิจพอเพียง ที่ให้ผลการศึกษาไว้ว่า การพึ่งตนเองหรือการศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนา ชุมชนให้ยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปพัฒนาตนเองและเป็นสังคมแห่งเรียนรู้ สังคมแห่ง

³² จินาภรณ์ ผันสว่าง และคณะ (2563) รูปแบบการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองตามหลักสัมมาอาชีวะเพื่อพัฒนา คุณภาพชีวิตของเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง.วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด. 9 (1): มกราคม-มิถุนายน 2563, <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJMBU/article/view/242226>

³³ สกวเดือน พิมพิศาล . (2558). การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนตามหลัก เศรษฐกิจพอเพียง วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์. 2 (3) (กันยายน-ธันวาคม 2558), 153- 172. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/Praewa-ksu_Journal/article/view/89430/70397

การเปลี่ยนแปลง และสังคมฐานความรู้แบบพึ่งตนเองได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้คนเกิดความอยากรู้ในการพัฒนาที่จะเรียนรู้อยู่ตลอดชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เพราะเป็นสมดุระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว คือ เป็นกระบวนการทาง สังคมที่สามารถรับรู้ได้ หรือเป็นความพยายามในการศึกษาใฝ่หาความรู้ ในการดำรงชีวิตให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข และเป็นส่วนร่วมในการสร้างความผาสุกของการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน เกิดความเจริญงอกงามในสังคม โดยผู้เรียนรู้จะต้องปรับตัวให้เข้ากับชีวิตและแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถสนับสนุนต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำร่วมสร้างร่วมตัดสินใจ ตามวิถีชีวิตที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองสังคมและผู้อื่น บนพื้นฐานทางสังคมและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลกับการพัฒนาต่อไป

บุษบา อารีย์³⁴ (2555) บัญชีครัวเรือนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในยุคโลกาภิวัตน์ ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ข้อมูลข่าวสารกลายเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทิศทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของกระแสโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดทั้งวิกฤติและโอกาสที่กำลังจะเกิดขึ้น การผลิตในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ด้านการลงทุนและการค้าแลกเปลี่ยนในทั่วทุกมุมโลก มีการใช้เครื่องจักรแทนแรงงาน ให้ความสำคัญกับการบริหารสินค้าคงเหลือ การนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ ทำให้การติดต่อสื่อสารและระบบการรายงานเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้นำหลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน แสดงถึงแนวทางการลงทุนของต่างชาติและประชาชนทุกระดับให้ดำเนินไปในทางสายกลาง สำหรับประเทศไทยนั้นมีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารการเงินที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง สมาชิกในครัวเรือนจะต้องรู้จักประมาณตนเอง มีการวางแผนที่ดีในการใช้จ่ายอย่างรอบคอบและมีสติในการดำรงชีวิตประจำวัน โดยต้องเก็บรวบรวมข้อมูล จัดบันทึกรายรับรายจ่ายและรายงานทางการเงินที่ถูกต้อง การเพิ่มรายรับและลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นจะนำไปสู่ความสำเร็จต่อระบบเศรษฐกิจของไทย

ทวีศักดิ์ ชัยปัตถา และคณะ³⁵ (2552) บ้านภูชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง : สู่การปฏิบัติ การศึกษาค้นคว้านี้มี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของหมู่บ้านภู อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ใช้กลุ่มเป้าหมาย 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสำรวจ และแบบสัมภาษณ์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการดำเนินงานเกี่ยวกับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษาพบว่า หมู่บ้านภูเป็นหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีแนวทางการพัฒนาไปสู่การพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนโดยยึดหลักการตามแนวพระราชดำรัส "เศรษฐกิจพอเพียง,, ได้แก่ การรวมกลุ่มต่างๆ ในชุมชนอย่างเข้มแข็ง และเป็นแรงขับเคลื่อนพลังของชุมชนที่สำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน เช่น มีการรวมกลุ่มเพื่องานอาชีพ ลดการใช้สารเคมีทางเกษตร มีระบบเศรษฐกิจชุมชนที่มาจากฐานความรู้/ภูมิปัญญาชาวบ้านเกิดจากการเชื่อมโยงสัมพันธ์ เกื้อกูลกิจกรรมต่างๆ เข้าด้วยกัน จนเกิดพลังและสามารถขับเคลื่อนไปได้ด้วยตัวของมันเอง เป็นวิถีชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้ พึ่งพาธรรมชาติ

³⁴ บุษบา อารีย์ บัญชีครัวเรือนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในยุคโลกาภิวัตน์.วารสารจันทร์เกษมสาร.18 (34) มกราคม - มิถุนายน 2555,97-105. <https://li01.tci-thaijo.org/index.php/crujournal/article/view/30019/25864>

³⁵ ทวีศักดิ์ ชัยปัตถา และคณะ³⁵ (2552) บ้านภูชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง: สู่การปฏิบัติ วารสารการบริหารและพัฒนา. 1 (1): มกราคม - เมษายน 2552, https://so02.tci-thaijo.org/index.php/admin_develop_journal/article/view/12288

และพึงพาอาศัยระหว่างกันได้ ทั้งนี้โดยมีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนการนำหลักปรัชญาพอเพียงสู่การปฏิบัติของหมู่บ้านฯ ได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ดังนี้ (1) กิจกรรมด้านการลดรายจ่าย เป็นกิจกรรมแรกเริ่มของการดำเนินตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการเลี้ยงสัตว์และปลูกพืชเพื่อบริโภคในครัวเรือน การผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพเพื่อการเกษตร การใช้พันธุ์พืชและสัตว์ที่ทางราชการส่งเสริม การใช้วัสดุคิบในชุมชนเพื่อผลิตสินค้า (2) กิจกรรมด้านเพิ่มรายได้ ประกอบด้วยการทำอาชีพเสริมของครัวเรือน การจัดกลุ่มอาชีพ (3) กิจกรรมการออมมีหลักการสำคัญคือ ใช้ 3 ส่วน ออม 1 ส่วน (4) กิจกรรมเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยการจัดทำแผนชุมชนโดยให้สมาชิกในหมู่บ้านมีส่วนร่วม แผนพัฒนาด้านปัจจัยพื้นฐาน และการพัฒนาหมู่บ้านประจำเดือน (5) กิจกรรมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ความสำคัญในการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดีเพราะความผูกพันกับป่ามาตั้งแต่บรรพบุรุษ จัดทำแผนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และดำเนินการตามแผน (6) กิจกรรมเอื้ออาทร ช่วยเหลือและแบ่งปันในชุมชน ความเอื้ออาทร ช่วยเหลือและการแบ่งปัน เป็นภาพที่พบเห็นได้เสมอในชุมชนแห่งนี้ การดำรงชีวิตยังยึดหลักการแบ่งปันอาหาร ผลผลิตทางการเกษตรระหว่างบ้านใกล้เคียง และเครือญาติอยู่อย่างพี่น้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ปัทมา โกเมนท์จรัส³⁶ (2559) ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนตำบลสองคลอง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ 1) เพื่อศึกษาระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนตำบลสองคลอง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา 2) เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนตำบลสองคลอง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวม กับ เพศ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส สถานภาพในครอบครัว อาชีพหลัก รายได้ต่อเดือน และรายจ่ายต่อเดือน และ 4) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กับ ระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวม โดยเป็นการศึกษาเชิงปริมาณ ใช้การวิจัยเชิงสำรวจ ด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง 384 ตัวอย่าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ สถิติขั้นพื้นฐาน และการทดสอบไคสแควร์ ผลการวิจัยพบว่า 1) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในภาพรวมในระดับมาก 2) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงด้านร่างกายและจิตใจด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ในระดับมาก 3) ระดับความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวม ไม่ได้ขึ้นอยู่กับ เพศ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส สถานภาพในครอบครัว อาชีพหลัก รายได้ต่อเดือน และรายจ่ายต่อเดือนที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 และ 4) ระดับการ

³⁶ ปัทมา โกเมนท์จรัส. (2559). ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนตำบลสองคลอง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*. 10 (3) กั น ย า ย น -ธั น ว า ค ม 2559, 8 4 -9 8 . <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JournalGradVRU/article/view/71762>

ปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านร่างกายและจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ไม่ได้ขึ้นอยู่กับระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงใน ภาพรวม ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการเสนอกรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการบริหารจัดการ พื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชานุรักษ์การศึกษารัฐ โคก หนอง นา R-Model ในการพึ่งตนเองของ ชุมชนตามวิถีเกษตรพอเพียง” คณะผู้วิจัยได้แสดงความเชื่อมโยงระหว่างตัวแปรของโครงการวิจัยย่อย ทุกโครงการ

โดยมีตัวแปรที่สนใจศึกษาของโครงการวิจัยย่อยที่ 1 คือ การสังเคราะห์หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาตามแนวทางศาสตร์พระราชานุรักษ์การศึกษารัฐพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ที่ศึกษาได้จาก 1) หลักธรรมจากศาสตร์พระราชานุรักษ์ 2) หลักธรรมจากการศึกษารัฐพอเพียง และ 4) หลักธรรมเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

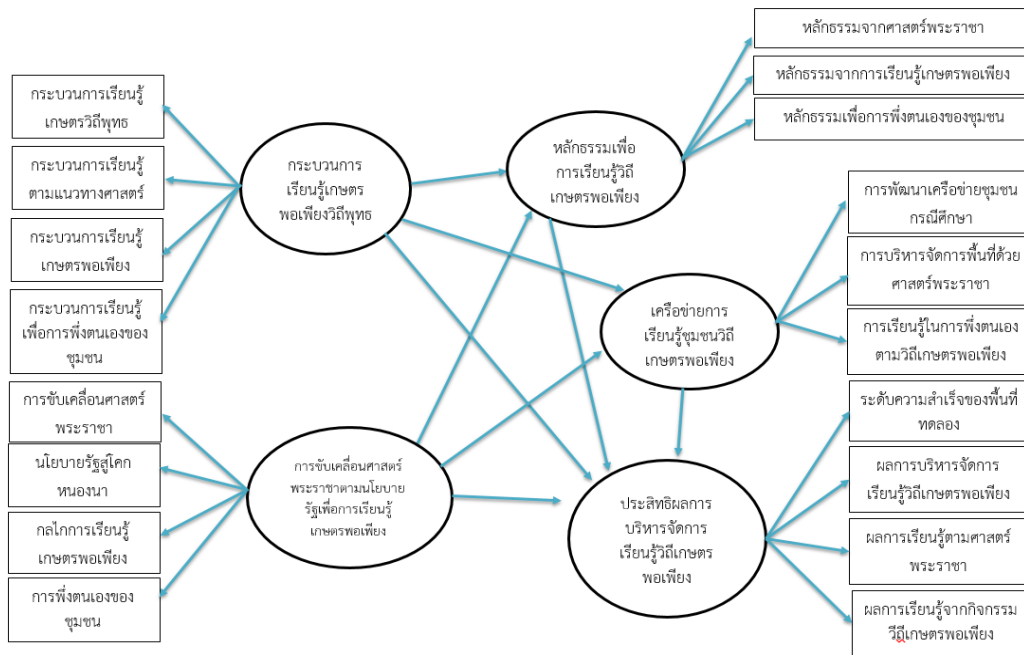
ตัวแปรที่สนใจศึกษาของโครงการวิจัยย่อยที่ 2 คือ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้วิถีพุทธ ตามแนวทางศาสตร์พระราชานุรักษ์การศึกษารัฐพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ที่ศึกษาได้จาก 1) กระบวนการเรียนรู้วิถีพุทธ 2) กระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางศาสตร์พระราชานุรักษ์ 3) กระบวนการศึกษารัฐพอเพียง 4) กระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

โดยมีตัวแปรที่สนใจศึกษาของโครงการวิจัยย่อยที่ 3 คือ การขับเคลื่อนศาสตร์พระราชานุรักษ์ ตามนโยบายรัฐสุโขกหนองนาและการศึกษารัฐพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ที่ศึกษาได้ จาก 1) การขับเคลื่อนศาสตร์พระราชานุรักษ์ 2) นโยบายรัฐสุโขกหนองนา 3) กลไกการศึกษารัฐพอเพียง และ 4) การพึ่งตนเองของชุมชน

ตัวแปรที่สนใจศึกษาของโครงการวิจัยย่อยที่ 4 คือ การพัฒนาพื้นที่ทดลองการบริหาร จัดการพื้นที่วิถีเกษตรพอเพียงด้วยศาสตร์พระราชานุรักษ์กระบวนการเรียนรู้โคก หนอง นา R-Model ด้วยวิธีพุทธกรณีศึกษา ที่ศึกษาได้จาก 1) การพัฒนาพื้นที่ทดลอง 2) การบริหารจัดการพื้นที่ วิถีเกษตรพอเพียง 3) ศาสตร์พระราชานุรักษ์กระบวนการเรียนรู้ และ 4) กระบวนการเรียนรู้ โคก หนอง นา R-Model 5) ผลการเรียนรู้ผ่านวิถีเกษตรพอเพียง

ตัวแปรที่สนใจศึกษาของโครงการวิจัยย่อยที่ 5 คือ การพัฒนาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษา การบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชานุรักษ์การศึกษารัฐในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตร พอเพียง ที่ศึกษาได้จาก 1) การพัฒนาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษา 2) การบริหารจัดการพื้นที่ด้วย ศาสตร์พระราชานุรักษ์ และ 3) การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง

โดยที่ตัวแปรที่สนใจศึกษาของแผนงานวิจัยและ 5 โครงการวิจัยย่อย จะเป็นตัวแปรที่ ร่วมกันพัฒนาให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง และพัฒนาเป็นศูนย์การศึกษารัฐ เกษตรเชิงวิจัย โคก หนอง นา R-Model เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนต่อไป

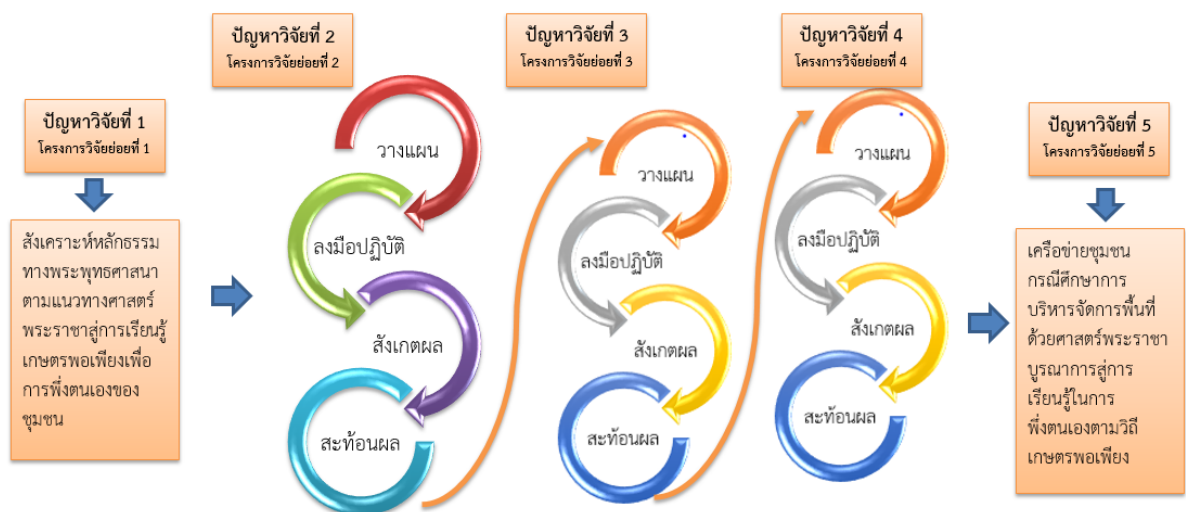

ภาพที่ 2.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย (แผนงานวิจัย)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชชาบูรณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง เพื่อพัฒนาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชชาบูรณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง และเพื่อนำเสนอแนวทางการขับเคลื่อนเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชชาบูรณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง ออกแบบโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ตามกระบวนการ PAOR โดยแบ่งขั้นตอนการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นวางแผน (Plan: P) พัฒนาพื้นที่ทดลองการบริหารจัดการที่ดินด้วยศาสตร์พระราชชาบูรณาการสู่ โคก หนอง นา R-Model ในพื้นที่นอกเขตชลประทาน ขั้นปฏิบัติ (Act: A) ในการพัฒนาพื้นที่ทดลองตามแผนและถอดบทเรียนการบริหารจัดการที่ดินด้วยศาสตร์พระราชชาบูรณาการสู่ โคก หนอง นา R-Model ในการพึ่งตนเองของชุมชนตามวิถีเกษตรพอเพียง ขั้นสังเกต (Observe: O) ด้วยการสังเกตผลที่เกิดขึ้นจากการติดตามผลงานขั้นปฏิบัติ และขั้นสะท้อนผล (Reflect: R) จากสิ่งที่เกิดขึ้นหลังการสร้างเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการที่ดินตามแนวทางพระราชดำริศาสตร์พระราชชาบูรณาการสู่ โคก หนอง นา R-Model ในการพึ่งตนเองของชุมชนตามวิถีเกษตรพอเพียง แสดงวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการได้ดังนี้

ภาพที่ 3.1 วงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการ PAOR

จากภาพที่ 3.1 สรุปขั้นตอนการออกแบบการวิจัยตามวงจรวิจัยเชิงปฏิบัติการ PAOR ได้ดังนี้

ขั้นวางแผน (Plan: P) พัฒนาพื้นที่ทดลองการบริหารจัดการที่ดินด้วยศาสตร์พระราชชา บูรณาการสู่ โคก หนอง นา R-Model ในพื้นที่นอกเขตชลประทาน

ขั้นปฏิบัติ (Act: A) ในการพัฒนาพื้นที่ทดลองตามแผนและถอดบทเรียนการบริหารจัดการที่ดินด้วยศาสตร์พระราชชา บูรณาการสู่ โคก หนอง นา R-Model ในการพึ่งตนเองของชุมชนตามวิถีเกษตรพอเพียง

ขั้นสังเกต (Observe: O) ด้วยการสังเกตผลที่เกิดขึ้นจากการติดตามผลงานขั้นปฏิบัติ

ขั้นสะท้อนผล (Reflect: R) จากสิ่งที่เกิดขึ้นหลังการสร้างเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการที่ดินตามแนวทางพระราชดำริศาสตร์พระราชชา บูรณาการสู่ โคก หนอง นา R-Model ในการพึ่งตนเองของชุมชนตามวิถีเกษตรพอเพียง

แบ่งขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

ระยะที่ 5 การพัฒนาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชชา บูรณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง

ขั้นตอนการวิจัยตามวงจรวิจัยปฏิบัติการ PAOR มีดังนี้

5.1 ขั้นวางแผน (Plan: P)

กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่สนใจศึกษา คือ เครือข่ายกรณีศึกษา ศรีบูรินทร์+2 ที่มาจากผลการศึกษาพื้นที่ตามแนววิถีเกษตรพอเพียง และเกษตรกรกรณีศึกษา 3 กรณีศึกษา หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่แปลงเกษตรสาธิต และประชาชนในชุมชนที่สนใจเรียนรู้ต้นแบบการบริหารจัดการที่ดิน ปัจจัยการผลิตเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง กรณีศึกษาได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบบันทึกการดำเนินงานของเครือข่ายกรณีศึกษา คู่มือการประชุมกลุ่มเครือข่ายกรณีศึกษา คู่มือการจัดกิจกรรม

วางแผนการศึกษาภาคสนาม

1. สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบในระดับตำบลและชุมชนใกล้เคียง

2. ออกแบบและดำเนินกิจกรรมเชิงพื้นที่ภายใต้เครือข่ายการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง

3. ขับเคลื่อนเครือข่ายการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ปัจจัยการผลิตเพื่อการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

5.2 ขั้นลงมือปฏิบัติ (Act: A)

ลงพื้นที่ภาคสนาม

1. การศึกษาพื้นที่กรณีศึกษาที่จะดำเนินการให้เป็นแปลงเกษตรสาธิต

2. จัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อถอดบทเรียนกิจกรรมของแปลงเกษตรสาธิตที่มีแนวปฏิบัติที่ดี

3. สรุปเป็นคู่มือเครือข่ายการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง
4. จัดกิจกรรมเครือข่ายการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม
การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้มีการบันทึกและถอดบทเรียนของกิจกรรมที่ได้ลงมือปฏิบัติโดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย

5.3 ขั้นสังเกต (Observe: O)

วิจัยได้นำข้อมูลจากขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลมาทำการลดทอนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งกระบวนการทั้ง 3 กระบวนการนี้ได้ทำควบคู่ไปกับกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1) การลดทอนข้อมูล เป็นการนำข้อมูลในจากการศึกษาภาคสนามมาวิเคราะห์แล้วจัดลงในหัวข้อ ที่เกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นการเลือกหาจุดที่น่าสนใจของแต่ละตัวแปรที่ศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับตัวแปรที่สนใจศึกษาและเป็นข้อมูลที่เกิดจากการประสบการณ์จริงของผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งมีความเชื่อมโยงกับประเด็นของตัวแปรที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา

2) การตรวจสอบข้อมูล เป็นกระบวนการที่ใช้ในการตรวจสอบข้อมูลโดยพิจารณาถึงความถูกต้องและความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล โดยพิจารณาจากการสนทนาพูดคุยโดยมีหลักฐานประกอบระหว่างการสนทนา ความพอเพียงของข้อมูล กำหนดได้โดยประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยได้เตรียมไว้ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล

3) การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยในระยะที่ 5 นี้เป็นการวิจัยเพื่อมุ่งพัฒนาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชานุรักษ์การสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic induction) โดยผลการวิเคราะห์ที่ได้จะตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 5 ผลลัพธ์ที่ได้รับจากการวิจัยในระยะที่ 5 คือเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชานุรักษ์การสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง

5.4 ขั้นสะท้อนผล (Reflect: R)

การสะท้อนผลการเรียนรู้ของผลลัพธ์ที่เครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชานุรักษ์การสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง เชื่อมโยงไปสู่ นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ (Research Utilization) ในรูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ที่เป็นการประสานความร่วมมือระหว่างศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง ประกอบด้วย ศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โคก หนอง นา R-โมเดล ศูนย์การเรียนรู้โคกหนองนาโมเดล และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรครบวงจร

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชานุณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง เพื่อพัฒนาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชานุณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง และเพื่อนำเสนอแนวทางการขับเคลื่อนเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชานุณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล ได้ดังนี้

4.1 ผลการศึกษาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชานุณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง

ผลการศึกษาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชานุณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง ประกอบด้วยเครือข่ายดังนี้

1. เครือข่ายจากชุมชนเกษตรวิถีพอเพียง โคก หนอง นา ด้วยการบริหารและการจัดการให้เกิดการขับเคลื่อนโดยมีเป้าหมายเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน กรณีศึกษาโครงการธนาคารวัว จากหลวงพ่อดัง นนทิว วัดอินทาราม จังหวัดสมุทรสงคราม

2. เครือข่ายจากสถานศึกษาในชุมชนทำกิจกรรมร่วมกับนิสิตระดับมหาวิทยาลัย ด้วยการออกแบบกิจกรรมด้วยการบูรณาการความรู้ในชั้นเรียนสู่สถานศึกษาในชุมชน โดยความร่วมมือระหว่างคณะครุศาสตร์ และศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และโรงเรียนบ้านดอนไม้ไฟ และมีคณาจารย์จากคณะครุศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มจร เข้าร่วมกิจกรรม มีเป้าหมายสำคัญเพื่อเสริมสร้างศักยภาพนิสิตในการบูรณาการความรู้จากชั้นเรียนเชื่อมโยงสู่การพัฒนาสถานศึกษาในชุมชน

3. เครือข่ายจากชุมชนและสถานศึกษาต่าง ๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมวิถีทางศาสนาเป็นกลไกขับเคลื่อนวิถีชุมชน จากกิจกรรมสามัคคีชุมชนของศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โคก หนอง นา R + Model สู่การสร้างพระพุทธรูปใช้วิถีทางศาสนาเป็นกลไกขับเคลื่อนวิถีชุมชน มีเป้าหมายเพื่อใช้กระบวนการทางความเชื่อเชิงสังคมมาขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนโดยใช้เกษตรเป็นฐานวิจัยและเป็นส่วนสนับสนุนกิจกรรมอื่น ๆ

4. เครือข่ายบ้าน วัด โรงเรียน เข้าร่วมกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ กิจกรรมงานมูทิตาจิตบายนศรีสุขวิญญและปัจฉิมนิเทศ ที่ออกแบบกิจกรรมเพื่อสร้างให้เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงสังคมระหว่างนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู กับคุณครูในโรงเรียนที่ไปฝึกสอน เยาวชนหรือนักเรียนในโรงเรียน และชาวบ้านในชุมชน และกิจกรรมค่ายคุณธรรม นวัตกรรม วันมรุ้ง ที่ออกแบบกิจกรรมให้นิสิตระดับปริญญาตรีได้เรียนรู้วิถีชีวิตเกษตรพอเพียงในพื้นที่โคก หนอง นา R-โมเดล เป็นเวลา 4 เดือน แล้วได้ส่งผ่านประสบการณ์นี้สู่เยาวชนในชุมชนด้วยการจัดกิจกรรมค่ายคุณธรรม นวัตกรรม วันมรุ้ง

4.2 ผลการพัฒนาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชابุรณการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง

ผลการพัฒนาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชาบุรณการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง ประกอบด้วย 1) การพัฒนาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษา คือ กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีด้วยการทำแปลงเกษตรผสมผสาน กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของชุมชนสู่พื้นที่เพาะปลูก และกรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการออกแบบพื้นที่แบบโคกหนองนาโมเดล 2) การบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชาด้วยการบูรณาการเกษตรทฤษฎีใหม่ และ 3) การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง ด้วยการพัฒนาดิน พัฒนาแหล่งน้ำ ออกแบบพื้นที่เพาะปลูก รวมทั้งจัดสรรพื้นที่ให้เป็นรมณีสถานตามวิถีของชาวบ้าน

4.2.1 เครือข่ายจากชุมชนเกษตรวิถีพอเพียง โคนง นา

โครงการธนาคารวัว
โคนง นา R+โมเดล
จ.บุรีรัมย์

พระเมธีวัชรประชากร, ดร. (เจ้าคุณ ดร.หลวงพ่อแดง)
เจ้าอาวาสวัดอินทาราม
รองเจ้าคณะอำเภออัมพวา
จังหวัดสมุทรสงคราม

ภายใต้โครงการวิจัย เรื่อง "การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชาบุรณการสู่การเรียนรู้ โคนง นา R+Model ในการพึ่งตนเองของชุมชนตามวิถีเกษตรพอเพียง" คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หัวหน้าโครงการวิจัย ดร.สำทอง กามกุล

Photo 1: A monk in orange robes standing in a field with cows.
Photo 2: A monk in orange robes working with a black bull.
Photo 3: A landscape view of a pond and fields.
Photo 4: A group of people standing together outdoors.
Photo 5: A white cow in a field.
Photo 6: A group of people interacting with cows.

ภาพที่ 4.1 ภาพประชาสัมพันธ์การรับวัวจากโครงการธนาคารวัวหลวงพ่อแดง วัดอินทาราม จ.สมุทรสงคราม (ภาพผู้เขียน 1 สิงหาคม 2566)

จากภาพกิจกรรมว้าวในแต่ละช่วง ทำให้เห็นว่าว้าวได้กลายเป็นสะพานบุญส่งต่อเป็นความช่วยเหลือไปยังพี่น้องประชาชนในเขตพื้นที่ชนบททำให้คนมีอาชีพ และส่งเสริมอาชีพ และทำให้เห็นว่า น่าจะเป็นรายได้เสริมหลังการเก็บเกี่ยวในฤดู ทำนา ของเกษตรกรในพื้นที่ วัดอินทารามได้จัดมอบว้าวจำนวน 16 ตัวให้แก่กลุ่มเกษตรกร และได้มีการจัดมอบให้แก่เกษตรกร จำนวน 10 ครอบครัว และมอบควายจำนวน 1 ตัวไว้เป็นต้นธารของการปศุสัตว์ให้เป็นแบบอย่างที่ศูนย์การเรียนรู้เกษตรแบบวิจัย ซึ่งถือว่าเป็นต้นแบบและในเวลาเดียวกันเป็นการรณรงค์ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมเอาอย่างเพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบกลไกร่วมและผลเชิงคาดหวังจากธนาคารโคกระบือ จากสมุทรสงคราม สู่ธนาคารว้าวบุรีรัมย์

ธนาคารว้าว	มิติทางศาสนา	กิจกรรม	ผลคาดหวัง
ว้าวจากวัดอินทาราม จ.สมุทรสงคราม สู่ โคกหนองนา R-Model จ.บุรีรัมย์ จำนวน 15 ตัว มอบ 10 ครอบครัว	- รักษาศีล 5 รั้วแล้ว ไม่ฆ่าไม่ขาย - การรณรงค์ส่งเสริม ไม่ให้เกิดความรุนแรงใน ชีวิตอื่น	-มีจิตอาสา สามารถเข้าร่วม กิจกรรมของ โคก หนอง นา R+โมเดล ได้ -การส่งเสริมให้เกิด ความเสียสละผ่าน ว้าว และธนาคารว้าว ตามต้นแบบของวัด อินทาราม ที่ได้มาแบ่งปัน	-การสร้างความ ตระหนักในเชิง อาชีพและรายได้ -การไม่ เบียดเบียนผ่าน วิถีเกษตร เกษตร แบบยังชีพและ เกษตรเชิง พาณิชยที่ไม่ใช้ สารเคมี -การส่งเสริมให้ เกิดความ ตระหนักในการ สร้างความมั่นคง ผ่านอาชีพและ รายได้ เป็นต้น
1.ครอบครัวนายถนอม อยู่ แท้กุล 2.ครอบครัวนายเกียรติศักดิ์ ภูคำสัน 3.ครอบครัวนายสุรเดช แลดี 4.ครอบครัวนายสมอาจ จงเกษี 5.ครอบครัวนายพิชัย คำ กลาง 6.ครอบครัวนายชุมพร จง เกษี	- การทำให้เกิดการ ขับเคลื่อนกิจกรรม ร่วมกับศูนย์ฯ ผ่านมิติ ทางศาสนา เช่น การ สร้างพระ เป็นต้น		

ที่มา: ลำพอง กลมกุล (2566)

4.2.2 ถอดองค์ความรู้ธนาคารว้าว ศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โคก หนอง นา R+Model จ.บุรีรัมย์

ผลจากการขับเคลื่อนเกษตรเชิงวิจัย ทำให้ได้เครือข่ายที่นอกเหนือจากพื้นที่ เป็นนอกพื้นที่ อาทิ การแบ่งปันความรู้จากแหล่งอื่น หรือการช่วยเหลือสนับสนุนจากแหล่งอื่น เช่น ธนาคารว้าวของหลวงพ่อดัง จ.สมุทรสงคราม เครือข่ายเกษตรจากพื้นที่อื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการให้คำแนะนำ

การแบ่งปันพันธุ์พืชบางชนิด และอื่น ๆ ที่จะเนื่องตามมาอีกหลายประการ ดังนั้น ในการขับเคลื่อนธนาคารวัจ จึงมีความหมายเป็นการบริหารและการจัดการให้เกิดการขับเคลื่อนโดยมีเป้าหมายเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ชาวบ้านและประชาชนในภาพรวมด้วยเช่นกัน (ถนอม อยู่แท้กุล; เกียรติศักดิ์ ภูคำสัน; สุรเดช แลดี; สมอาจ จงเกษิ; พิชัย คำกลาง; ชุมพร จงเกษิ; สมพงษ์ กลมกุล, 2566) ซึ่งจำแนกได้ ดังนี้

1. **ความเอื้ออาทร** ซึ่งหมายถึง การมองชีวิตอื่นประหนึ่งเป็นเพื่อนร่วมโลก และใช้ความรู้สึกเหล่านั้นรับเลี้ยงโคกระบือ แม้อาจจะไม่ได้มองว่าได้ประโยชน์แต่อย่างน้อยก็เป็นการศึกษาปฏิบัติให้เกิดชีวิตหรือคุณภาพชีวิตที่เนื่องด้วยชีวิตอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 4.2 ความเอื้ออาทรเนื่องต่อที่เกิดจากการขับเคลื่อนธนาคารวัจคือการแบ่งปันแนะนำเป็นความรู้เกี่ยวกับเกษตรแบบยั่งยืนจากหลวงพ่อแดง นนทิโย วัดอินทาราม จังหวัดสมุทรสงคราม

2. **การฝึกปฏิบัติจากสถานการณ์จริงหรือพื้นที่จริง** เกี่ยวกับการไม่เบียดเบียน ธนาคารวัจ จึงเป็นเครื่องมือฝึกปฏิบัติในส่วนของ การไม่ใช้ความรุนแรงในทุกกรณี ทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันแบบที่นื่อง ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันในเชิงปฏิบัติ

3. **การส่งเสริมคุณภาพชีวิต** อันหมายถึงธนาคารวัจ ได้กลายเป็นส่วนสำคัญทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของสิทธิที่ต่อเนื่อง ซึ่งหมายความว่าวัจ จะเป็นส่วนสำคัญทำให้เกิดการเชื่อมโยงต่อเนื่องกับชีวิต จนกลายเป็นส่วนสำคัญและกลายเป็นกลไกที่ทำให้สมาชิกของกลุ่มเกษตรได้เห็นความสำคัญ ที่จะมีการเลี้ยงสัตว์อื่น ๆ เพื่อทำให้มีฐานของการดำเนินชีวิตอีกต่อไป และในเวลาเดียวกัน กลไกต่าง ๆ จะส่งผลเป็นการเรียนรู้เกษตรวิถีพอเพียง เป็นต้น

4. **การสร้างความสัมพันธ์ชุมชน** หมายถึง การส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชน มีส่วนร่วมในการให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนกลายเป็นเอกภาพ และการร่วมแรงร่วมใจที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องด้วยดีเสมอมา

5. **การพัฒนาคุณภาพชีวิตผ่านกิจกรรมของชุมชน** ดังที่ ศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โคก หนอง นา R+โมเดล ได้ทำกิจกรรมหล่อพระ ก็ได้มีสมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมที่มาจากโครงการ

ธนาคารวู้ หรือสมาชิกจากเครือข่ายอื่น ๆ ได้มาร่วมกิจกรรมเชิงสัมพันธ์ระหว่างกัน ทำให้เกิดการขับเคลื่อนเชิงเครือข่าย จนกลายเป็นส่วนสำคัญของชุมชนและเกษตรเชิงชุมชนด้วยเช่นกัน

ดังนั้น ในภาพรวมของธนาคารวู้ จึงได้กลายเป็นส่วนผลักดันให้เกิดกิจกรรมเชิงกลุ่มที่เข้าไปส่งเสริมคุณภาพชีวิต ทำให้มีศีลธรรมและมีคุณภาพชีวิตภายใต้การถ้อยทีถ้อยอาศัย แบ่งปันช่วยเหลือเกื้อกูล และมีความเป็นกัลยาณธรรมต่อกัน และคาดว่าจะเป็นกลไกหนึ่งในการอยู่ร่วมกันและเป็นกลไกร่วมของการเอื้ออาทรในการดำรงชีวิตร่วมกันด้วย

4.2.3 การแบ่งปันผลผลิตเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

1) รั้บมอบพันธุ์แหนแดงไมโครฟิลล่า จาก ดร.หลวงพ่อดง

กิจกรรมวิถีพุทธ วิถีพอเพียง ของชุมชนโคก หนอง นา R+โมเดล

รั้บมอบ
แหนแดง
ไมโครฟิลล่า

ดร.หลวงพ่อดง มอบแหนแดงไมโครฟิลล่าให้ กับ ดร.ลำพอง ไปขยายผล ทำปุ๋ย ทำอาหารสัตว์น้ำสัตว์บก
ถือว่าไปเผยแพร่แหนเงินล้าน ที่.จ.บุรีรัมย์ เมืองบ้านลิซ่าเป็นรายแรก สาขา
วันที่ 26 เมษายน 2565

แหวนแดง เป็นพืชอีกชนิด ที่ทางวัดอินทาราม ได้ทดลองเป็นตัวอย่าง และส่งต่อไปยังศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โคนง นา R+โมเดล จ.บุรีรัมย์ ซึ่งหลวงพ่อดีทดลองปลูก ขยายพันธุ์ และส่งต่อเป้าหมายเพื่อส่งเสริมอาชีพให้กับเกษตรกรในพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งมีการศึกษาโดยนักวิจัยในหลายสถาบัน ให้ข้อมูลเหมือนกัน คือ “แหวนแดง” พืชน้ำมัทศจรย์ เปรียบเหมือนโรงงานผลิตปุ๋ย ใช้ปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ ทำเกษตรอินทรีย์ ช่วยลดต้นทุน

กาบใบบนด้านหลังของแหวนแดงมีโพรงใบและมีสาหร่ายสีเขียวแกมน้ำเงินอาศัยอยู่ในโพรงใบของแหวนแดง ซึ่งนักวิจัยได้วิเคราะห์ออกมาแล้วว่า มีไนโตรเจนเป็นองค์ประกอบสูงถึง 4.6 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งสูงกว่าพืชตระกูลถั่วที่มีอยู่ ประมาณ 3 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งเมื่อหว่านแหวนแดงไปในนา 1 ไร่ จะมีผลผลิตแหวนแดง 3,000 กิโลกรัม (3 ตัน) เทียบได้กับปุ๋ยยูเรีย 7-10 กิโลกรัม ซึ่งเพียงพอต่อการเจริญเติบโตของข้าว

ดังนั้น จากชุดข้อมูลนี้หลวงพ่อดีจึงส่งต่อแหวนแดง ไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ในเชิงปลูกเองทดลองเองและส่งต่อองค์กร ซึ่งทางศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โคนง นา R+โมเดล จ.บุรีรัมย์ ก็ได้นำไปปลูก ทดลองขยายผล โดยมีเป้าหมาย เพื่อส่งเสริมการเกษตรลดต้นทุนการผลิตให้กับเกษตรกรในพื้นที่ ซึ่งผลเชิงประจักษ์ จะเป็นไปตามผลคาดหวังของหลวงพ่อดี ลดรายจ่ายเพิ่มได้ให้กับพี่น้องเกษตรกรทั่วประเทศ

2) รับมอบต้นพันธุ์ส้มโอขาวใหญ่ (ส้มโอหวานขาวพนมรุ้ง) จาก ดร.หลวงพ่อดี

วัดอินทาราม ได้จัดมอบพันธุ์พืชส้มโอขาวใหญ่อัมพวา ส้มโอที่เลื่องชื่อที่สุดของเมืองสมุทรสงคราม และหลวงพ่อดีตั้งชื่อให้ว่า “ส้มโอหวานขาวพนมรุ้ง” ได้รับความเมตตาและหลวงพ่อดีจัดส่งมาเพื่อเป็นต้นพันธุ์รวมทั้งส่งต่อให้เกษตรกร ผู้ที่เข้าร่วมโครงการธนาคารวัววัดอินทาราม หลวงพ่อดีได้ไปทดลองปลูก ตามสภาพภูมิศาสตร์และดินน้ำ ซึ่งถือว่าการเรียนรู้และพัฒนาความรู้ด้านการเกษตรตามเจตนารมณ์ต่อไป

ส้มโอขาวใหญ่ มีรูปทรงต้นสูงโปร่ง กิ่งก้านค่อนข้างยาว ใบสีเขียวเข้มเป็นมัน ด้านใต้ใบมีขนนุ่ม และมีขนาดใหญ่กว่าพันธุ์อื่น ผลดกออกผลให้ชาวสวนได้ชื่นอกชื่นใจกันตลอด ทั้งปี ถ้ามีความรัก ความเอาใจใส่ รู้จักให้กำลังใจ คอยดูแลรักษากันอย่างเพื่อนสนิท รู้ว่า เมื่อใด ต้องการอะไรอย่างไร ในระหว่างที่ให้ผลผลิตมากที่เรียกว่าเป็นส้มปี คือ การออกดอกในช่วงเดือน มกราคม-กุมภาพันธ์ ซึ่งจะตัดขายได้ในเดือนสิงหาคม-กันยายน และ รองลงมาคือ การออกดอกในช่วงเดือน พฤษภาคม-มิถุนายน ซึ่งจะตัดขายได้ในเดือนธันวาคม- มกราคม

ผลส้มโอพันธุ์นี้เมื่อเล็กจะมีขนที่ผิวเปลือกจับดูรู้สึกนึ่มเมื่อแก่ขนจะหายไป ที่ผิวเปลือก จะมีต่อมน้ำมันเม็ดเล็ก ๆ อยู่ทั่วทั้งผล ผงน้ำตาลในของเปลือกเป็นสีขาวอมชมพูเล็กน้อย ผงนี้กัน กลีบมีสีชมพู เมื่อแก่สีของผลจะจางลงจากสีเขียวเป็นเขียวอมเหลือง ต่อมน้ำมันที่เป็นเม็ดเล็ก ๆ จะขยายตัวใหญ่และเต่งขึ้นสีจะจางลง ตรงบริเวณก้นผลจะแบนและนึ่ม เมื่อใช้นิ้วมีอกดจะบุ๋มลง ตามแรงกด ถ้าใช้วิธีตีดผลฟังเสียง เสียงจะแตกต่างจากผลอ่อน ถ้าจะเลือกส้มโอ ให้ได้ดีต้องดูที่ผลทรงแป้น มีใบทรงสูงเพราะเปลือกจะหนา และน้ำหนักต้องมาก จึงจะได้ลิ้มรสที่แท้จริงของส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่

จากคำบอกเล่าของหลวงพ่อแดง ให้เหตุผลว่า ส้มโอสายพันธุ์ขาวใหญ่ เป็นส้มโอที่มีชื่อเสียงของอำเภวน้ำ โดยผลของส้มโอ จะมีลักษณะเป็นทรงแป้น เนื้อข้างในของส้มโอขาวใหญ่นั้นไม่แฉะและไม่ละ มีรสชาติค่อนข้างหวานอมเปรี้ยว เนื้อข้างในจะเป็นสีขาวเหลืองอ่อนหรือว่าสีชมพูอ่อน เปลือกนึ่ม ปอกง่าย

ดร.หลวงพ่อแดง ได้เมตตามอบกิ่งพันธุ์มาทดลองปลูก ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของการส่งเสริมอาชีพให้กับเกษตรกร และเชื่อว่าจะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไป และท่านมีความคาดหวังว่า “ส้มโอหวานชาวพนมรุ้ง” จะเป็นผลผลิตที่จะสร้างชื่อเหมือนอำเภวน้ำ สมุทรสงคราม ตามเจตนารมณ์ ดร.หลวงพ่อแดง ต่อไป

3) รับมอบวีวจาก จาก ดร.หลวงพ่อแดง ภายใต้โครงการธนาคารวีวของ โคก หนอง นา R+โมเดล

โครงการธนาคารวีว

ศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โคก หนอง นา R+โมเดล

จังหวัดบุรีรัมย์

Scan เข้าชม Google Site

4.2.4 คำกล่าวของชาวชุมชนวนัมรุง จากผู้เข้าร่วมโครงการธนาคารวัวของ โคก หนอง นา R+โมเดล

เกษตรกรท่านนี้ได้สะท้อนให้ฟังว่า

“ตอนแรกได้รับวัวไป ก็มีคนบอกว่ารับมาทำไม สภาพของวัวดูแล้วไม่น่าจะดูแลกันไหว แต่เชื่อไหมว่าเวลา 1-2 เดือนที่วัวอยู่กับเรา เราเลี้ยงดูอย่างดี ให้กินหญ้าทุกวัน พื้นที่บ้านเรามีหญ้าเพียงพอ ผลที่เกิดขึ้นคือ วัวอ้วนถ้วนสมบูรณ์ดี ตอนนี้วัวทั้ง 2 ตัว ที่ได้รับมอบจากโครงการธนาคารวัวกำลังตั้งท้อง รู้สึกดีมากๆ และขอบคุณหลวงพ่อด่างที่ได้มอบโอกาสนี้ให้กับครอบครัวของเรา”

เกษตรกรท่านนี้ได้สะท้อนให้ฟังว่า

“ตอนแรกเห็นวัวที่มา มีตัวเล็ก ๆ ก็ไม่คิดว่าจะให้ผลเกินคาด พอเราเลี้ยงดูดี วัวก็อ้วนสมบูรณ์ ไม่นานก็สามารถนำไปผสมพันธุ์ตั้งท้องเร็วมาก ๆ ตอนนี้ โครงการธนาคารวัวของ หลวงพ่อแดง เปิดโอกาสให้เกษตรกรรายเล็ก ๆ ได้มีโอกาสเป็นเจ้าของวัวได้ ขอขอบคุณท่านมาก ๆ ไม่เคยเห็นท่านเลย เห็นแต่วัวของท่านทยอยส่งมาผ่าน ดร.ลำพอง ทุกครั้งที่วัวมาก็จะไปช่วยน้องจัดการความพร้อมก่อนส่งมอบวัวให้เกษตรกรคนอื่น ๆ ต่อไป”

เกษตรกรท่านนี้ได้สะท้อนให้ฟังว่า

“ตอนแรกได้รับการบอกกล่าวว่าจะให้รอรับวัวในรอบต่อไป เพราะรอบนี้มีเกษตรกรลงทะเบียนรับไว้ครบแล้ว อยู่ ๆ ดร.ลำพอง ก็บอกว่า แบ่งวัวให้ป่าไปเลี้ยง 1 ตัว บอกว่าเห็นป่าใส่ชุดขาวปฏิบัติธรรม เดินมาขอวัว จึงอดจะมอบให้ไม่ได้ สรุบบ้าเลยได้วัวจากโครงการธนาคารวัว 1 ตัว บ้าดีใจมาก ๆ จะตั้งใจเลี้ยงดูให้ดี สมกับที่ได้รับความไว้วางใจมอบวัวของหลวงพ่อแดงให้ในครั้งนี้”

4.2.4 เครือข่ายจากสถานศึกษาในชุมชนทำกิจกรรมร่วมกับนิสิตระดับมหาวิทยาลัย

วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2566 พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ผศ.ดร. ประธานในพิธีเปิดกิจกรรม “ครุศาสตร์จิตอาสา จากมหาจุฬาฯ สู่ชุมชนวันมรุ้ง” ณ โรงเรียนบ้านดอนไม้ไฟ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ ออกแบบกิจกรรมด้วยการบูรณาการความรู้ในชั้นเรียนสู่สถานศึกษาในชุมชน โดยความร่วมมือระหว่างคณะครุศาสตร์ และศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และโรงเรียนบ้านดอนไม้ไฟในการนี้มีคณาจารย์จากคณะครุศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มจร เข้าร่วมกิจกรรม โดยมี ดร.ลำพอง กลมกุล รักษาการผู้อำนวยการส่วนวิจัยสารสนเทศและบริการวิชาการ ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร เป็นผู้รับผิดชอบแผนงานวิจัย มีเป้าหมายสำคัญเพื่อเสริมสร้างศักยภาพนิสิตในการบูรณาการความรู้จากชั้นเรียนเชื่อมโยงสู่การพัฒนาสถานศึกษาในชุมชน

ครุศาสตร์จิตอาสา
จากมหาจุฬาฯ สู่ชุมชนวันมรุ้ง

12-14 กุมภาพันธ์ 2566 ณ อัญชลิตถา อาร-โมเดล โรงเรียนบ้านดอนไม้ไฟ ปรากฏหินพนมรุ้ง, ปรากฏเมืองต่ำ อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์

ภายใต้โครงการ
คลินิกวิจัยเพื่อพัฒนาศักยภาพคณาจารย์และนิสิตอาเซียน
กิจกรรมบูรณาการความรู้วิจัยสู่ชุมชน

โรงเรียนบ้านดอนไม้ไฟ
อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ส่วนวิจัย สารสนเทศและบริการวิชาการ ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร ร่วมกับ คณะครุศาสตร์ มจร ผู้รับผิดชอบโครงการ ดร.ลำพอง กลมกุล รศ.ผอ. ส่วนวิจัย สารสนเทศและบริการวิชาการ ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร

4.2.5 เครือข่ายจากชุมชนและสถานศึกษาต่าง ๆ

1) วิถีทางศาสนาเป็นกลไกขับเคลื่อนวิถีชุมชน

ภาพที่ 4.4 สามัคคีชุมชนของศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โคก หนอง นา R + Model
สู่การสร้างพระพุทธรูปใช้วิถีทางศาสนาเป็นกลไกขับเคลื่อนวิถีชุมชน
(ภาพผู้เขียน 16 มีนาคม 2566, 6 สิงหาคม 2566)

ภาพที่ 9 (ต่อ)

จากภาพที่ 9 เป็นเหตุการณ์เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 16 มีนาคม 2566 ผู้เขียนได้พาพ่อแม่ พาญาติพี่น้อง พาเพื่อนคณาจารย์ พานิสิต พาชาวบ้านในชุมชนสร้างบุญใหญ่ หล่อองค์พระเจ้าทันใจ มีนามเต็มว่า “พระพุทธธัมมวชิยมุนี” อ่านว่า พระ-พุท-ทะ-ท่า-มะ-วิ-จะ-ยะ-มฺ-ณี เลขประจำองค์พระคือ 173 ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อใช้กระบวนการทางความเชื่อเชิงสังคมมาขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนโดยใช้เกษตรเป็นฐานวิจัยเป็นส่วนสนับสนุน กิจกรรมอื่น ๆ เช่น ธนาकारวัวมาเป็นส่วนช่วยให้เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงสังคม ในลักษณะของการให้ แบ่งปัน เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งนับว่าได้ผลความพึงพอใจในระดับดี ดังปรากฏในปัจจุบัน

2) เครือข่ายชุมชนสนใจเยี่ยมชมและศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 10 ทีมเยาวชนจิตอาสาและเกษตรกรร่วมโครงการธนาคารวัว ร่วมพัฒนาพื้นที่

ภาพที่ 11 วันที่ 6 สิงหาคม 2566 กิจกรรมการลงพื้นที่ที่ศึกษาดูงานจากนักศึกษาคณะพยาบาลศาสตรมหาวิทาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ศึกษาเกี่ยวกับการเป็นอยู่ของเศรษฐกิจพอเพียง และที่มาของโคกหนองนา R+โมเดล

ภาพที่ 12 เจ้าคณะตำบลบางภาษี ได้นำตัวแทนและผู้นำชุมชนจากอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
ศึกษาดูงานการพัฒนาพื้นที่เกษตรเชิงวิจัย

ภาพที่ 13 เจ้าอาวาสวัดพระขาว อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ศึกษาการออกแบบพื้นที่ในรูปแบบโคกหนองนา R+โมเดล

ภาพที่ 14 พระอาจารย์จากเครือข่ายเกษตรวิถีพอเพียงเยี่ยมชมพื้นที่
นำต้นไม้ม้าแ่งป็นและปลูกต้นทองกวาวไว้ให้ จำนวน 5 ต้น

จากภาพที่ 10-14 เป็นภาพกิจกรรมของการพัฒนาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชามูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง ที่ปรากฏผลในเชิงประจักษ์

3) เครือข่ายบ้าน วัด โรงเรียน เข้าร่วมกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม

ภาพที่ 15 งานมุกิตาจิต บายศรีสู่ขวัญ และปัจฉิมนิเทศ วันที่ 5 ตุลาคม 2566

ค่ายคุณธรรม นวัตกรรม วนัมรุง

วันที่ ๑๔-๑๕ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๖๖

ณ ศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โคกหนองนา R+โมเดล
อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์

ภายใต้โครงการวิจัย เรื่อง "การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชาบูรณาการสู่การเรียนรู้ โคก หนอง นา R+Model ในการพึ่งตนเองของชุมชนตามวิถีเกษตรพอเพียง" คณะครูศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หัวหน้าโครงการวิจัย ดร.สำเริง กลมกุล

ภาพที่ 16 ค่ายคุณธรรม นวัตกรรม วนัมรุง

4.3 แนวทางการขับเคลื่อนเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชามูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง

ผลการศึกษาแนวทางการขับเคลื่อนเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชามูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง

1. ควรส่งเสริมการขับเคลื่อนเครือข่ายจากชุมชนเกษตรวิถีพอเพียง โคก หนอง นา ด้วยการบริหารจัดการให้เกิดการขับเคลื่อนโดยมีเป้าหมายเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน

2. ควรส่งเสริมการขับเคลื่อนเครือข่ายจากสถานศึกษาในชุมชนทำกิจกรรมร่วมกับนิสิตระดับมหาวิทยาลัย ด้วยการออกแบบกิจกรรมด้วยการบูรณาการความรู้ในชั้นเรียนสู่สถานศึกษาในชุมชน มีเป้าหมายสำคัญเพื่อเสริมสร้างศักยภาพนิสิตในการบูรณาการความรู้จากชั้นเรียนเชื่อมโยงสู่การพัฒนาสถานศึกษาในชุมชน

3. ควรออกแบบกิจกรรมภายใต้เครือข่ายจากชุมชนและสถานศึกษาต่าง ๆ เช่น กิจกรรมวิถีทางศาสนาที่สามารถนำมาเป็นกลไกขับเคลื่อนวิถีชุมชน มีเป้าหมายเพื่อใช้กระบวนการทางความเชื่อเชิงสังคมมาขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนโดยใช้เกษตรเป็นฐานวิจัยและเป็นส่วนสนับสนุนกิจกรรมอื่นๆ

4. ควรสร้างโอกาสในการเชื่อมโยงเครือข่ายบ้าน วัด โรงเรียน ด้วยการจัดให้มีการมีส่วนร่วมกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม โดยออกแบบกิจกรรมเพื่อสร้างให้เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงสังคมของคนในชุมชนที่มีการส่งผ่านประสบการณ์จากรุ่นสู่รุ่น

4.4 องค์ความรู้จากการวิจัย

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชชาบูรณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง เพื่อพัฒนาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชชาบูรณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง และเพื่อนำเสนอแนวทางการขับเคลื่อนเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชชาบูรณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง ออกแบบโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ตามกระบวนการ PAOR โดยแบ่งขั้นตอนการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นวางแผน (Plan: P) พัฒนาพื้นที่ทดลองการบริหารจัดการที่ดินด้วยศาสตร์พระราชชาบูรณาการสู่ โคก หนอง นา R-Model ในพื้นที่นอกเขตชลประทาน ขั้นปฏิบัติ (Act: A) ในการพัฒนาพื้นที่ทดลองตามแผนและถอดบทเรียนการบริหารจัดการที่ดินด้วยศาสตร์พระราชชาบูรณาการสู่ โคก หนอง นา R-Model ในการพึ่งตนเองของชุมชนตามวิถีเกษตรพอเพียง ขั้นสังเกต (Observe: O) ด้วยการสังเกตผลที่เกิดขึ้นจากการติดตามผลงานขั้นปฏิบัติ และขั้นสะท้อนผล (Reflect: R) จากสิ่งที่เกิดขึ้นหลังการสร้างเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการที่ดินตามแนวทางพระราชดำริศาสตร์พระราชชาบูรณาการสู่ โคก หนอง นา R-Model ในการพึ่งตนเองของชุมชนตามวิถีเกษตรพอเพียง ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ผลการศึกษาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชชาบูรณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง ประกอบด้วยเครือข่าย 1) เครือข่ายจากชุมชนเกษตรวิถีพอเพียง โคก หนอง นา ด้วยการบริหารและการจัดการให้เกิดการขับเคลื่อนโดยมีเป้าหมายเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน กรณีศึกษาโครงการธนาคารวัว จากหลวงพ่อดัง นนทบุรี วัดอินทาราม จังหวัดสมุทรสงคราม 2) เครือข่ายจากสถานศึกษาในชุมชนทำกิจกรรมร่วมกับนิสิตระดับมหาวิทยาลัย ด้วยการออกแบบกิจกรรมด้วยการบูรณาการความรู้ในชั้นเรียนสู่สถานศึกษาในชุมชน โดยความร่วมมือระหว่างคณะครุศาสตร์ และศูนย์อาเซียนศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และโรงเรียนบ้านดอนไม้ไฟ และมีคณาจารย์จากคณะครุศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มจร เข้าร่วมกิจกรรม มีเป้าหมายสำคัญเพื่อเสริมสร้างศักยภาพนิสิตในการบูรณาการความรู้จากชั้นเรียนเชื่อมโยงสู่การพัฒนาสถานศึกษาในชุมชน 3) เครือข่ายจากชุมชนและสถานศึกษาต่าง ๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมวิถีทางศาสนาเป็นกลไกขับเคลื่อนวิถีชุมชน จากกิจกรรมสามัคคีชุมชนของศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โคก หนอง นา R + Model สู่การสร้างพระพุทธรูปใช้วิถีทางศาสนาเป็นกลไกขับเคลื่อนวิถีชุมชน มีเป้าหมายเพื่อใช้กระบวนการทางความเชื่อเชิงสังคมมาขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนโดยใช้เกษตรเป็นฐานวิจัยและเป็นส่วนสนับสนุนกิจกรรมอื่น ๆ และ 4) เครือข่ายบ้าน วัด โรงเรียน เข้าร่วมกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ กิจกรรมงาน

มุทิตาจิต บายศรีสู่ขวัญและปัจจัยนิเทศ ที่ออกแบบกิจกรรมเพื่อสร้างให้เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงสังคม ระหว่างนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู กับคุณครูในโรงเรียนที่ไปฝึกสอน เยาวชนหรือนักเรียนใน โรงเรียน และชาวบ้านในชุมชน และกิจกรรมค่ายคุณธรรม นวัตกรรม วันมรุ้ง ที่ออกแบบกิจกรรมให้ นิสิตระดับปริญญาตรีได้เรียนรู้วิถีชีวิตเกษตรพอเพียงในพื้นที่โคก หนอง นา R-โมเดล เป็นเวลา 4 เดือน แล้วได้ส่งผ่านประสบการณ์นี้สู่เยาวชนในชุมชนด้วยการจัดกิจกรรมค่ายคุณธรรม นวัตกรรม วันมรุ้ง

5.1.2 ผลการพัฒนาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์ พระราชาบูรณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง ประกอบด้วย 1) การพัฒนา เครือข่ายชุมชนกรณีศึกษา คือ กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีด้วยการทำแปลงเกษตรผสมผสาน กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของชุมชนสู่พื้นที่เพาะปลูก และกรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการออกแบบพื้นที่แบบโคกหนองนาโมเดล 2) การบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์ พระราชาด้วยการบูรณาการเกษตรทฤษฎีใหม่ และ 3) การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตร พอเพียง ด้วยการพัฒนาดิน พัฒนาแหล่งน้ำ ออกแบบพื้นที่เพาะปลูก รวมทั้งจัดสรรพื้นที่ให้เป็น รมณีสถานตามวิถีของชาวบ้าน

5.1.3 แนวทางการขับเคลื่อนเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วย ศาสตร์พระราชาบูรณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง ประกอบด้วย 1) ควร ส่งเสริมการขับเคลื่อนเครือข่ายจากชุมชนเกษตรวิถีพอเพียง โคก หนอง นา ด้วยการบริหารและการ จัดการให้เกิดการขับเคลื่อนโดยมีเป้าหมายเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน 2) ควรส่งเสริมการ ขับเคลื่อนเครือข่ายจากสถานศึกษาในชุมชนทำกิจกรรมร่วมกับนิสิตระดับมหาวิทยาลัย ด้วยการ ออกแบบกิจกรรมด้วยการบูรณาการความรู้ในชั้นเรียนสู่สถานศึกษาในชุมชน มีเป้าหมายสำคัญเพื่อ เสริมสร้างศักยภาพนิสิตในการบูรณาการความรู้จากชั้นเรียนเชื่อมโยงสู่การพัฒนาสถานศึกษาใน ชุมชน 3) ควรออกแบบกิจกรรมภายใต้เครือข่ายจากชุมชนและสถานศึกษาต่าง ๆ เช่น กิจกรรม วิถีทางศาสนาที่สามารถนำมาเป็นกลไกขับเคลื่อนวิถีชุมชน มีเป้าหมายเพื่อใช้กระบวนการทางความ เชื่อเชิงสังคมมาขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนโดยใช้เกษตรเป็นฐานวิจัยและเป็นส่วนสนับสนุนกิจกรรม อื่นๆ และ 4) ควรสร้างโอกาสในการเชื่อมโยงเครือข่ายบ้าน วัด โรงเรียน ด้วยการจัดให้มีการมีส่วนร่วม กิจกรรมเชิงวัฒนธรรม โดยออกแบบกิจกรรมเพื่อสร้างให้เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงสังคมของคนในชุมชน ที่มีการส่งผ่านประสบการณ์จากรุ่นสู่รุ่น

5.2 อภิปรายผล

จากผลการศึกษาสามารถนำเสนอประเด็นในการอภิปรายผลได้ 3 ประเด็น ดังนี้

5.2.1 ผลการศึกษาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์ พระราชาบูรณาการสู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง ประกอบด้วยเครือข่าย 1) เครือข่ายจากชุมชนเกษตรวิถีพอเพียง โคก หนอง นา ด้วยการบริหารและการจัดการให้เกิดการ ขับเคลื่อนโดยมีเป้าหมายเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน กรณีศึกษาโครงการธนาคารวัว จาก หลวงพ่อแดง นนทิว วัดอินทาราม จังหวัดสมุทรสงคราม 2) เครือข่ายจากสถานศึกษาในชุมชนทำ กิจกรรมร่วมกับนิสิตระดับมหาวิทยาลัย ด้วยการออกแบบกิจกรรมด้วยการบูรณาการความรู้ในชั้น

เรียนสู่สถานศึกษาในชุมชน โดยความร่วมมือระหว่างคณะครุศาสตร์ และศูนย์อาชีวศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และโรงเรียนบ้านดอนไม้ไฟ และมีคณาจารย์จากคณะครุศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มจร เข้าร่วมกิจกรรม มีเป้าหมายสำคัญเพื่อเสริมสร้างศักยภาพนิสิตในการบูรณาการความรู้จากชั้นเรียนเชื่อมโยงสู่การพัฒนาสถานศึกษาในชุมชน 3) เครือข่ายจากชุมชนและสถานศึกษาต่าง ๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมวิถีทางศาสนามาเป็นกลไกขับเคลื่อนวิถีชุมชน จากกิจกรรมสามัคคีชุมชนของศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โคก หนอง นา R + Model สู่การสร้างพระพุทธรูปใช้วิถีทางศาสนามาเป็นกลไกขับเคลื่อนวิถีชุมชน มีเป้าหมายเพื่อใช้กระบวนการทางความเชื่อเชิงสังคมมาขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนโดยใช้เกษตรเป็นฐานวิจัยและเป็นส่วนสนับสนุนกิจกรรมอื่น ๆ และ 4) เครือข่ายบ้าน วัด โรงเรียน เข้าร่วมกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ กิจกรรมงานมูทิตาจิต บายศรีสู่ขวัญและปัจฉิมนิเทศ ที่ออกแบบกิจกรรมเพื่อสร้างให้เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงสังคมระหว่างนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู กับคุณครูในโรงเรียนที่ไปฝึกสอน เยาวชนหรือนักเรียนในโรงเรียน และชาวบ้านในชุมชน และกิจกรรมค่ายคุณธรรม นวัตกรรม วนัมรุง ที่ออกแบบกิจกรรมให้นิสิตระดับปริญญาตรีได้เรียนรู้วิถีชีวิตเกษตรพอเพียงในพื้นที่โคก หนอง นา R-โมเดล เป็นเวลา 4 เดือน แล้วได้ส่งผ่านประสบการณ์นี้สู่เยาวชนในชุมชนด้วยการจัดกิจกรรมค่ายคุณธรรม นวัตกรรม วนัมรุง (รอเชื่อมโยงผลงานวิจัย)

5.2.2 ผลการพัฒนาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชานุเคราะห์สู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง ประกอบด้วย 1) การพัฒนาเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษา คือ กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีด้วยการทำแปลงเกษตรผสมผสาน กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของชุมชนสู่พื้นที่เพาะปลูก และกรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการออกแบบพื้นที่แบบโคกหนองนาโมเดล 2) การบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชาด้วยการบูรณาการเกษตรทฤษฎีใหม่ และ 3) การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง ด้วยการพัฒนาดิน พัฒนาแหล่งน้ำ ออกแบบพื้นที่เพาะปลูก รวมทั้งจัดสรรพื้นที่ให้เป็นรมณีสถานตามวิถีของชาวบ้าน (รอเชื่อมโยงผลงานวิจัย)

5.2.3 แนวทางการขับเคลื่อนเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชานุเคราะห์สู่การเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามวิถีเกษตรพอเพียง ประกอบด้วย 1) ควรส่งเสริมการขับเคลื่อนเครือข่ายจากชุมชนเกษตรวิถีพอเพียง โคก หนอง นา ด้วยการบริหารและการจัดการให้เกิดการขับเคลื่อนโดยมีเป้าหมายเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน 2) ควรส่งเสริมการขับเคลื่อนเครือข่ายจากสถานศึกษาในชุมชนทำกิจกรรมร่วมกับนิสิตระดับมหาวิทยาลัย ด้วยการออกแบบกิจกรรมด้วยการบูรณาการความรู้ในชั้นเรียนสู่สถานศึกษาในชุมชน มีเป้าหมายสำคัญเพื่อเสริมสร้างศักยภาพนิสิตในการบูรณาการความรู้จากชั้นเรียนเชื่อมโยงสู่การพัฒนาสถานศึกษาในชุมชน 3) ควรออกแบบกิจกรรมภายใต้เครือข่ายจากชุมชนและสถานศึกษาต่าง ๆ เช่น กิจกรรมวิถีทางศาสนาที่สามารถนำมาเป็นกลไกขับเคลื่อนวิถีชุมชน มีเป้าหมายเพื่อใช้กระบวนการทางความเชื่อเชิงสังคมมาขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนโดยใช้เกษตรเป็นฐานวิจัยและเป็นส่วนสนับสนุนกิจกรรมอื่น ๆ และ 4) ควรสร้างโอกาสในการเชื่อมโยงเครือข่ายบ้าน วัด โรงเรียน ด้วยการจัดให้มีการมีส่วนร่วมกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม โดยออกแบบกิจกรรมเพื่อสร้างให้เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงสังคมของคนในชุมชนที่มีการส่งผ่านประสบการณ์จากรุ่นสู่รุ่น (รอเชื่อมโยงผลงานวิจัย)

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. ควรกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตตามศาสตร์พระราชา โดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการร่วมกับทุกกิจกรรมของโครงการ ได้แก่ โครงการ โคก หนอง นา R-โมเดลกับการเรียนรู้ของชุมชนสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) โครงการธนาคารวัวขับเคลื่อนโดยโคก หนอง นา R-โมเดล การปลูกป่าและสวนผลไม้ในพื้นที่ โคก หนอง นา R-โมเดล โครงการผักปลอดสารพิษสร้างจิตสำนึกปลูกผักปลอดสารเคมี และบ่อเลี้ยงปลาในพื้นที่ โคก หนอง นา R-โมเดล

2. ควรออกแบบและสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เกษตรวิถีพอเพียงให้กับนักเรียนและเยาวชนในพื้นที่ และจัดกิจกรรมนิสิตจิตอาสาโดยให้นิสิตได้มีโอกาสในการเรียนรู้และทำกิจกรรมเชิงพื้นที่ เพื่อเป็นกระบวนการสร้างต้นแบบการเรียนรู้ที่มีการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในทุกกิจกรรม

3. ควรการสร้างต้นแบบการพึ่งตนเองของชุมชน โดยการริเริ่มและเป็นต้นแบบของการบริหารจัดการพื้นที่ตามรูปแบบโคก หนอง นา ในพื้นที่ดินเดิมที่เคยทำนา และอยู่นอกเขตชลประทาน ให้เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ผ่านกระบวนการจัดการน้ำ การจัดการที่ดิน และการจัดการต้นไม้ในพื้นที่ตามช่วงเวลา ภายใต้การดำเนินงานที่ต้องใช้หลักธรรมกำกับในทุกกระบวนการ

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการและการศึกษาเชิงพื้นที่ด้วยการถอดบทเรียนจากกิจกรรมเชิงพื้นที่และกระบวนการเรียนรู้ตามแนวศาสตร์พระราชาสู่การเรียนรู้เกษตรพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการออกแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ได้ข้อค้นพบเชิงประจักษ์และออกแบบกิจกรรมเป็นลำดับไป

2. จากข้อค้นพบของการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปใช้ในการออกแบบการวิจัยแบบผสมวิธี และโดยการพัฒนาเป็นการวิจัยทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบทั้งเชิงลึกและข้อค้นพบที่กว้างขวางครอบคลุมการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชาบูรณาการสู่การเรียนรู้ โคก หนอง นา R-Model ในการพึ่งตนเองของชุมชนตามวิถีเกษตรพอเพียง อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2565). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีและ
เครือข่ายในงานส่งเสริมการเกษตร เอกสารแนะนำที่ 4/2565, กรุงเทพมหานคร: กรม
ส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- การประชาสัมพันธ์ภูมิภาค. กปภ.สาขากาญจนบุรี ร่วมกิจกรรมโครงการศึกษาดูงาน. [ออนไลน์]
<https://www.pwa.co.th/news/view/99561> (31 ตุลาคม 2566).
- เกศินี ปายะนันท์. (2552). เส้นทางการพัฒนางานส่งเสริมการเกษตรไทยในอนาคต, ใน เส้นทางการ
พัฒนางานส่งเสริมการเกษตรไทย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
(ม.ป.ท).
- โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนา ไทย-เนเธอร์แลนด์. (2536). คู่มือการ
ทำงานกับเกษตรกรรายย่อยโดยกระบวนการกลุ่ม. กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริม
การเกษตร.
- จินาภรณ์ พันสว่าง และคณะ (2563) รูปแบบการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองตามหลักสัมมาอาชีวะ
เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง. *วารสาร
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*. 9 (1): มกราคม-มิถุนายน 2563,
<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJMBU/article/view/242226>
- จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2016). การวิจัยชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน ในยุครวมกลุ่มเป็นชุมชน
เครือข่ายเศรษฐกิจและสังคมอาเซียน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*
, 6(2), 1-8. Retrieved from [https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJPU/
article/view/54585](https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJPU/article/view/54585)
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2563). การพัฒนาหลักสูตร “รักษ้านาน” เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกต่อการ
อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ และสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนในสถานศึกษาจังหวัด
น่าน โดยเครือข่ายความร่วมมือของชุมชน. *วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ*. 10 (2), 45-62.
- ณัชชา ญัฐโชติภคิน. (2562). กระบวนการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนตำบลไร่ซิง อำเภอสามพราน
จังหวัดนครปฐม. *วารสารศิลปศาสตร์ราชวมงคลสุวรรณภูมิ*. 1 (1), 31-40.
- นันทิยา-ณรงค์ หุตานุวัตร. (2547). การพัฒนาองค์กรชุมชน. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
(องค์การมหาชน).
- ทวีศักดิ์ ชัยปัตถา และคณะ (2552) บ้านชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง : สู่การปฏิบัติ. *วารสารการ
บริหารและพัฒนา*. 1 (1): มกราคม - เมษายน 2552, [https://so02.tci-
thaijo.org/index.php/admin_develop_journal/article/view/12288](https://so02.tci-thaijo.org/index.php/admin_develop_journal/article/view/12288).
- นงคราญ ไชยเมือง และคณะ. (2566). การพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง :
กรณีศึกษาชุมชนบ้านสันกลาง ตำบลจำปาหวาย อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา, [ออนไลน์]
https://agkb.lib.ku.ac.th/ku/search_detail/download_digital_file/13432/90278
(31 ตุลาคม 2566).

- นภสร สร้อยยอดทอง, วันวิสา แซ่ม้อย, โขติ บดีรัฐ. (2563). ภัยพิบัติกับการจัดการของเกษตรกรไทย. *วารสารศูนย์พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่*. 5 (4), 173-184. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/article/view/243195>
- นฤมล คำอ่อน, ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม. (2563). รูปแบบการจัดการเครือข่ายชุมชนเพื่อความมั่นคงทางอาหาร. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*. 5 (8), 470-485.
- ประกอบ มีโคตรกอบ และคณะ. “การสร้างเครือข่ายการพึ่งตนเองของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, *วารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม*, ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2564): 17-26.
- ประเวศ วะสี. (2544). ยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.
- พระคณัฎภ ชุตินโม นพฤทธิ จิตรสายธาร จิรายุ ทรัพย์สิน. (2563). บทบาทของเทศบาลตำบลในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอพลพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*. 4 (1) : มกราคม-เมษายน 2563, 143-156. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JLGISRRU/article/view/240809/164248>
- พิมลพรรณ บุญยะเสนา วรลักษณ์ หิมะกลัส. (2018). กิจกรรมและเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*. 10 (19), 127-139.
- ระวิพันธ์ ยิ้มแก้ว และ กุลชัย กุลตวนิช. (2562). แบบจำลองทัศนศึกษาเสมือนจริงสามมิติ โคนหนองนาโมเดลสำหรับพื้นที่ราบลุ่ม. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต*. 14 (1) มกราคม - มิถุนายน 2562, 66-78 <http://www3.rbac.ac.th/rbacjournal/papersubmission/paperjournal/CT61070187.pdf>
- รัชณี โพธิ์แทน. (ม.ป.ป.). การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน, เอกสารประกอบการสอน วิชาวนศาสตร์ชุมชนเบื้องต้น (01307311) สาขาวนศาสตร์ชุมชน ภาควิชาการจัดการป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. เอกสารอัดสำเนา, หน้า 2-3.
- รัฐพงษ์ จันทคณานุรักษ์ และคณะ, (2558). ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของเกษตรกรกับการพัฒนาการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ตำบลลำนางรอง อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์. *Veridian E-Journal, Silpakorn University Humanities, Social Sciences and arts ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*. 8 (3): (กันยายน - ธันวาคม 2558), 314-328. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/43685>
- เรวดี ไชยพาน. (2528). เริ่มต้นที่ตนเอง : ประสบการณ์การฝึกอบรมผู้ปฏิบัติงานพัฒนาภาคสนาม. เอกสารโรเนียว.
- วรสิทธิ์ เจริญศิลป์ ฉันทวัฒน์ รัตนศักดิ์. (2018). พัฒนาการและเงื่อนไขของการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*. 38 (4), 22-40.

- สมใจ ภาด้วง และคณะ (2018).การพัฒนาเครือข่ายเพื่อความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในเขตเทศบาลนครนครปฐม. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม*, 2(1), 15–26.
- สัจจา บรรจงศิริ และคณะ. (2557). การพัฒนาเครือข่ายศูนย์ข้าวชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูล. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม*.4(1),18-35.
- สากล พรหมสถิตย์มาริษา ศรีษะแก้วสถาพร วิชัยรัมย์. (2563). ศาสตร์พระราชา : เกษตรทฤษฎีใหม่ในรูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล”. *วารสารสหวิทยาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏ บุรีรัมย์*. 4 (2),31-40. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/journalfms-thaijo/article/view/249256/168185>
- อปท.นิวส์ ชุมชนบ้านหนองทราย เทียวเล่นชิมซบความพอเพียงสไตล์ท้องถิ่น, [ออนไลน์] <https://www.opt-news.com/news/7154> (31 ตุลาคม 2566).
- อดิพล เอื้อจรัสพันธ์ วัฒนินา กรกิงมาลา.(2561). กลยุทธ์และเครือข่ายการสื่อสารเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาชุมชนหัวตะเข้ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร. *วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต*. 12 (2), 221-247.
- อภิชาติ พงษ์ศรีหตุลชัย. (2552). เส้นทางการพัฒนางานส่งเสริมการเกษตรในอนาคต, ใน เส้นทางการพัฒนางานส่งเสริมการเกษตรไทย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, (ม.ป.ท).
- อภิสร่า กฤตวาณิชย์ (2019). กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์เพื่อสื่อสารแนวคิดศาสตร์พระราชา ของโครงการพลังคนสร้างสรรค์โลก รวมพลังตามรอยพ่อของแผ่นดิน. *วารสาร CRRU Journal of Communication*. 2 (2),21-46. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/CRRUJC/article/view/226328>
- อังกาบ บุญสูง. (2559). การศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายชุมชนหัตถกรรมจักสานจังหวัดอุดรดิติต์. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิติต์*, 11(2), 417–432. Retrieved from <https://ph01.tci-thaijo.org/index.php/uruj/article/view/77136>
- อัศมน ลิมสกุล และคณะ, (2554), “โครงการวิเคราะห์ความล่อแหลมและความเสี่ยงจากภัยพิบัติ/สภาวะความรุนแรง ของสภาพภูมิอากาศในพื้นที่วิกฤต”. กรุงเทพฯ ฯ : กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- อุทิศ ทาหอม และคณะ. (2562).การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม โดยการประยุกต์ใช้หลักเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกร ชุมชนบ้านคูขาด ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารพัฒนาสังคม*. 21(2) / 2562,1-27. http://ssed.nida.ac.th/images/jsd/Y21_2/1_Utit.pdf

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ภาคผนวก ข
บทความที่เกี่ยวข้อง

Buddhist Sociology at Khok Nong Na R-Model, Buriram Province in a Context of Community Network

^[1] Bunchira Phuchanajita, ^[2] Aphiwat Jata,
^[3] Phrakhruwirunsutakhun (Udomsak Uttamsakko),
^[4] Phrakhrupisitphachanat (Prayoon Nandiyo),
^[5] Phraratsutaporn, ^[6] Phichet Thangto, ^[7] Somchai Damnoen,
^[8] Porntip Wannawiro, Bunchira Phuchanajita, ^[9] Lampong Klomkul,
^[1] ^[2] ^[3] ^[4] ^[5] ^[6] ^[7] ^[8] ^[9] Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: lampong.klom@mcu.ac.th

Abstract

This article is a study of Buddhist Sociology at Khok Nong Na, R-model, Buriram province using the method of studying from documents, research and observations and discussions, writing out an essay in the form of an academic article. Results of the study concluded that Khok Nong Na R-model, Buriram province which is a learning center that is a source of learning and food production according to the way of community agriculture knowledgeable agriculture mix which is consistent with the principles of Buddhism, "There is no other light equal to wisdom" by using the knowledge base as a tool to manage the community making it a source of food production that can be shared being supportive to the members around you. It causes interaction in a sociological relationship between each other according to the principle of 'welfare' according to the Buddhist concept or the renunciation of food sharing according to the principle of eating and Jāga (sacrificed and shared with each other (generosity) including the cow bank project that encourages livestock production, the cow no slaughter program, not for sale, born to be shared according to the principles of alms according to Buddhism which is interpreted as a Buddhist sociology on production consumption and sharing cause the coordination of community members as well.

Keywords, Buddhist sociology, Khok Nong Na R-Model, Buriram province, Political Science

Remark: This article is a part of research project on "Development of a Prototype Area on Land Management using King's Philosophy towards Learning of Kok Nong Na R-Model for Community Self-Reliance following Sufficiency Agriculture"

Introduction

Reflections on the driving activities that have been carried out in the research process at Khok Nong Na R-model since the beginning of more than a year since the development of the heritage land as a source of agricultural learning under the research project "Developing a model area for area management with the King's science integrated into learning Khok Nong Na R-Model in self-sufficiency of the community according to the way of sufficiency agriculture, Buriram province" including when starting the project, wrote a script study Khok Nong Na and the stability of the food chain according to the way of sufficiency agriculture and adaptation in life under the situation of the COVID-19 epidemic security of the food chain following Sufficiency Agriculture Practices with the Adaptation of Life in the Situation of the COVID-19 Epidemic (Lampong Klomkul, 2021). [1] It is a writing that reflects the concept of knowledge and understanding as if it were trial and error, bring about practical results empirical results were obtained as having rice. There are many

kinds of vegetable gardens for subsistence raising ducks, chickens, various kinds of fish, which can be shared with family members, brothers and sisters, even share it as a product distributed in the community as well. Therefore, in this study, the concept of being a learning center under social interaction will be reflected and resulted in the process and method of creating Buddhist sociology which will be studied and taken into account in the next study.

Buddhist Sociology

Academic Buddhism is a story that emphasizes the importance of the mind along with the importance of the body to contribute to the integrity of various academics. In a way that will help to integrate life, society and the environment more completely. It is good and valuable and will help solve social problems as well. Therefore, it is necessary, which helps to add value to those academic sciences, if they concentrate on presenting facts without regard for morality and social responsibility, will render them like a weapon of destruction to mankind. Buddhist science emphasizes both knowledge and virtue. Various academics should include the contents of responsibility or virtue as shown in the principles of Buddhism (Suthep Suweerangkun, 2011) that uses a systematic study of human behavior based on scientific processes being it behavior in terms of beliefs, values, education, careers, governance, etc. As for Buddhist sociology, it is a study of sociology that appears in Buddhist principles and applies Buddhist principles to solve problems and develop society to progress, especially Buddhist principles to strengthen stability can be classified as follows: 1. to strengthen the stability of life, such as Beñcasīla (the Five Precepts), Beñcadhamma (Dhammas 5), Itthipāda 4 2. To strengthen the stability of society, such as the direction, Saṅgahavutthu 4, and Brahmavihāra 4. 3. to strengthen economic security, such as the happiness of the householder. 4. to strengthen political and administrative stability, such as the monarchy system or the absolute monarchy system that must be governed by the principles of the Dasavidharajadhamma (Rajadhamma), the imperial rule and Rajasaṅgahavutthu with a republican system that must be governed by the Licchavī Aparihāniyadhamma 7 (things leading never to decline but only to prosperity; conditions of welfare) and 5. to strengthen security in environmental conservation, such as the story in the Vanaropanasutra.

Buddhist science education is therefore a story that emphasizes the importance of the mind along with the importance of the body. This will contribute to the enrichment of various academic fields in a way that will help to integrate life, society and the environment more completely. It is good and valuable and will help solve social problems as well. The application of Buddhist academics to other academic disciplines is therefore essential, which helps to add value to that academic discipline more completely, make that academic. It's like a weapon that destroys humanity. Buddhist science emphasizes both knowledge and virtue. Various academics should include the contents of responsibility or virtue as shown in the principles of Buddhadhamma (Chamnong Adiwattanasit, 2005) [3] or on issues related to Buddhist principles in the following issues. In other words, it proves the principles of Buddhism that lead to the benefits, happiness, and is truly helping the people of the world.

Buddhadhamma therefore benefits both the monks and the layman, or is it a principle that focuses on both the world and the public level is a life being related from the family to the nation. (Phra Mahapong Praphakorn Wisutthiyanmethee, 2016). [4]

Buddhist philosophy originated from the concept of seeking knowledge based on external truths and inner truths in which the principles of searching for those truths must be directed with consciousness and wisdom. The aim of sociology is to explain human behavior in society so that we can understand human nature, behavior of oneself and others with scientific criteria, to understand the role and status of human beings in society, to help people in society adapt to various social conditions (Phra Mahakhomkhai Siripanyo (Singthong), Nathanakon Thong Putthamon, 2022). [5] If you look at the whole picture, you will see the connection between the scientific connection that has occurred until it is an important part between Buddhism and life. Therefore, in studying Buddhist sociology in this article, we will use the Buddhist framework to study social behavior in order to see the interaction between Buddhism, life, society and life together continue to study together.

Buddhist Sociology and Knowledge Interaction and Community Networks

Development of heritage land to lead to the creation of community learning activities through agriculture and driving under the COVID situation that causes the community as a whole to suffer hardships until it became a panic career, income, mental and health. Instability is everywhere. When the center was born, it resulted in (1) the creation of an interaction between a network of academics, interested people, and members who were interested in learning and co-developing, both in terms of sharing experience information of experienced people as complementary, co-developing, or information-sharing to learn together which were both friends, and teachers who were respected as there were faculty members, students, and networks joining in activities and exchanging information as shown both in the Faculty of Education Faculty of Social Sciences, Faculty of Humanities, Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University who come to interact in person or a group of people to inquire exchange information for learning together, thus, causing the interaction of academic networks to occur together.

Figure 1. Social connection through the learning of those who are interested in learning centers.

Under the wisdom culture framework (Author's photo, January 2022)

(2) Community-based network interactions Cow Bank Project Activities “No Harassment” in conjunction with Wat Intharam Samut Songkhram getting cows through the Ko Krabue Life Redemption Project in Thai to be used as capital for

sustenance and life under the principles of Buddhism, don't oppress, don't eat, don't share, don't kill, don't sell, die and bury. The goal is to promote community welfare. cause learning and drive under the principles of Buddhism causing the members of the group to come and get the cows. Interaction between projects, centers and activities with Wat Intharam project owners outside the area but the center has become the center and central activity of activities in terms of knowledge, occupation, income, etc.

Figure 2 Cow bank activity, no killing, no selling, no burial causing interaction with the community (Author's photo, January 2022)

Buddhist sociology and knowledge related to agriculture

As a “child of a farmer”, he grew up with the way of a farmer but with a worldview industrial style. The traditional way of agriculture does not answer the question, so they become “farmer’s children”, leaving their homeland to go to school. Along with the worldview of “higher education, good work” through education, “degree” is the ultimate goal, but as far as I have found, part of it is an advantage because education creates knowledge, understanding, can be seen in both depth and breadth. But another part still doesn't answer the question towards life as a whole still have to buy rice, buy vegetables and fruits that are not in a process that can be controlled as well as being able to control the “food source” for sustenance under the research process and knowledge arises.

Figure 3 Money is an illusion, the fish rice is real. (Author's photo, January 2022)

Initiating the development of targeted heritage land as a food production base or source of food, the concept of development with the goal of creating stability, sustainable as a source of food to occur. The concept of Khok Nong Na model for sustainable development. As shown in the concept in the study of Phra Mahahansa

Dhammasaso and others (2022) [6] in the issue of Khok Nong Na Model, Sustainable Development proposed as a concept that

Khok Nong Na Model Concept Focus on dividing land, planting gardens, planting forests, digging ponds, doing rice fields, building residences. Ancient is considered to be a high-class job that has been passed down from generation to generation. Is a symbol of fertility, is an art, is an exercise that combines a variety of organic farming practices in the same area, including 1) Khok is a high area, planting "3 forests, 4 benefits" 2) Nong is the digging of swamps, canals, or water channels, called again that Klong Sai Kai and 3) Na; rice fields are fields for growing organic rice, soil rehabilitation management sustainable organic farming, returning small lives to the land Must be diligent and diligent to do it, have leadership in agriculture have compassion for each other helping each other, both in the family and the farming group together and based on the search for ideas about new farming by exchanging knowledge and experience among farmers for the Sustainable Development Goals (SDGs), covering the physical development dimension helps to have a well-being and happiness. In the area there is fresh air, good environment encourage a healthy body, a good mind, an environment with peace and prosperity, and the community will be peaceful even when a disaster or crisis occurs. Rice, fish, food in the Khok Nong Na model area is also a source of food to help each other without selfish and create opportunities to create a life that is stable in family life. It's a dishonest profession, concretely responding to the Sustainable Development Goals (SDGs)

Or in the study of Marisa Srisakaew Sathaporn Wichairam Sakolpromsathit (2020) King's Philosophy: New Theory of Agriculture in the form of "Kok Nong Na Model" [7]

Khok Nong Na Model is the principle of maximizing the utilization of the area. by focusing on retaining enough water and the production of livelihoods at the individual and household levels. Components of Khok Nong Na consist of (1) Khok (high area) is the use of soil obtained from the swamp excavation as a hump. or a large kanna grow crops and fruit trees To generate food and income for the household. (2) Nong (water storage) is the digging of a swamp. with a depth of about 6-8 meters to store water for use throughout the year Including the excavation of the Sai Kai Canal Distributing water to different parts of the area, creating moisture in the area. (3) Na (rice growing area) is growing rice organically for safe consumption. This will be a self-reliant use of local resources. reduce external dependency Build stability in households and communities. leading to strength in the development of the country

In the study of Natthavipa Jampasi Sukhumvit Saiyasophon (2021) [8] on the results of implementing water management policies according to the Khok Nong Na model in Udon Thani province has studied and presented as a conclusion that:

Guidelines for driving water management according to Khok Nong Na model in Udon Thani province, the budget used in the operation is lacking continuity, the farmers still have no products to sell and the model farmers are not well known as they should be. As for the guidelines for developing water management according to the Khok Nong Na model in Udon Thani province, it is necessary to go to the area to explore the problems and needs of the people in the area, to plan a clear operation, integrate operations with relevant departments. This will solve the problem at the local level and lead to self-reliance of farmers in the future.

Or in the study of Rujikan Sanon Nitiphat Kittiraksakun (2021) the application of the Khok Nong Na model for sustainable urban agriculture management [9].

The application model of the Khok Nong Na model for sustainable urban agriculture management can be applied in various urban areas according to their needs and environmental factors that must be considered before considering urban agriculture management are: Physical and environmental factors, social cultural factors and economic factors which resulted in strengthening the economic power of the family and the community to a stable economy and strengthening the family to the community and society.

In the study of Phra Athikarnpornnarai Kittikuno (Panbutr) (2022) [10] Khok Nong Na Model and Buddhist Sustainable Development that concluded the study that

Khok Nong Na Model, is it a theory that can lead to sustainable development in accordance with international conditions and Thai context? by applying the principle of human development which is a Buddhist approach, let's analyze together, and to be used as a guideline for integrating with the sufficiency economy theory covering all issues. Khok Nong Na Model, a project born from the introduction of the King's science. The Sufficiency Economy theory is extended to solve the problem of water shortage for farming and there is a limited amount of land to cover all problems, resulting in a balanced well-being, having to eat, use, sell, rotate throughout the year. After analyzing it, it was found that it was a theory that could answer the question of sustainable development in the context of agriculture. And when the principles of human development according to Buddhism are integrated together, the problem can be solved more comprehensively and sustainably.

Conclusion of the theoretical idea or the practice of each area will be similar. It is an area designed to develop an agricultural way of life with the fact that Thai society is an agricultural society. Land development at Khok Nong Na R-model has a similar base of thinking and gained knowledge as a guideline for land development agricultural land design in order to support water and keep it available all year round through closed and open groundwater banks, soil characterization. The study of water characteristics, plant species, rice species, fish species or other types of livestock such as open chickens, cows are tons, but all require learning processes to adapt to the area with the aim of developing it as a source of food that is conducive. Enthusiasm, sharing, giving and learning are the common wisdom that led to further improvement of the quality of life in food production.

Buddhist Sociology and Product Development and Botanical Studies

Fruit development or product is considered a process that is driven by a learning center, in food production, products are consumed, including eggs, meat, fish, vegetables, plants, fruits, etc., but all are produced for consumption in the traditional way. The idea of developing a product in a simple food preservation form was born. Center for learning through research projects has produced Khok Nong Na drinking water to serve as a drink to support visitors, and banana products. It is a crispy banana that has been tried, made, packaged and has an appetizing taste (someone told me about it). development since the beginning On the one hand, it is a model to make the product both valued and valuable. On the other hand, the product will be promoted. Dispersion is like a commodity, so bananas are passed on as a food product, although initially it may not have a real value. But it can make the product clearer and can be used as a model for other communities.

Figure 4 Product development Crispy bananas cause product interaction and product distribution to other community members from Buriram bananas to MCU Ayutthaya (Author's photo July 2022)

Therefore, in the product development process, it causes product development learning until it becomes part of the knowledge drive in various fields until it is developed into a product or results from this learning center.

In addition, the center has also been driven in the sections of Buddhist sociology and botanical studies which focuses on using the process of education as goals and guidelines for development as it appears in the story of the study of rice varieties, plant species, animal breeds through learning and experimentation from not knowing, knowing from superficial knowledge and is empirical knowledge tested both wrong and right, but all have knowledge as a goal. Therefore, it may be called a researcher, a farmer, a practitioner or agricultural trial work. Everything is gone because the framework of action is research, seeking knowledge. It's an experience of doing or do it with plants, animals, so it's about education plants and knowledge with the preparation of a talking tree that can scan QR code then create knowledge or a set of knowledge leading to the quest for empirical knowledge about plant species, etc.

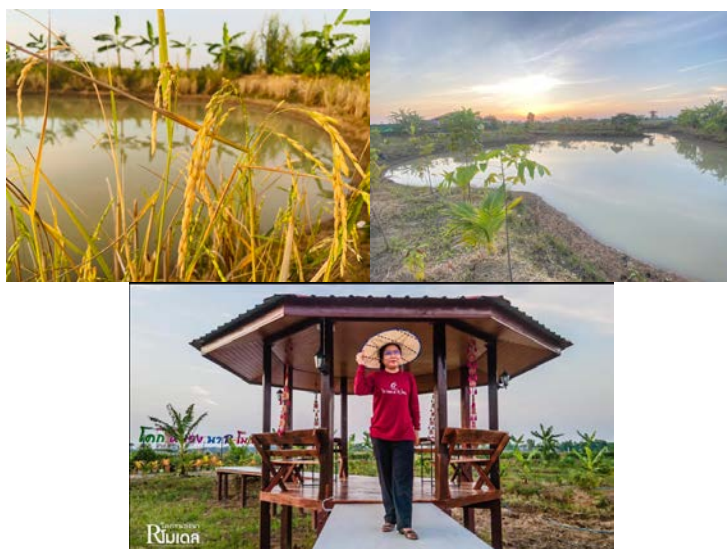

Figure 5 Rice, Soil, Water and Plant Varieties of plants are the promise of ecological learning. Environment and Botany that must be related to each other until the balance in the way of agriculture (Author's photo, May 2022)

Buddhist sociology, problems leading to wisdom

There may be a question, Buddhist sociology at Khok Nok Nang R-Model, Buriram province, we have to answer that Buddhism teaches about suffering or problems (Dukkha), then develops a cycle to seek knowledge called seeking the cause of the problem (Samudaya) in order to seek wisdom or the method or suffering called the way or the way (Magga) and use that way or that way to solve the problem until the result is the answer, the conclusion or the answer (Nirodha). Therefore, from the crisis that arises from the crisis from COVID-19, it was found that food is an important factor of sustenance. Food is one of human security. The learning and research center therefore comes with creating readiness to accommodate risks in an agricultural way of life with food, rice, vegetables, and subsistence factors in a balanced way and in accordance with traditional ways and existing fundamentals inherited 'land' from parents.

The problem is facts from the context of the crisis caused by the COVID-19 pandemic that causes or affects the global community in a wider. The cessation of everything happened suffering (Dukkha), the production of some parts was stopped, some consumption stopped but consumption does not stop with it (Samudaya), seeking ways to create production and promote consumption under the principle of consumption for production to occur way-method (Magga) to lead to solving the initial and ultimate problem (Nirodha). Therefore, it is the development of food production sources by using the problem base as a tool for management to drive in a holistic way.

Figure 6 Development of Khok Nong Na learning resources R model aiming to develop ecological learning (Author's photo May 2022)

Conclusion

The Buddhist model of sociology is the construction of a social model and its connection with society through knowledge, thus, making it consistent with the Buddhist concept of “Intellectual society” that uses the pursuit of knowledge as a tool according to Buddhism as in the case of Khok Nong Na Learning Center, the “problem” that came with the spread of COVID-19 caused some people to lose their jobs, food shortages, and people returning to their hometowns. The writer returned to his hometown more often has come up with the idea of developing a food supply when you can't go out and buy it at the market out of fear or fear of the spread of disease resulting in knowledge of the development of land, plants, rice, fish, and other types of livestock. But the implications are about food production according to the 4 factors, creating food security under careless thinking being vigilant against the risks arising from disasters or when it becomes zero and causes learning according to the framework of wisdom cause interaction between people and the surrounding communities through giving and distributing excess food produced cause community economics concerning production, consumption and management of surpluses sales trade takes place as well as to know about social values and symbols as shown in the local flowers Dok Supanniga (Dok Fai Kham) that is planted is blooming at Khok Nong Na which blooms in the sun, is a native flower of the province, although later learned. All of them are sociology of man and society eating, sleeping beliefs, values to knowledge, develop into knowledge. Therefore, for more than 1 year, Khok Nong Na is both an experience, understanding both understanding the way of agriculture that the ancestors have done and understand themselves in terms of emotions, feelings and continuous learning. It was an impressive and beautiful memory from that day until today.

References

- [1] Lampong Klomkul. (2022). Security of the food chain according to sufficiency agriculture and adaptation in life under the epidemic situation of COVID-19 Security of the Food Chain following Sufficiency Agriculture Practices with the Adaptation of Life in the Situation of the COVID-19 Epidemic. Phra Nakhon Si Ayutthaya: Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- [2] Suthep Suweerangkun. (2011). Sociology based on Buddhism. Bangkok: Odeon Store.

- [3] Chamnong Adiwatthanasi. (2005). Sociology according to Buddhism. Bangkok: Kasetsart University Press.
- [4] Phra Mahapong Praphakorn Wisutthiyanmethee (2016). Buddhadharma for social security: a sociological analysis. Bundit Sang Khom Kham Journal.1 (1),54-72.
- [5] Phra Mahakhomkhai Siripanyo (Singthong) , Nathanakon Thongputtamon. (2 0 2 2). An Analytical and Comparative Study of Buddhist Philosophy and Sociology. Panithan Journal. 18 (2), 127-163.
- [6] Phra Mahahansa Dhammasaso et al. (2 0 2 2). Khok Nong Na Model, Development, Sustainability. Journal of Management Arts. 6 (1), 419-434.
- [7] Marisa Srisakaew Sathaporn Wichairam Sakolpromsathit. (2 0 2 0). Royal Philosophy: New Theory of Agriculture in the form of “Kok Nong Na Model”. Journal of Interdisciplinary Management. Faculty of Management Sciences Buriram Rajabhat University.4 (2),31-40.
- [8] Natthavipa Jampasi, Sukhumvit Saisophon. (2021). Results of implementation of Khok Nong Na water management policy in Udon Thani Province. Mahamakut Buddhist University Journal Roi Et Campus, 10(2), 415-429.
- [9] Rujikan Sanon Nitiphat Kittiraksakun (2 0 2 1) Application of Khok Nong Na Model for Sustainable Urban Agriculture Management. Journal of the Humanities and Social Sciences Research Promotion Network Humanities and Social Sciences Research Promotion Network Association. 4 (2), 137-150.
- [10] Phra Athikarnphonarai Kittikuno (Panbut). (2022). Khok Nong Na Model and Buddhist Sustainable Development. Journal of Academic Research, 5(1), 285–292.

ประวัติคณะผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล ดร.บุญชिरา ภูชนะจิต (ดร.โมนา)

การศึกษา

- ปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง (พ.ศ.2553)
ปริญญาโท รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารการเมือง เกียรตินิยม
วิทยาลัยสื่อสารการเมือง มหาวิทยาลัยเกริก (พ.ศ.2554)
ปริญญาเอก ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (รัฐศาสตร์) สาขาสื่อสารการเมือง
วิทยาลัยสื่อสารการเมือง มหาวิทยาลัยเกริก (พ.ศ.2559)
ปริญญาเอก ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย (พ.ศ.2563)

ประวัติการทำงาน

1. ผู้ประกาศข่าว , พิธีกร วิทยูกระจายเสียง และ วิทยูโทรทัศน์
2. กรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ สมาคมนักวิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
3. ที่ปรึกษางานประชาสัมพันธ์ กองบัญชาการศึกษา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
4. ที่ปรึกษางานประชาสัมพันธ์ กองงานโฆษก ตำรวจภูธร ภาค 2
5. ผู้จัดการโครงการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม
6. ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียง 97.75 Star F.M. จังหวัดระยอง
7. ที่ปรึกษาสถานีโทรทัศน์เอราวัณทีวี
8. ที่ปรึกษาประจำคณะกรรมการการเลือกตั้ง สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

ตำแหน่งงานปัจจุบัน

1. นักวิชาการประจำคณะกรรมการพัฒนาสังคมและกิจการเด็กและเยาวชน สตรีผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการและผู้สูงอายุ วุฒิสภา
2. กรรมการบริหารฯ ฝ่ายนโยบายและแผน สมาคมนักวิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
3. ผู้เชี่ยวชาญด้านสาขาอาชีพ การสื่อสารและสื่อสารมวลชน รับรองโดย สถาบันวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน)
4. Certified Trainer ที่ได้รับการรับรองโดย International Coach Federation (ICF)
5. อาจารย์ประจำหลักสูตร ‘นักวิทยุและโทรทัศน์’ สมาคมนักวิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
6. อาจารย์พิเศษ ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 1 สระบุรี
7. อาจารย์พิเศษ ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 2 ชลบุรี
8. อาจารย์ประจำ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันรัชต์ภาคย์

ผลงานวิชาการ

1. บทความวิชาการ

บุญชिरา ภูชนะจิต, ‘สื่อสังคมออนไลน์ต่อการรณรงค์ทางการเมือง’ วารสารพุทธสังคมวิทยา
ปริทรรศน์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (2566): เมษายน - มิถุนายน 2566 หน้า 204-219

บุญชिरา ภูชนะจิต , ‘บทบาทในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมของสภาเด็กและเยาวชน’
วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 มกราคม- เมษายน
2564. หน้า 34-41

บุญชिरา ภูชนะจิต, “การพัฒนาทุนมนุษย์ของข้าราชการตำรวจ กองบัญชาการตำรวจภูธร ภาค 2
ตามหลักพุทธวิธี” รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ 2563 โครงการสัมมนาวิชาการ
ระดับชาติครั้งที่ 6 วันที่ 27 มิถุนายน 2563 หน้า 339-350

Bunchira Phuchanajita, Aphinant Chantanee, Aphiwat Jata, Kid Varundee, ‘Political
ethics’, Journal of Positive School Psychology, 2022, Vol.6, No.3, Pp. 8829-
8839 (Scopus)

Bunchira Phuchanajita , Lampong Klomkul , Aphinant Chantanee , Aphiwat Jata, ‘Role
in Prevention and Resolution of Social Problems of the Children and Youth
Council’, Solid State Technology Volume: 63 No.5 Publication Year: 2020
.Pp.2159-2165 (Scopus)

Bunchira Phuchanajita , Grit Permtanjit , Aphinant Chantanee , Lampong Klomkul,
‘Knowledge Inquiry in Buddhism using Dialectical Process’, Solid State
Technology Volume: 63 No.5 Publication Year: 2020 .Pp.2151-2158 (Scopus)

Aphiwat Jata, Bunchira Phuchanajita, Saseepacha Wattanarawee Wong, Pakit
Santiniyom, Lampong Klomkul, ‘Buddhist Integration Holistic Health Care For
The Elderly In Thai Society’, Solid State Technology Volume: 63 No.6
Publication Year: 2020 .Pp.21577-21583 (Scopus)

Aphiwat Jata, Bunchira Phuchanajita, Saseepacha Wattanarawee Wong, Pakit
Santiniyom, Lampong Klomkul, ‘Buddhist Integration For Public Management:
The Future Of Government’, Solid State Technology Volume: 63 No.2s
Publication Year: 2020 .Pp.9947-9953 (Scopus)

Pakit Santiniyom, Apinyar Chatchorfa, Bunchira Phuchanajita, Lampong Klomkul, ‘A
Leadership Model for Country Administration under Economic Crisis Situation
and Crisis of Epidemics COVID-19’, Solid State Technology Volume: 63 No.2s
Publication Year: 2020 .Pp.1636-1640 (Scopus)

2. บทความวิจัย

Bunchira Phuchanajita, Boonton Dockthaisong, Surapon Suyaprom, Lampong Klomkul,
‘A Structural Equation Model of Human Capital Development of Royal Thai
Police Headquarters in accordance with Buddhist Integration’, Solid State
Technology Volume: 63 No.2s Publication Year: 2020 .Pp.2139-2143 (Scopus)

- Bunchira Phuchanajita, Aphinant Chantane, Aphiwat Jata, Chompoonuch Changcharoen, 'To use Iddhipada4 of Buddhism principle to quality management for graduate education', Solid State Technology Volume: 63 No.2s Publication Year: 2020 .Pp.7019-7030 (Scopus)
- Bunchira Phuchanajita, Aphinant Chantane, Aphiwat Jata, Wanchalerm Chantrakul, 'Study Analyzes Results of Compliance with Standard Curriculum, 2015', Solid State Technology Volume: 63 No.2s Publication Year: 2020 .Pp.6957-6969 (Scopus)
- Bunchira Phuchanajita, Aphinant Chantane, Aphiwat Jata, Wanchalerm Chantrakul, 'Political Science with Citizen Security and Sustainable Development, 2020', Solid State Technology Volume: 63 No.2s Publication Year: 2020 .Pp.6753-6762 (Scopus)
- Lampong Klomkul, Phraratsutaporn, Phichet Thangto, Phrakhruwirunsutakhun (Udomsak Uttamsakko), Somchai Damnoen, Bunchira Phuchanajita, Aphiwat Jata, 'Buddhist Sociology at Khok Nong Na R-Model, Buriram Province in a Context of Prototype Area Management', Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology Vol. 44 No. 3 (2023). Pp. 238-244 (Scopus Q3)
- Aphiwat Jata, Surapon Suyaprom, Bunchira Phuchanajita, Lampong Klomkul, 'A Model of Key Success Factors in Public Policy of Marijuana in Alternative Medicine', Solid State Technology Volume: 63 No.2s Publication Year: 2020 .Pp.2043-2049 (Scopus)
- Aphinant Chantane, Daungjai Pintamul, Bunchira Phichanajita, Aphiwat Jata, 'Management Factors Correlate with Service Quality of Sai Mai and Khlong Sam Wa District Office', Solid State Technology Volume: 63 No.2s Publication Year: 2020 .Pp.1869-1874 (Scopus)

รางวัลเกียรติยศ

๑. รางวัลเทพทองพระราชทานฯ สาขา นักวิทยุดีเด่น จากสมาคมวิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
๒. รางวัลเทพทองพระราชทานฯ สาขา นักโทรทัศน์ดีเด่น จากสมาคมวิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
๓. รางวัลหม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร ประเภทผู้ดำเนินรายการดีเด่น สาขาผู้ใช้ภาษาไทยถูกต้อง และชัดเจน จาก มูลนิธิหม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร
๔. รางวัลผู้ประกาศข่าววิทยุดีเด่น ภาคตะวันออก จาก กรมประชาสัมพันธ์
๕. รางวัลผู้ดำเนินรายการวิทยุดีเด่น ภาคตะวันออก จาก กรมประชาสัมพันธ์
๖. รางวัลนักจัดรายการวิทยุส่งเสริมวัฒนธรรมดีเด่น จ.ระยอง
๗. รางวัลสยามอัสรา สาขาพิธีกรดีเด่น จาก สมาคมศิลปินแห่งประเทศไทย
๘. รางวัลฐานันดรที่ ๔ จาก สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย

ประวัติ ดร. อภิวัฒน์ จ่าตา

การศึกษา

ระดับปริญญาตรี คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก

ระดับปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก

ระดับปริญญาเอกปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสื่อสารการเมือง มหาวิทยาลัยเกริก

ระดับปริญญาเอก รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

ประสบการณ์การทำงาน

ปี2548-2549 บรรณาธิการข่าวรายการเป็นข่าวช่อง5

บรรณาธิการข่าวรายการปาห้องโกโซไซตี้ ช่องไอทีวี

ปี2550-2551 โพรดิวเซอร์รายการเจาะเกาะติดช่อง7/ รายการเช้านี้หมอชิดช่อง7

ปี 2553-2554 พิธีกรช่วงอย่างนี้ก็มีด้วย สีสนั้ชาวไทย รายการเช้านี้ที่หมอชิด

ปี2554 ผู้ช่วยบรรณาธิการบริหาร ฝ่ายข่าว บริษัทมีเดียสตูดิโอ จำกัด

ปี 2555-2557 บรรณาธิการบริหาร ฝ่ายข่าวบริษัทมีเดียสตูดิโอ จำกัดผู้ผลิตรายการประเด็นเด็ดเจ็ดสี

ทางสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 //รายการเช้านี้ที่หมอชิด//รายการเจาะเกาะติด

เจ้าของ และผู้ดำเนินรายการ รอบรู้ชาวไทย ทางสถานีโทรทัศน์ TNN 24 ดิจิตอล16 วันเสาร์เวลา

17.30- 18.00 น.

ผู้ประกาศข่าวเช้าไทยรัฐทีวี32 ตี5.30-06.00 น.

ผู้ดำเนินรายการ เกษตรอินทรีย์วิถีท้องเที่ยว ทุกวันเสาร์ 06.00-06.30 น.ทางสถานีโทรทัศน์ไทยรัฐ

ทีวี32

งานอบรม

อบรมผู้ประกาศข่าวระดับต้น กลาง สูง ของกสทช.จัดทำกรอบรมโดยคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

ศึกษาอบรมหลักสูตรนั้กบริหารระดับสูง "ธรรมศาสตร์เพื่อสังคม" (นมธ.)รุ่นที่ 5 ของสถาบัน สัญญา
ธรรมศักดิ์ เพื่อประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศึกษาอบรมหลักสูตรการพัฒนาการเมืองและการเลือกตั้งระดับสูงรุ่นที่ 6 หรือ พตส.6 ของสถาบัน
พัฒนาการเมืองและการเลือกตั้ง สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

ปัจจุบัน

ผู้อำนวยการสำนักข่าว Ganja TV

นายกสมาคม สื่อมวลชนเกษตรแห่งประเทศไทย

นายกสมาคมอุตสาหกรรมกัญชา กัญชง และกระท่อม ไทย

อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขต
นครราชสีมา

ประธานบริหารบริษัท ATA Products จำกัด ผู้ส่งเสริมการปลูกโกโก้ และพืชผลทางการเกษตรทุก
ชนิด

กรรมการผู้จัดการบริษัท อภิวัฒน์วงค์วานิช จำกัด ผู้ผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบ

คณะกรรมการประจำคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
สาขาลายา

ติดต่อ ดร.อภิวัฒน์ จำตา

ที่อยู่ 104/64 ไร่เจนท์โฮม 15 ซอยแจ้งวัฒนะ ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน

กรุงเทพมหานคร 10220

เบอร์ติดต่อ 084 054 8392 อีเมลล์ wat111phuwiang@hotmail.com และ

wat111phuwiang@gmail.com